

มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา

นางสาวสุภัทรา วงสกุล

สถาบันวิทยบริการ
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา ๒๕๔๕

ISBN 974-17-1742-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE CONCEPT OF PUNISHMENT IN BUDDHISM AND CHRISTIANITY

Miss Suphatra Wongsakul

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts in Philosophy

Department of Philosophy

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-1742-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์
โดย
สาขาวิชา
อาจารย์ที่ปรึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา (ร่วม)

มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา
นางสาวสุภัทรา วงสกุล
ปรัชญา
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณา สถาอานันท์
รองศาสตราจารย์ เนื่องน้อย บุญเนตร

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....
คณบดีคณะอักษรศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว.กัลยา ติงศรัทิย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทุม อังกูโรหิต)

.....
อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณา สถาอานันท์)

.....
อาจารย์ที่ปรึกษา (ร่วม)

(รองศาสตราจารย์ เนื่องน้อย บุญเนตร)

.....
กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มรรยาท กิจสุวรรณ)

นางสาว สุภัทรา วงสกุล : มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา (THE CONCEPT OF PUNISHMENT IN BUDDHISM AND CHRISTIANITY) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.สุวรรณา สถาอานันท์ อ.ที่ปรึกษาร่วม : รศ.เนืองน้อย บุญยเนตร, ๘๑ หน้า. ISBN 974-17-1742-3.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาประเด็นเรื่องการลงโทษในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา ทั้งสองเห็นตรงกันว่ามโนทัศน์ของการลงโทษในชีวิตหลังความตาย โดยถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ศีลธรรม จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ในทัศนะของพุทธศาสนาแม้ไม่ปรากฏว่ามีผู้ลงโทษผู้กระทำผิดอย่างชัดเจน หากแต่มีบทลงโทษโดยอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรมซึ่งสามารถจัดสรรให้ผู้กระทำบาปได้รับผลตอบแทนจากการกระทำของตนทั้งในชาตินี้และในชาติภพถัดไปอย่างแน่นอน ขณะที่คริสต์ศาสนาปรากฏผู้ลงโทษอย่างชัดเจนคือ พระเจ้า ผู้พิพากษาให้มนุษย์ได้รับรางวัลหรือบทลงโทษอันเป็นนิรันดร์ ซึ่งบทลงโทษดังกล่าวนำไปสู่ข้อโต้แย้งในเรื่องความยุติธรรมทางศาสนา

อย่างไรก็ตาม แม้ทั้งสองศาสนามีพื้นฐานแนวคิดเรื่องการลงโทษที่แตกต่างกัน หากแต่มีข้อสรุปที่คล้ายกันคือ การลงโทษนำไปสู่การถอยห่างจากการบรรลุนิพพานทางศาสนา กล่าวคือ ในทัศนะของพุทธศาสนานั้น ยิ่งกระทำบาปหนักเท่าใดยิ่งถอยห่างจากการบรรลุนิพพานทางศาสนามากขึ้นเท่านั้น ขณะที่ตามทัศนะของคริสต์ศาสนาการกระทำบาปอย่างหนักย่อมทำให้ถูกลงโทษด้วยนรกอันเป็นนิรันดร์ซึ่งมีนัยของการแปลกแยกจากพระเจ้าอย่างเป็นนิรันดร์เช่นกัน

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา	ปรัชญา	ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา	ปรัชญา	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา	๒๕๔๕	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4280212122 : MAJOR : PHILOSOPHY

KEY WORD : KARMA / HELL / DAMNATION / AFTERLIFE / RELIGIOUS PHILOSOPHY / PUNISHMENT

SUPHATRA WONGSAKUL : THE CONCEPT OF PUNISHMENT IN BUDDHISM AND CHRISTIANITY. THESIS

ADVISOR : ASSOC. PROF. SUWANNA SATHA-ANAND, Ph.D., THESIS CO-ADVISOR : ASSOC. PROF. NUANGNOI

BOONYANATE , 81 pp. ISBN 974-17-1742-3.

The objective of this thesis is to study the concept of punishment in Buddhism and Christianity. Both religions agree that afterlife punishment exists because human beings are moral beings and therefore have to accept responsibility for their own actions. In Buddhism, although there is no definite “judge” figure, there is a set of punishments based on the Law of Karma, which justly distributes deserved punishment to all sinners, either in this life or the next. On the other hand, in Christianity, the role of the judge clearly belongs to God , who will reward the righteous with eternal life or pass on the sinners the sentence of eternal damnation. This concept of hell as infinite punishment has brought about related arguments from the point of view of moral justice.

Although the concept of punishment differs in the two religions, a common conclusion can be drawn from them. This is that punishment leads to greater distance from spiritual enlightenment. In Buddhism, the more serious the sin a person commits, the farther she/he is from spiritual enlightenment ; however, in Christianity, committing a mortal sin will bring about everlasting punishment, which can signify separation from God forever.

Department   Philosophy

Student's signature.....

Field of study   Philosophy

Advisor's signature.....

Academic year   2002

Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

กราบขอบพระคุณ แม่และป้า ผู้เปี่ยมด้วยความรักและมีพระคุณต่อลูกอย่างยิ่งจนเกินกว่าจักพรรณนาไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณา สถาอานันท์และรองศาสตราจารย์ เนื่องน้อย บุญเนตร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นอย่างสูง ทั้งสองท่านคือ ผู้ชี้แนะ เกื้อกูลและขัดเกลาทางความคิด จนกระทั่งผู้วิจัยสามารถเรียบเรียงและ ถ่ายทอดออกมาเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทุม อังกูรโรหิต ผู้ชี้แนะให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมทั้งขอขอบพระคุณอาจารย์ในภาควิชาปรัชญาทุกๆ ท่านผู้ถ่ายทอดความรู้และยิ่งกว่านั้นยัง ได้ทำทนายด้วยคำถามทางปรัชญาเพื่อบ่มเพาะให้ผู้วิจัยรู้จักและรักในการใช้ปัญญาของตนเอง

ขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒซึ่งสนับสนุนทุนการศึกษาในปีการศึกษาสุดท้าย

ขอบคุณ บรรดาพี่น้องและเพื่อนในภาควิชาปรัชญา ซึ่งมีหลายๆ ท่านได้ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษาและกลายเป็นผู้รับฟังที่ดียิ่ง มีอาจารย์กิตติหรือพี่หมูของผู้วิจัย พี่ปิยฤดี ไชยพร และคุณรชฏ สาทรรารุท เป็นอาทิ

ขอบคุณ มิตรสหายของผู้วิจัย ผู้คอยไต่ถามถึงความคืบหน้าในงานวิจัยด้วยความห่วงใย อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งขอบคุณยิ่งสำหรับน้ำใจของเพื่อน ผู้ไม่เคยปฏิเสธเลยในยามที่ผู้วิจัยขอความช่วยเหลือ ได้แก่ คุณวันทนา มโนวิทย์ อาจารย์ปริณา แข่งขัน และอาจารย์ถนอมนวล หิรัญเทพ

ขอบคุณ น.สพ.ทศพร นักเบคร์ ผู้เป็นกำลังใจ ห่วงใยและดูแลผู้วิจัยในระหว่างศึกษามาโดยตลอด

สุดท้ายนี้ หากวิทยานิพนธ์นี้จักก่อคุณประโยชน์อันใดได้บ้าง ก็ขอมอบคุณงามความดีนั้นให้แต่มารดาและบิดา ตลอดจนบรรดาครูบาอาจารย์ของผู้วิจัย ส่วนขอบกพร่องนั้น ผู้วิจัยขอน้อมรับแต่เพียงผู้เดียว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ที่มาของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๑
๑.๓ ขอบข่ายการวิจัย.....	๑
๑.๔ วิธีวิจัย.....	๒
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	๒
บทที่ ๒ มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในพุทธศาสนา.....	๓
๒.๑ ธรรมชาติของมนุษย์กับการรับผลกรรม.....	๔
๒.๒ แนวคิดพื้นฐานของการลงโทษในพุทธศาสนา.....	๑๘
๒.๓ บทลงโทษกับการกระทำผิด.....	๓๖
บทที่ ๓ มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในคริสต์ศาสนา.....	๔๔
๓.๑ ธรรมชาติของมนุษย์กับความรับผิดชอบทางศีลธรรม.....	๔๔
๓.๒ แนวคิดพื้นฐานของการลงโทษในคริสต์ศาสนา.....	๕๒
๓.๓ บทลงโทษกับการกระทำผิด.....	๕๖
บทที่ ๔ บทสรุป.....	๗๔
รายการอ้างอิง.....	๗๘
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	๘๑

สถาบันนวัตกรรมการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๑

บทนำ

ที่มาของปัญหา

พุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา ต่างก็ระบุถึงระบบการลงโทษในชีวิตหลังความตายซึ่งทำให้สามารถตอบคำถามเรื่องความยุติธรรมได้อย่างชัดเจน ขณะที่หากพิจารณาในโลกเชิงประจักษ์ทำให้เห็นว่า มีหลายกรณีที่ผู้กระทำผิดไม่ได้ถูกลงโทษจนทำให้ดูเหมือนว่าความยุติธรรมเป็นสิ่งที่หาได้ยาก อย่างไรก็ตาม มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในทางศาสนานั้นแม้ยืนยันว่ามีกาให้ความยุติธรรมในชีวิตหลังความตายกล่าวคือ ผู้กระทำชั้วถึงไม่ถูกลงโทษในชีวิตนี้ย่อมได้รับโทษในชีวิตหน้าอย่างแน่นอน หากแต่มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในทางศาสนาเองกลับไม่ได้ก้าวล่วงพ้นปัญหาในเรื่องความยุติธรรมของการลงโทษไปได้ โดยเฉพาะบทลงโทษด้วยนรกอันเป็นนิรันดร์ในคริสต์ศาสนา ขณะที่พุทธศาสนาแม้ไม่ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกันแต่ความไม่ชัดเจนว่ามีผู้ลงโทษทำให้เป็นปัญหาได้ว่า พุทธปรัชญามีมโนทัศน์เรื่องการลงโทษหรือไม่และพื้นฐานการลงโทษวางอยู่บนหลักเกณฑ์ใด

การทำความเข้าใจมโนทัศน์เรื่องการลงโทษทั้งของพุทธศาสนาและทั้งคริสต์ศาสนาจะศึกษาในประเด็นทั้งสาม ได้แก่

๑. ธรรมชาติของมนุษย์กับการรับผิดชอบต่อการกระทำเพื่อให้เข้าใจว่าเหตุใดมนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน
๒. แนวคิดพื้นฐานของการลงโทษเพื่อวิเคราะห์ว่าทั้งสองศาสนาสรางความชอบธรรมให้กับการลงโทษอย่างไร
๓. บทลงโทษต่อการกระทำผิดเพื่อพิจารณาว่า บทลงโทษของศาสนาทั้งสองนั้นประสบปัญหาเรื่องความยุติธรรมหรือไม่

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยชิ้นนี้ไม่ได้มีบทสรุปอยู่ที่การตัดสินว่า มโนทัศน์เรื่องการลงโทษของศาสนาใดอยู่บนฐานที่ยุติธรรมกว่ากัน เพราะเป็นเรื่องสำคัญและยิ่งใหญ่เกินกว่าที่งานวิจัยนี้สามารถครอบคลุมถึง หากแต่เปรียบเทียบเพื่อเข้าใจอย่างกระจ่างว่า ศาสนาทั้งสองมีมโนทัศน์เรื่องการลงโทษอย่างไร และมโนทัศน์ดังกล่าวทำให้เกิดข้อโต้แย้งจากทางปรัชญาศาสนาในประเด็นใดบ้างซึ่งแน่นอนว่าทั้งพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาประสบข้อโต้แย้งที่ต่างกัน หากแต่เมื่อเข้าใจจุดหรือประเด็นซึ่งทำให้เกิดข้อโต้แย้งย่อมทำให้เข้าใจการเสนอข้อโต้แย้งเพื่อปกป้องรากฐานของแต่ละศาสนาซึ่งนำไปสู่การเข้าใจปรัชญาศาสนาของทั้งสองกระจ่างชัดขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษามโนทัศน์เรื่องการลงโทษในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา

ขอบข่ายการวิจัย

วิเคราะห์นำเสนอข้อโต้แย้งและแสดงความคิดเห็นในมโนทัศน์เรื่องการลงโทษในพุทธศาสนา และ

คริสต์ ศาสนา

วิธีวิจัย

ค้นคว้าและวิเคราะห์คัมภีร์ทางศาสนาได้แก่ พระสุตตันตปิฎกและคัมภีร์ไบเบิลเป็นเอกสารหลัก และวิเคราะห์เอกสารชั้นรองที่กล่าวถึงประเด็นดังกล่าว อาทิ ตำรา งานวิจัย บทความวิชาการ รวมทั้งนำเสนอ ข้อโต้แย้งและแสดงทัศนคติในประเด็นดังกล่าว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้เข้าใจความแตกต่างทางมโนทัศน์เรื่องการลงโทษทางศาสนาของพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาเพิ่มขึ้น
๒. เพิ่มประเด็นที่น่าสนใจ และเป็นข้อมูลในการศึกษาปรัชญาศาสนา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๒

มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในพุทธศาสนา

มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในศาสนาเทวนิยมนั้นชัดเจนมาก อาทิ เอกเทวนิยมอย่างคริสต์ศาสนามีพระเจ้า (Supreme Being) เป็นผู้ลงโทษ พุทธเทวนิยมอย่างศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีพระยมเป็นธรรมราชาหรือราชาแห่งความยุติธรรมเป็นผู้ลงโทษ^๑ ขณะที่อเทวนิยม เช่น พุทธศาสนามโนทัศน์ดังกล่าวไม่ปรากฏผู้ลงโทษอย่างชัดเจน พระยมในพุทธศาสนาไม่ใช่ผู้ชี้ขาดตัดสินโทษแต่เป็นเพียงพญายมทำหน้าที่ดูแลให้กฎดำเนินไปตามครรลอง โดยมีหน้าที่สอบสวนผู้ล่วงสู่ปรโลก^๒ สภาวะของพญายมอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมเช่นกัน

การเข้าใจมโนทัศน์เรื่องกฎแห่งกรรมว่าเป็นการลงโทษหรือไม่ และอย่างไรนั้นจึงเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก แต่จากการศึกษาพบว่าสามารถเชื่อมโยงมโนทัศน์เรื่องกฎแห่งกรรมกับมโนทัศน์เรื่องการลงโทษได้ ทั้งนี้ต้องพิจารณาในประเด็นทั้งสามคือ

๒.๑ ธรรมชาติของมนุษย์กับการรับผลกรรม เพื่อให้เข้าใจถึงสาเหตุที่มนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนกล่าวคือ การทำบาปย่อมต้องชดใช้กรรม

---

^๑ มโนทัศน์เรื่องพระยมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีเพียงองค์เดียวเป็นผู้ตัดสินและลงโทษมนุษย์อย่างยุติธรรม ดำรงความเป็นนิรันดร์ ทรงอยู่เหนือกฎแห่งกรรม และความตาย เช่น เคยปลดปล่อยดวงปรารถนาและคืนชีวิตของพระสตีตยวานให้นางสวอิตรี และคืนชีพนางประมัทธราให้ฤๅษีรุ (โปรดอ่านเพิ่มเติมจาก ศักดิ์ศรี แย้มนำดา, *ภารตนิยาย ชุดที่ ๒ ประภาวดี*, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม่คำผาง, ๒๕๓๒, น.๑๗-๒๓. และอัญชลี จิตรสุนทร, *พระยมในวรรณคดีสันสกฤต บาลีและไทย* วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาควิชา ภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๒๔. ซึ่งศึกษาถึงวิวัฒนาการทางความคิดเรื่องพระยมอย่างละเอียด)

^๒ *พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปันณาสกั ฉบับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, เล่มที่๖, ข้อที่ ๒๖๒-๒๖๗, น.๓๑๐-๓๑๔.

การตัดสินโทษของพญายมนั้นวางอยู่บนพื้นฐานกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็นกฎที่พญายมไม่สามารถละเมิดได้ เพราะพญายมก็อยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมเช่นกัน โดยมีคำอธิบายว่า ขณะเป็นมนุษย์นั้นกระทำทั้งกรรมดีและกรรมชั่วคละเคล้ากัน เมื่อจบชีวิตลงจึงกลายเป็นราชาแห่งเวมานิกเปตตซึ่งเป็นสภาวะที่เสวยสุขและทุกข์สลับกันไป จึงไม่เป็นนิรันดร์ขึ้นอยู่กับกรรมของตน และไม่มีองค์เดียว โปรดดู สุนทร ธีร รัชชี, *พุทธปรัชญาจาก*

พระไตรปิฎก, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓, น.๓๙๐-๓๙๑.

ใน *พระไตรปิฎก* ให้คำอธิบายถึงเปตตประเภทนี้ว่า บางตนข้างแรมเสวยทุกข์ ข้างขึ้นเสวยสุข บางตนกลางคืนเสวยสุข กลางวันเสวยทุกข์ เวลาเสวยสุขอยู่ในวิมานมีร่างกายทิพย์สวยงาม แต่เวลาจะเสวยทุกข์ก็ต้องออกจากวิมานไป และร่างกายก็กลายเป็นร่างที่น่าเกลียดน่ากลัว (*พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาตฯ* เล่มที่๑๓, น.๓๔๗.)

๒.๒ แนวคิดพื้นฐานของการลงโทษ เพื่อให้เข้าใจธรรมชาติของกฎแห่งกรรมในมิติบทลงโทษ และเชื่อมโยงกฎแห่งกรรมกับทฤษฎีการลงโทษ ทำให้มีทัศนคติการลงโทษในพุทธศาสนาชัดเจนขึ้น

๒.๓ บทลงโทษต่อการกระทำผิด เพื่อวิเคราะห์ความยุติธรรมของกฎแห่งกรรมในมิติการลงโทษ

๒.๑ ธรรมชาติของมนุษย์กับการรับผลกรรม

ในประเด็นธรรมชาติของมนุษย์กับการรับผลกรรม นอกจากพิจารณาว่าเหตุใดมนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนแล้ว ยังวิเคราะห์ถึงนิยามของอกุศลกรรมเพื่อศึกษาว่าการกระทำบาปส่งผลต่อตนเองหรือต่อผู้อื่น รวมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ได้แก่ เจตนา ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อความแปรผกผันของกรรมกับการรับผลทั้งสิ้น

ธรรมชาติของมนุษย์

พุทธศาสนาแสดงทัศนคติอย่างชัดเจนในเรื่องของหลักกรรมว่า เมื่อบุคคล “หว่านพืชเช่นใด ได้ผลเช่นนั้น (ผู้)ทำดี ได้ดี (ผู้)ทำชั่ว ได้ชั่ว”^๓ พุทธพจน์ดังกล่าวระบุถึงส่วนของการรับผลกรรม ขณะที่ส่วนของสาเหตุซึ่งเป็นพื้นฐานของคำอธิบายเรื่องความรับผิดชอบต่อการกระทำของมนุษย์ไม่ได้ระบุไว้อย่างชัดเจน จึงอาจนำไปสู่ข้อโต้แย้งในประเด็นความยุติธรรมของกฎแห่งกรรมกล่าวคือ ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของพุทธศาสนามีเสรีภาพหรือไม่ หากธรรมชาติของมนุษย์ปราศจากเสรีภาพ แนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรมซึ่งกำหนดให้มนุษย์ต้องรับผลของการกระทำของตนย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรม

มโนทัศน์เรื่องเสรีภาพ (Freedom) ไม่ได้ปรากฏอย่างชัดเจนในพุทธศาสนา แต่สามารถอธิบายโดยเชื่อมโยงจากแนวคิดอื่นๆ ได้ และมีผู้ให้ความเห็นในประเด็นนี้ว่า

“จากหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่สะท้อนกฎแห่งเสรีภาพปรากฏชัดเจนในกาลามสูตร ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงสอนมิให้บุคคลเชื่อถือสิ่งใด ด้วยอาการทั้ง ๑๐ อย่าง... ในตอนสุดท้าย พระองค์ทรงสอนให้เราตัดสินใจด้วยความถูกต้องโดยใช้ปัญญาของตนเอง ในการวิเคราะห์ว่าสิ่งใด ถูกสิ่งใดผิดที่น่าเชื่อถือปฏิบัติตามได้ จากพระสูตรข้อนี้แสดงให้เห็นว่าการเชื่ออะไรก็ตามเราควรใช้ปัญญาของตนเอง

จากจุดนี้เองที่ย้ำให้เห็นว่า เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาสะท้อนเรื่องกฎแห่งเสรีภาพ กล่าวเห็นว่าบุคคลควรใช้ปัญญาหรือเหตุผลของตนเองในการวิเคราะห์และปฏิบัติตามจากการใช้ปัญญาของตัวเอง”^๔

^๓ พระราชวรมณี (ประยูร ปรียุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙, น. ๑๙๐.

^๔ ไพลิน เตชะวิวัฒน์นาการ, “เกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเปรียบเทียบกับปรัชญาของค่านท์” *พุทธศาสนศึกษา* พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๓๘, น. ๓๓. ซึ่งอาการ ๑๐ อย่างคือ “อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว อย่าปลงใจเชื่อเพราะมอง

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ข้ออ้างเพียงการให้ตระหนักถึงปัญญาของตัวเองเป็นสำคัญ ยังไม่เพียงพอในการสรุปถึงมโนทัศน์เรื่องเสรีภาพในพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน เพราะอาจถูกโต้แย้งว่าการใช้ปัญญาเป็นปรากฏการณ์ที่ดูเหมือนแสดงเสรีภาพ แต่แท้จริงแล้วการตัดสินใจหรือการใช้เหตุผลสามารถถูกกำหนดจากเหตุอื่นๆ ที่แฝงอยู่โดยที่เราไม่ตระหนัก รู้ เช่น พระเจ้า กรรมเก่า สิ่งแวดล้อม พันธุกรรม ฯลฯ การยืนยันเสรีภาพในพุทธศาสนาจึงต้องแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนาปฏิเสธปัจจัยอื่นๆ ว่ามีอิทธิพลต่อการกำหนดการกระทำโดยสิ้นเชิง พร้อมกันนั้นต้องยืนยันว่า การกระทำในปัจจุบันนั้นมีอิทธิพลต่อกฎแห่งกรรมมากที่สุด

มีพุทธพจน์ระบุถึงความเชื่อในลัทธิต่างๆ และยืนยันในการปฏิเสธมิชฌาทิฏฐิเหล่านี้ได้แก่

“๑. ปุพเพตเหตุวาท การถือว่าสุขทุกข์ทั้งปวงเป็นเพราะกรรมเก่า ... ๒. อิศรานิมนานเหตุวาท การถือว่าสุขทุกข์ทั้งปวง เป็นเพราะการบันดาลของเทพผู้เป็นใหญ่... ๓. อเหตุอปัจเจยวาท การถือว่าสุขทุกข์ทั้งปวง เป็นไปสุดแต่โชคชะตาลอยๆ ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย...”^๕

พระพุทธเจ้าทรงขยายความถึงข้อบกพร่องในแนวคิดทั้งสามลัทธิด้วยคำอธิบายชุดเดียวกัน อาทิ

“ภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อบุคคลยึดเอากรรมที่ทำไว้ในปางก่อนเป็นสาระ ฉันทะก็ดี ความพยายามก็ดีว่า “สิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ” ก็ยอมไม่มี เมื่อไม่กำหนดถือเอาสิ่งที่ควรทำและสิ่งที่ไม่ควรทำ โดยจริงจังมั่นคงตั้งนี้ สมณพราหมณ์พวกนี้ ก็เท่ากับอกอย่างหลงสติ ไร้เครื่องรักษา...”^๖

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การปฏิเสธลัทธิที่เหมาเอาว่าความเป็นไปในชีวิตทั้งหมดถูกกำหนดโดยผลของกรรมเก่าและลัทธิที่ถือพระเป็นเจ้าว่าบันดาลผลทั้งปวง เป็นการยืนยันว่ามนุษย์สามารถกำหนดตนเองได้ ไม่ได้ถูกกำหนดจากเหตุปัจจัยในอดีตทั้งหมด และไม่ได้ถูกควบคุมจากเหตุปัจจัยภายนอก ในแง่นี้มนุษย์จึงเป็นอิสระ ขณะเดียวกันพุทธศาสนาก็นับว่ามีเกณฑ์ทางศีลธรรมที่มนุษย์ “ควรทำ” และ “ไม่ควรกระทำ” อิสรภาพของมนุษย์จึงต้องไม่ขัดแย้งกับกฎทางศีลธรรม หรือ กฎแห่งกรรม สำหรับกรรมเก่านั้นถือเป็นบริบทหนึ่งและไม่ใช่ปัจจัยหลักของกฎแห่งกรรมในพุทธศาสนา ดังที่พุทธพจน์ที่บ่งชี้ให้ตระหนักถึงโทษของการยึดติดกับกรรมเก่า อันนำไปสู่การไร้ความพยายามในกำหนดทิศทางของตน หากแต่พุทธศาสนากลับให้ตระหนักถึงความพยายามหรือความเพียรในฐานะเป็นข้อปฏิบัติเพื่อก้าวล่วงพ้นความทุกข์ ซึ่งความเพียรทั้งสี่ประการมีดังนี้คือ “๑. เพียรระวัง ป้องกันอกุศลกรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ๒. เพียรละ บาปอกุศลกรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๓. เพียรประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลกรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ๔. เพียรรักษา กุศลกรรมที่เกิดขึ้นแล้ว”^๗ และขณะเดียวกันพุทธศาสนาก็ปฏิเสธลัทธิอเหตุวาทซึ่งถือเป็นการยืนยันแนวคิดทางพุทธปรัชญาโดยแสดงนัยว่า กรรมเกิดขึ้นตาม

เห็นลักษณะน่าจะเป็นไปได้ อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา” โปรดดูเพิ่มเติมใน **กาลามสูตร พระสูตรต้นปิฎก อังคุดตรนิกาย ดิกนิบาตฯ**, อ้างแล้ว, เล่มที่ ๑๒, ข้อที่ ๖๖, น. ๒๕๗.

^๕ พระราชวรมุนี(ประยุทธ์ ปยุตโต), **พุทธธรรมฯ**, อ้างแล้ว, น.๒๐๕.

^๖ **เพ็งอ้าง**, น.๒๐๖.

^๗ **พระสูตรต้นปิฎก อังคุดตรนิกาย จตุกกนิบาตฯ**, อ้างแล้ว, เล่มที่ ๑๓, ข้อที่ ๖๙, น.๑๑๓-๑๑๔.

ขณะที่ผู้วิจัยเห็นว่า ความเพียรพยายามมีนัยแฝงของเสรีภาพในการกำหนดตนเพราะถ้าทุกสิ่งถูกกำหนดแล้ว ทั้งจากกรรมเก่าหรือพระเป็นเจ้า ความเพียรพยายามจึงแต่เป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์

กระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ไม่ใช่เกิดขึ้นลอยๆ โดยไม่มีเหตุและปัจจัย ดังนั้นเมื่อผู้กระทำได้ทำสิ่งใด จึงต้องรับผลของกรรมนั้น นอกจากนี้ยังสังเกตได้ว่า พุทธศาสนานี้ให้ตระหนักถึงความสำคัญของกรรมในปัจจุบันอย่างยิ่ง ปราภฏชัดเจนในแนวคิดเรื่อง “ทิวฐิยามใกล้ตาย” ซึ่งมีส่วนสำคัญในการกำหนดสุคติ หรือทุคติหลังจบชีวิตลง^๘ ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดนี้ไม่ได้แสดงให้เห็นเพียงความสำคัญของจิตที่ผ่องแผ้วในทุกขณะจิตเท่านั้น แต่ยังแสดงถึงโอกาสหรือเสรีภาพซึ่งเป็นสิ่งที่ อยู่ภายในมนุษย์เอง มนุษย์จึงสามารถกำหนดเองได้ในทุกขณะจิต

อย่างไรก็ตาม อาจมีข้อโต้แย้งในมิติของกฎแห่งกรรมแบบข้ามชาติภาพได้ว่า หากมนุษย์ต้องรับผลกรรมของตนในภพหน้า ข้าพเจ้าในชาติภพหน้าย่อมเป็นคนละคนกับชาติภพนี้ แล้วเหตุใดจึงต้องรับผิดชอบต่อกรรมในชาติภพที่ผ่านมา

ประเด็นนี้พุทธศาสนาสามารถอธิบายได้ในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ เนื่องจาก “มนุษย์ประกอบด้วย ๒ ส่วนสำคัญ ส่วนที่เป็นร่างกาย เรียกว่ารูปและส่วนที่เป็นจิต เรียกว่านาม เรียกรวมกันว่า นามรูป” “ธรรมชาติของทั้งสองส่วนนี้เป็นอนิจจังกล่าวคือ เปลี่ยนแปลงและไม่เที่ยง แต่ทว่าเมื่อร่างกายดับสิ้นลงยังคงมีกระแสแห่งนามธรรมคือ จิตซึ่งเกิดและดับอย่างสืบเนื่องทั้งในขณะดำรงชีวิตอยู่ หรือในขณะจบชีวิต ตามทัศนะของพุทธศาสนา ถึงแม้สภาวะของจิตเกิดและดับอย่างต่อเนื่อง แต่มีความสืบเนื่องเป็นกระแสเดียว”^๙ โดยถือว่า “จิตเป็นสาร์ตทของคน...ถือว่าจิตเป็นแกนของจริยะ”^{๑๐} เพราะจิตมีส่วนของมโนธรรมหรือกุศลเจตสิก^{๑๑} ในแง่นี้มนุษย์จึงเป็นสัตว์ศีลธรรม (moral Being) สามารถตระหนักรู้ในศีลธรรมได้ ดังนั้น จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ขณะเดียวกันสามารถอธิบายกรรมกับการรับผลกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติได้อย่างยุติธรรมเพราะถึงแม้ในชาติภพต่อไปเราไม่ใช่คนเดิม แต่การรับผลกรรมผูกพันกับกระแสจิตยังคงเป็นกระแสเดิม เราจึงต้องชดใช้กรรมของตน

การศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ทำให้ตระหนักว่า แม้พุทธศาสนาไม่ระบุถึงมโนทัศน์เรื่องเสรีภาพอย่างชัดเจน แต่สามารถเชื่อมโยงจากแนวคิดอื่นๆ และสรุปได้ว่า มนุษย์ไม่ได้ถูกกำหนดจากเหตุปัจจัยในอดีตทั้งหมด

^๘ สุนทร ฦ รัชชี, **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**, อ่างแล้ว, น.๒๑๐-๒๑๒.

^๙ **เพ็งอ่าง**, น.๑๑๙.

^{๑๐} โปรดดูธรรมชาติของกระแสจิต ใน **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**, เพ็งอ่าง, น. ๒๖๒.

^{๑๑} เสรี พงศ์พิศ และคณะ, **คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลามและคริสต์ศาสนา**, กรุงเทพฯ : สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๒๔, น.๓๘. โดยพระพุทเจ้าทรงเปรียบเทียบกับ เรือยนต์กางย ถ้าเรือยนต์นั้นมุงไว้ไม่ดี (ไม่รักษาจิต) ส่วนต่างๆ ของเรือยนต์ก็พังฉนั้นนั้น กล่าวคือ “เมื่อบุคคลไม่รักษาจิต แม้กายกรรมก็เป็นอันไม่รักษา แม้วจีกรรมก็เป็นอันไม่รักษา แม้มโนกรรมก็เป็นอันไม่รักษา” (**เพ็งอ่าง**, น.๓๘.)

^{๑๒} โปรดดูธรรมชาติของจิตใน สมถการ พรมทา, **พุทธปรัชญา มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม**, กรุงเทพฯ :โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒, น.๘๗.

มีการกล่าวถึงธรรมชาติดั้งเดิมของจิตว่าบริสุทธิ์ ในแง่การบรรลุดูธรรมจึงเป็นไปได้ เพราะเท่ากับเรากลับไปสู่ตัวตนที่แท้จริงของเราคือ “...กิเลสต้นหาหรือสัญชาตญาณนั้นแท้จริงแล้วมิใช่ “ตัวตน” ของเรามีพระพุทพจนตรัสไว้ในคัมภีร์ว่า สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่แวะเวียนเข้ามาหาเราในภายหลัง ตัวตนแท้ๆ ของเรา (คือจิต) นั้นบริสุทธิ์สะอาด เมื่อตัวตนที่แท้จริงของเราคือภาวะอันบริสุทธิ์หมดจด การขจัดสิ่งแปลกปลอมอันได้แก่กิเลสต้นหาย่อมไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดแต่อย่างใด” **เพ็งอ่าง**, น. ๙๑.

ได้แก่ กรรมเก่า และไม่ได้ถูกกำหนดจากปัจจัยภายนอกได้แก่ พระเจ้า ดังนั้น มนุษย์จึงมีเสรีภาพในการกระทำ และมนุษย์ยังเป็นสัตว์ศีลธรรม สามารถตระหนักรู้ในสิ่ง “ควรทำ” และ “ไม่ควรทำ” มนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อ การกระทำของตน สิ่งที่ควรวิเคราะห์ต่อไปคือ การกระทำบาปซึ่งนำไปสู่การรับผลกรรมนั้นพุทธศาสนามองว่า บาปนั้นเป็นโทษต่อตนเอง หรือเป็นโทษต่อผู้อื่น

นิยามของกรรม

การกระทำทางศีลธรรมตามทัศนะของพุทธศาสนาใช้เจตนาเป็นตัวกำหนดอย่างชัดเจน การกระทำซึ่งปราศจากเจตนาจัดเป็นกิริยา เช่น การลุกขึ้นยืนไม่จัดว่าเป็นกรรม แต่การลุกขึ้นยืนเพื่อหาจังหวะในการลอบสังหารผู้อื่นจัดว่าเป็นกรรม ดังนั้น “สาระหรือตัวแท้ของกรรมก็คือเจตนาหรือเจตจำนง” ^{๑๓} บริบทของกรรมยัง “รวมถึงการกระทำที่เกิดขึ้นโดยประมาทเลินเล่อซึ่งมีผลเสียหายแก่บุคคลอื่นหรือสัตว์อื่นนั้น แม้ไม่มีเจตนา โดยตรงก็ส่งเคราะห์เข้าไปในการกระทำที่มีเจตนาโดยอ้อม” ^{๑๔} ส่วนการแสดงออกของกรรมปรากฏใน ๓ ทาง คือมโนกรรม กายกรรมและวจีกรรม โดยถือว่ามโนกรรมสำคัญที่สุด เพราะเป็นต้นเหตุแห่งการกระทำทั้งปวง “กรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จ แล้วด้วยใจ, ถ้าบุคคลมีจิตใจเสียหายแล้ว จะพูด ก็ตาม จะทำก็ตาม ความทุกข์ย่อมติดตามเขาไปเหมือนล้อหมุนตามโคที่ลากเกวียน, ...ถ้าบุคคลมีใจผ่องใสแล้ว จะพูดก็ตาม จะทำก็ตาม ความสุขย่อมติดตามมา เหมือนดังเงาที่ติดตามตัว” ^{๑๕}

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เหตุที่เจตนาเป็นปัจจัยสำคัญกำหนดกรรม แสดงถึงทัศนะของพุทธศาสนาว่ากรรมเกิดจากการกำหนดของตัวมนุษย์เอง ส่วนที่ถือว่ามโนกรรมสำคัญที่สุด เพราะนอกจากเป็นต้นกำเนิดของการกระทำทั้งปวงแล้ว ยังแสดงนัยว่าการรับผลกรรมเกิดขึ้นอย่างแน่นอนและทันทีกล่าวคือ เมื่อประสงคร้ายย่อมเกิดความร้อนใจ แตกต่างจากการลงโทษทางกฎหมายที่ตัดสินจากปรากฏการณ์ภายนอก หรือจากพยานหลักฐานเท่านั้น และแม้กฎหมายลดหย่อนโทษการกระทำที่ปราศจากเจตนาหรือโดยประมาทเลินเล่อ แต่การตัดสินอย่างยุติธรรมนับว่ายาก เพราะเจตนาหรือความตั้งใจปรากฏแสดงภายในจึงเป็นเรื่องซับซ้อน เช่น กรณีการยิงพ่อค้ายาบ้าเพื่อฆ่าหรือยิงเพื่อป้องกันตัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจ บางครั้งเป็นเรื่องที่ตัดสินได้ยากยาก มีแต่ผู้กระทำเท่านั้นที่รู้ ว่าแท้จริงตนมีเจตนาอย่างไร ขณะที่กฎหมายสามารถจัดสรรผลอย่างชัดเจนและให้ผลทันทีระหว่างกรรมที่เจตนาและไม่เจตนา เช่นว่าหากเราตั้งใจขับรถชนสุนัขตาย ในสภาวะของจิตเราขณะนั้นเกิดความมัวหมองและความทุกข์อันเนื่องมาจากมีโทษประสงค์ทำลายชีวิต แต่ถ้าสุนัขวิ่งตัดหน้ารถแล้วถูกชนจนเสียชีวิต เราคงเสียใจกับการตายของมันแต่โทษไม่ได้เป็นที่มาแห่งเจตนาของเราในกรณีหลังนี้ ดังนั้นการรับผลทางมโนกรรมในกรณีแรกจึงน่าจะรุนแรงกว่ากรณีหลัง ขณะเดียวกันพุทธศาสนาถือว่า กฎแห่งกรรมมิใช่มีเพียงการให้ผลต่อผู้กระทำแบบทันตาเห็นเท่านั้น หากแต่ยังมีการจัดสรรผลกรรมแบบข้ามชาติภพดังที่จะได้อภิปรายต่อไป

^{๑๓} พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต), *พุทธธรรม ๗*, อ่างแล้ว, น. ๑๕๕.

^{๑๔} *พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก*, อ่างแล้ว, น. ๑๖๘.

^{๑๕} *พุทธธรรม ๗*, อ่างแล้ว, น. ๑๖๒.

ในทัศนะของพุทธศาสนาถือว่า การไม่เชื่อกฎแห่งกรรมจัดว่าเป็นมิจฉาทิฎฐิ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัส
ติเตียนบรรดาเจ้าลัทธิที่ไม่เชื่อเรื่องกรรม หรือสั่งสอนว่า “ไม่มีกรรม” ซึ่งปรากฏใน **เกสก์มพลสูตร** ความว่า

“...มักขลิเป็นโมฆบุรุษ (คนไร้ค่า) มีวาตะอย่างนี้ มีทิฎฐิอย่างนี้ว่า “กรรมไม่มี กิริยา
ไม่มี ความเพียรไม่มี” ตลอดอดีตกาลอันยาวนาน แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
ก็ตรัสเรื่องกรรม ตรัสเรื่องกิริยาและตรัสเรื่องความเพียร โมฆบุรุษซึ่งมักขลิกลับคัดค้านพระผู้
พระภาคแม้เหล่านั้นว่า “กรรมไม่มี กิริยาไม่มี ความเพียรไม่มี” แม้พระผู้มีพระภาคอรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้าที่จักมีในอนาคต ก็จักตรัสเรื่องกรรม ตรัสเรื่องกิริยาและตรัสเรื่องความเพียร...
แม้เราที่เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในปัจจุบันก็ยังคงกล่าวเรื่องกรรมกล่าวเรื่องกิริยา
กล่าวเรื่องความเพียร...”

ภิกษุทั้งหลาย โมฆบุรุษซึ่งมักขลิเป็นเหมือนไซดักมนุษย์ เกิดขึ้นมาในโลก เพื่อไม่
เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เพื่อความฉิบหาย เพื่อความพินาศของสัตว์เป็นจำนวนมาก...”^{๑๖}

ผู้วิจัยเห็นว่า พุทธพจน์ดังกล่าวนอกจากประณามลัทธิที่ปฏิเสธหลักกรรม เพราะได้นำความเสื่อม
เสียและความทุกข์ให้แก่สรรพสัตว์จากความไม่เชื่อเรื่องกรรม กิริยาและความเพียรว่ามีผลจริง ยังแสดงให้เห็น
ถึงจุดยืนของพุทธศาสนาในความเชื่อเรื่องกรรม กิริยาและความเพียร ว่าปรากฏให้ผลจริง พร้อมทั้งยืนยันว่า
สิ่งนี้คือ หลักกรรมคงอยู่คู่โลกนับแต่อดีตและจะไม่เปลี่ยนแปลงแม้ในอนาคต ดังนั้น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธ
เจ้าไม่ว่าพระองค์ใด ย่อมตรัสแสดงถึงหลักกรรมนี้ ท่านพุทธทาสได้แสดงทัศนะว่า สิ่งนี้ถือเป็นหลักเกณฑ์ของ
พุทธศาสนากล่าวคือ “เป็นกรรมวาที เป็นกิริยาวาที เป็นวิริยาวาที เรียกว่า ๓ วาทีด้วยกัน : เป็นผู้เชื่อกรรม, เป็นผู้
เชื่อการกระทำ จะมีผลแก้ไขสิ่งต่างๆ ได้, และเชื่อว่าความพยายามเป็นสิ่งที่มียผล”^{๑๗}

ขณะที่ผู้วิจัยเห็นว่า ความเชื่อในกรรมวาที กิริยาวาทีและวิริยาวาที ยังแสดงถึงมโนทัศน์เรื่องเสรีภาพ
ในพุทธศาสนา เพราะความเชื่อเรื่องการกระทำและความพยายามมีผลแก้ไขสิ่งต่างๆ เท่ากับเป็นการยืนยันว่า
สิ่งต่างๆ อยู่ในขอบเขตที่เราสามารถกำหนดเองได้ แม้ในส่วนการรับผลกรรมที่สืบเนื่องมาแต่อดีตก็สามารถใช้
ความเพียรเข้าแก้ไขหรือปรับปรุงได้ และกรรมเป็นสิ่งที่เราเลือกกระทำเอง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพระเป็นเจ้าหรือปัจจัย
อื่นๆ ผู้กระทำความผิดต้องรับผลของการกระทำตามกฎแห่งกรรม

ขณะเดียวกันพุทธศาสนาถือว่า การไม่เชื่อในกฎแห่งกรรม นอกจากเป็นเหตุให้ประพตชั่วซึ่งเป็นเหตุ
ให้ประสบความทุกข์ความวอดวายในภายหลังแล้ว ยังส่งผลให้ผู้นั้นไร้การพัฒนาทางศีลธรรมตามมาด้วย
เพราะจิตที่หมกมุ่นในทางเสื่อม ย่อมเป็นเหตุให้ปัญญาถูกปิดกั้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสเปรียบเทียบไว้ว่า

^{๑๖} พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาตฯ, อ้างแล้ว, เล่มที่ ๑๒, ข้อที่ ๑๓๘, น.๓๘๖.

^{๑๗} พุทธทาสภิกขุ, *กรรมเหนือกรรม*, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒, น.๑๔.

ท่านพุทธทาสอธิบายว่า “พระพุทธเจ้าท่านเป็นวิริยาวาที สอนว่า วิริยะคือ ความพากเพียร พยายาม
บากบั่น นั้นมีผล และจะมีผลใช้ในการแก้ไขสิ่งที่ตนไม่พึงปรารถนาก็ได้ ; เช่นว่ามีบาปกรรมชั่วติดมา ก็ให้ใช้วิริยะ
ความพากเพียรบากบั่นนี้ พยายามที่จะทำความดี หรือว่ายิ่งไปกว่านั้น ก็พยายามที่จะทำความสิ้นไปแห่งกรรม”
เพ็งอ่าง, น.๑๓.

“ภิกษุทั้งหลาย ช่างย้อมผ้าจะพึงนำผ้าที่สกปรก เปราะเปื้อน ใส่งลงในน้ำย้อมสี คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง หรือสีชมพู ผ้าผืนนั้นจะพึงเป็นผ้าย้อมได้ดี มีสีไม่สดไส ข้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะผ้าผืนนั้น เป็นผ้าที่ไม่สะอาด แม้อันใด เมื่อจิตเศร้าหมอง ทุกคติ ก็เป็นอันหวังได้ ฉะนั้นเหมือนกัน ช่างย้อมผ้าจะพึงนำ ผ้าที่สะอาด หอมสด ใส่งลงในน้ำย้อมสี คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง หรือสีชมพู ผ้าผืนนั้นจะพึงเป็นผ้าย้อมได้ดี มีสีสดไส ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผ้าผืนนั้นเป็นผ้าที่สะอาด แม้อันใด เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุกคติก็เป็นอันหวังได้ ฉะนั้นเหมือนกัน”^{๑๘}

แสดงว่าพุทธศาสนาพิจารณาทั้งสองประเด็นคือ ความประพฤติชั่วและการพัฒนาทางศีลธรรม เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ความประพฤติชั่วเป็นเหตุให้การพัฒนาทางศีลธรรมมีขึ้นได้ยากกว่า เพราะจิตใจซึ่งหมกมุ่นในทางเสื่อมทำให้ไม่เกิดปัญญาพิจารณาว่า การกระทำขัดแย้งกับหลักธรรม ยิ่งประพฤติชัวยิ่งสกัดกั้นการพัฒนาทางศีลธรรมของตน

สังเกตได้ว่า พุทธศาสนาแสดงแนวคิดเรื่องกรรมอย่างชัดเจนโดยใช้เจตนาเป็นตัวกำหนด ส่งผลให้การรับผลปรากฏต่อตัวผู้กระทำอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันได้ประณามผู้ไม่เชื่อกฎแห่งกรรม เพราะนอกจากทำให้ผู้นั้น ประพฤติชั่วแล้ว ยังเป็นเหตุให้ผู้นั้นมีการพัฒนาทางศีลธรรมได้ยาก ประเด็นที่ควรวิเคราะห์ต่อไป เพื่อให้มีโน้ตศน์เรื่องการลงโทษในพุทธศาสนาชัดเจนขึ้นคือ การกระทำบาปเป็นสิ่งที่ให้โทษต่อตนเอง หรือต่อผู้อื่น จึงเป็นเหตุให้ผู้นั้นต้องชดใช้กรรม

นิยามของอกุศลกรรม

นิยามของอกุศลกรรมคือ การกระทำที่นำไปสู่ทุกติ หรือการชดใช้ผลกรรม^{๑๙} ส่วนต้นเหตุของกรรมชั่วมี ๓ ประการคือ โลภะ (ความอยากได้) โทสะ (ความคิดประทุษร้าย) และโมหะ (ความหลง)^{๒๐} ซึ่งปรากฏได้ ๓ ทางคือ ทางกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม สามารถขยายความอย่างละเอียดได้ดังนี้คือ

ความไม่สะอาดทางกาย ๓ อย่าง คือ ๑. เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ปักใจอยู่ในการฆ่าและการทุบตี ไม่มีความเอ็นดูในสัตว์ทั้งปวง ๒. จงใจ หรือเป็นผู้ลักทรัพย์ ๓. ประพฤติผิดในกาม **ความไม่สะอาดทางวาจา ๔** อย่างคือ ๑. กล่าวเท็จ และเป็นพยานเท็จ ๒. พูดส่อเสียด เทียบยุยงให้ผู้อื่นแตกสามัคคี ๓. พูดคำหยาบ ผรุสวาทผู้อื่น ๔. พูดจาเพื่อเจ้า **ความไม่สะอาดทางใจ ๓** อย่างคือ ๑. เฟงเล็งอยากได้ของผู้อื่น ๒. มีจิตพยาบาท ๓. มีมิจฉาทิฎฐิ เช่น เห็นว่าทานที่ให้ไม่มีผล ผลแห่งวิบากกรรมไม่มี โลกนี้และโลกหน้าไม่มี โอบปาทิฎฐิ เช่น เทวดาและสัตว์นรก ไม่มีฯ และเหตุที่ประกอบด้วยอกุศลกรรมมถ ๑๐ ประการนี้

^{๑๘} พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกฯ, อังแล้ว, เล่มที่ ๔, ข้อที่ ๗๐, น. ๖๒-๖๓.

^{๑๙} ผู้วิจัยมีความคิดว่า การใช้คำว่า “การชดใช้กรรม” มีแก่นัยของการได้รับโทษ เช่น ชดใช้กรรมในนรก ขณะที่ “การเสวยผลกรรม” มีนัยของการได้รับรางวัล เช่น เสวยผลบุญในสวรรค์

^{๒๐} พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จักกนิบาตฯ, เล่มที่ ๑๔, ข้อที่ ๓๙, น. ๔๙๐.

จึงปรากฏมีทั้งนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ภูมิแห่งเปรต หรือทุดิอย่างใดอย่างหนึ่ง^{๒๑}

สังเกตว่าอกุศลกรรมเหล่านี้ขยายความได้จากศีล ๕ แตกต่างกันไปตรงที่ไม่ได้ระบุถึงการดื่มสุรา เมรัยรวมอยู่ด้วย (แม้การดื่มสุราเมรัยเป็นเรื่องความเสื่อมของปัจเจก แต่ก็ยังเป็นต้นเหตุนำไปสู่ความเสื่อมทาง สังคมได้ เพราะการดื่มของมึนเมาทำให้ขาดสติและความยับยั้งชั่งใจซึ่งนำไปสู่แนวโน้มในการผิดศีลข้ออื่นๆ ตามมา) อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการให้คำอธิบายเรื่องการละเมิดศีลซึ่งนำไปสู่บาป ไว้ใน ๒ ลักษณะด้วยกันคือ

๑. “บาปในทัศนะของพุทธศาสนาหมายถึงสิ่งที่เมื่อปัจเจกบุคคลกระทำลงไปแล้ว จะเป็นสิ่งขัดขวาง การฟื้นฟูทุกข์ของเขาเอง การฆ่าสัตว์เป็นบาปไม่ใช่เพราะการฆ่ามันละเมิดชีวิตผู้อื่น แต่บาปเพราะการฆ่ามัน จะทำให้จิตใจของเขาเศร้าหมอง อันจะส่งผลให้การปฏิบัติตนเพื่อการฟื้นฟูทุกข์ของเขาเองประสบความยุ่งยาก ยิ่งขึ้น”^{๒๒}

๒. ศีลหรือวินัยก็คือเนื้อหาของกฎทางจริยธรรมเชิงสังคมนั่นเอง เพราะฉะนั้นเราอาจกล่าวได้ว่า เจตนารมณ์ของศีล หรือวินัยก็คือเพื่อป้องกันการละเมิดผู้อื่น”^{๒๓} ด้วยคำอธิบายที่ว่า “การฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ที่ ตายแล้ว (โดยที่ขณะหรือก่อนลงมือเข้าใจว่ายังมีชีวิตอยู่) ไม่จัดว่าละเมิดศีลข้อนี้ เหตุผลคือการละเมิดศีล หมายถึงการละเมิดค่าบางอย่าง (ซึ่งอาจจะเรียกว่าสิทธิตามธรรมชาติก็ได้) ที่มีอยู่ในสิ่งนั้นๆ มนุษย์หรือสัตว์ที่ ตายแล้วเป็นสิ่งที่ปราศจากค่าดังกล่าวนั้น เมื่อไม่มีค่าการละเมิดค่าก็ไม่มี เมื่อไม่มีการละเมิดก็ไม่มีการผิดศีล”^{๒๔}

หากวิเคราะห์นิยามของศีลจากแนวคิดเรื่อง การลงโทษ คำอธิบายข้อที่สองดูเหมือนสอดคล้องกับ มโนทัศน์เรื่องการลงโทษตามทฤษฎีต่างๆ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการละเมิดผู้อื่น อาทิ แนวคิดเรื่องทฤษฎีต่างตอบแทน (Retribution) และทฤษฎีการลงโทษแบบป้องกันการกระทำผิด (Deterrence) ทฤษฎีการลงโทษแบบต่างตอบแทนวางอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ศีลธรรม (Moral Being) จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำ ของตน เมื่อทำผิดต่อผู้อื่นจึงต้องได้รับการลงโทษ และแม้ว่าสังคมมนุษย์ได้สลายตัวไปด้วยความยินยอมของ

^{๒๑} โปรดดูเพิ่มเติมใน **จันทสูตร พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาตฯ**, เล่มที่ ๑๖, ข้อที่ ๑๗๖, น.๓๑๙-๓๒๒. เหตุแห่งการตกนรกปรากฏเนื้อความในเล่มนี้ด้วย แต่อยู่ใน **หมวดสามัญญวรรค** ข้อที่ ๒๒๑, น. ๓๖๙ - ๓๗๗ ซึ่งกล่าวถึงสาเหตุว่าเกิดจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการเช่นเดียวกัน เพียงแต่ระบุไว้ อย่างละเอียดกว่า เช่น ๑.ตนเองเป็นผู้ฆ่า ๒.ชักชวนผู้อื่นให้ฆ่า ๓.พอใจในการฆ่า ๔.สรรเสริญการฆ่าสัตว์ จนถึง ๓๗.ตนเองเป็นมิชชาทิฎฐิ ๓๘.ชักชวนให้ผู้อื่นเป็น ๓๙. เป็นผู้พอใจความเป็นมิชชาทิฎฐิ ๔๐. สรรเสริญ ความเป็นมิชชาทิฎฐิ

^{๒๒} สมภาร พรหมทา, **พุทธปรัชญา: มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, น.๓๕๖.

^{๒๓} **เพ็งอ้าง**, น.๓๖๔.

^{๒๔} **เพ็งอ้าง**, น.๓๖๑.

การวิเคราะห์การละเมิดศีลในบริบทเชิงสังคมกล่าวคือ ในฐานะข้อห้ามหรือการป้องกันไม่ให้ละเมิด ต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น นำไปสู่คำอธิบายที่ว่า “การฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ที่ตายแล้ว (โดยที่ขณะหรือก่อนลง มือเข้าใจว่ายังมีชีวิตอยู่) ไม่จัดว่าละเมิดศีลข้อนี้...” หากแต่การกระทำดังกล่าวจัดว่าเป็นบาป เพราะมีเจตนา ทำลายชีวิตโดยเกิดจากโทสะจริงซึ่งมีอกุศลมูลเป็นต้นเหตุ

สมาชิกทุกคน (ยกตัวอย่างเช่น ผู้อาศัยอยู่บนเกาะ ตัดสินใจ แยกย้ายและเคลื่อนย้ายไปสู่ที่อื่น ๆ) ฆาตกรคนสุดท้ายผู้ถูกจองจำต้องได้รับการสำเร็จโทษเพื่อให้สาสมกับการกระทำของเขา การที่ผู้กระทำผิด แต่ไม่ได้รับโทษ ถือว่าไม่ยุติธรรม ผู้เพิกเฉยต่อการลงโทษย่อมถือได้ว่าขัดต่อหลักความยุติธรรม^{๒๕} ขณะที่การลงโทษแบบป้องกันความผิดถือว่าการลงโทษเป็นสิ่งเลวร้ายในตัวเอง หากแต่ยังยินยอมให้มีการลงโทษเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้กระทำผิดมาทำผิดซ้ำขึ้นอีก (Special deterrence) หรือลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อไม่ให้ผู้อื่นถือเป็นเรื่องง่าย (General deterrence)^{๒๖} ซึ่งการทำคามผิดนั้นนำไปสู่การลงโทษความทุกข์ของผู้คนสังคม ดังนั้น การลงโทษแบบป้องกันความผิดจึงมุ่งเน้นที่การละเมิดในอนาคต ไม่ใช่มุ่งลงโทษเพื่อทดแทนการกระทำผิดในอดีตดังเช่น ทฤษฎีต่างตอบแทน และหากบนโลกนี้เหลือเพียงฆาตกรเป็นคนสุดท้าย การลงโทษจึงเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง เพราะเป็นวิถีที่สวนทางกับความทุกข์ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดในการดำรงชีวิตของมนุษย์^{๒๗}

ทฤษฎีการลงโทษทั้งแบบต่างตอบแทน และแบบป้องกันความผิดนั้น แม้วามีแนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ และมีปรัชญาการลงโทษแตกต่างกัน แต่สิ่งที่แนวคิดของทั้งสองมีไม่ต่างกันคือ การลงโทษเกิดขึ้นจากบริบททางสังคม และในบริบททางสังคม ในแง่หนึ่งดูเหมือนว่าแนวคิดเรื่องศีลหรือวินัยซึ่งแสดงนัยของจริยธรรมเชิงสังคมมีลักษณะเช่นเดียวกับทฤษฎีการลงโทษทั้งสองแบบตามที่ได้กล่าวไว้ อย่างไรก็ตาม ต้องตระหนักด้วยว่า ศีลเป็นเพียงส่วนหนึ่งในกฎศีลธรรม หากแต่ยังมีการกระทำบาปซึ่งไม่อยู่ในบริบทของศีลหรือการละเมิดทางสังคม หากแต่การกระทำนั้น ถือได้ว่า ขัดแย้งกับกฎแห่งกรรม อาทิ การฆ่าตัวตาย เช่นว่ามี นายก. อยู่แต่

เพียงลำพังผู้เดียวบนเกาะร้าง แล้วในวันหนึ่งนายก. รู้สึกเหงาหุดหู่และซึมเศร้าอย่างรุนแรง เขาตัดสินใจเดินลงทะเลเพื่อฆ่าตัวตาย ผลก็คือ นายก. ได้ตายสมใจ หากอธิบายด้วยกฎแห่งกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติแล้ว การกระทำของนายก. เป็นบาป เขาต้องชดใช้กรรมหลังจบชีวิตลงคือ ไปสู่ทุคติ^{๒๘}

ผู้วิจัยเห็นว่า กฎแห่งกรรมครอบคลุมนิยามการกระทำที่กว้างกว่า และสมบูรณ์กว่าทฤษฎีการลงโทษแบบต่างตอบแทนและแบบป้องกันความผิด เพราะกฎแห่งกรรมสามารถอธิบายตัวมันเองได้โดยไม่ต้องอาศัยบริบททางสังคมใดๆ และจัดสรรผลต่อทุกการกระทำซึ่งรวมถึงความคิดและเจตนาของผู้กระทำจึงยุติธรรมกว่า ขณะที่การลงโทษแบบต่างตอบแทน หรือแบบป้องกันความผิดพิจารณาการละเมิดในบริบททางสังคม และครอบคลุมเพียงส่วนที่เป็นการแสดงออกทางภายนอกคือ ทางการกระทำและคำพูดเท่านั้นซึ่งไม่สามารถจัดสรร

^{๒๕} โปรดดู Jeffrie G. Murphy, *Punishment And Rehabilitation [Third Edition]*, United States of America : International Thomsom Publishing, 1995, p.15-16.

^{๒๖} การลงโทษแบบป้องกันความผิดเพื่อไม่ให้บุคคลนั้นกระทำผิดซ้ำอีกเรียกว่า Special deterrence เช่น นาย ก. โกงภาษีจึงถูกลงโทษเพื่อไม่ให้ นาย ก. กระทำผิดกฎหมายซ้ำอีก ส่วนการลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้อื่นถือเอาเป็นเรื่องง่ายคือ General deterrence เช่น ลงโทษนาย ก. เพื่อให้ผู้อื่นเกิดความเกรงกลัว ไม่กระทำความผิดตาม โปรดดู *Punishment And Rehabilitation*, Ibid., p. 2.

^{๒๗} Ibid., p. 29-31.

^{๒๘} ทุคติคือ “คติชั่ว, ภูมิชั่ว, ทางดำเนินที่มีแต่ความเดือดร้อน, สถานที่ไปเกิดอันชั่ว, ที่เกิดที่ไม่ดีมากไปด้วยความทุกข์ ได้แก่ นรก ดิรัจฉาน เปอต” อ้างจาก พระเทพเวที (ประยูร ญฺ ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, กรุงเทพฯ : มหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖, น. ๑๐๐.

การกระทำและการรับผลในส่วนของคุณคิดหรือจิตใจ รวมทั้งไม่สามารถตัดสินเจตนาของผู้กระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่ากฎแห่งกรรม ขณะที่กฎแห่งกรรมสามารถครอบคลุมและจัดสรรผลทั้งความคิด ทั้งการกระทำ และทั้งคำพูด แต่เนื่องจากเจตนาเป็นสิ่งที่รู้ได้ยาก การลงโทษที่ดูจาก “การกระทำ” ตัดสินโดยสังคม จึงยังมีความจำเป็นเช่นกัน

มีข้อสังเกตว่า ตามทฤษฎีการลงโทษในรูปแบบต่างๆ ต่างจัดวางอยู่บนพื้นฐานของข้อเรียกร้องทางสังคมขั้นต่ำที่สุดกล่าวคือ ลงโทษเพราะได้ละเมิดผู้อื่น หรือป้องกันการละเมิดผู้อื่น เช่นว่า เราอาจไม่ขโมยของ เพราะกลัวการถูกลงโทษ ขณะที่กฎแห่งกรรมอยู่บนพื้นฐานที่เหนือกว่านั้น นอกจากระบุว่าโทษเป็นบาปแล้วยังเรียกร้องให้เอื้อเฟื้อ และแบ่งปันต่อผู้อื่นด้วย นอกจากนี้ไม่ทำให้ร้ายผู้อื่นแล้ว ยังไม่ให้โกรธ ไม่ให้ผูกพยาบาทต่อผู้อื่นด้วย^{๒๙} อาจกล่าวได้ว่า การลงโทษซึ่งวางอยู่ในบริบททางสังคมเป็นการสกัดการแสดงออกของความเห็นแก่ตัวโดยใช้บทลงโทษ ขณะที่กฎแห่งกรรมนอกจากสกัดความเห็นแก่ตัวทั้งการกระทำและความคิดแล้ว ยังตระหนักถึงการสลายหรือไม่ยึดติดในตัวตน เช่น ไม่ให้โกรธ ไม่ผูกพยาบาท เป็นต้น

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า อกุศลกรรม หรือการกระทำบาปนอกจากหมายรวมถึงการละเมิดต่อผู้อื่นแล้วยังครอบคลุมถึงทุกการกระทำของปัจเจกที่ขัดต่อหลักกรรม เป็นเหตุให้ผู้ผู้นั้นได้รับผลกระทบในทันทีที่กล่าวคือ เป็นทุกข์ แล้วยังส่งผลให้ผู้ผู้นั้นมีการพัฒนาทางศีลธรรมเกิดขึ้นได้ยาก อย่างไรก็ตาม กฎแห่งกรรมมีทั้งนัยของการให้ผลแบบทันทีทันใด และทั้งการจัดสรรผลแบบข้ามชาติข้ามภพซึ่งสลับซับซ้อน เพราะสามารถแปรผกผันไปตามเหตุปัจจัยต่างๆ ดังที่จะอธิบายต่อไป

กรรมกับการรับผลกระทบ

ในทัศนะของพุทธศาสนาความเที่ยงแท้ของหลักกรรมกล่าวสรุปได้ว่า “หว่านพืชเช่นใด ได้ผลเช่นนั้น (ผู้) ทำดี ได้ดี (ผู้) ทำชั่ว ได้ชั่ว”^{๓๐} ขณะเดียวกันที่พุทธปรัชญายอมรับว่า การกระทำกรรมในลักษณะเดียวกันสามารถได้รับผลกระทบที่แตกต่างกันได้ ซึ่งความหนักเบาของการรับผลกระทบแปรผกผันตามปัจจัยทั้งสาม ได้แก่ เจตนา ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ

เจตนา

เจตนาถือเป็นสาระของกรรมและเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความแรงในการรับผลกระทบด้วย กล่าวคือ “ในเรื่องเจตนาที่พุทธปรัชญามีหลักอยู่ว่า ถ้ามีเจตนาในการฆ่ามากก็บาปมาก ถ้ามีเจตนาในการฆ่าน้อยก็บาปน้อย ถ้าไม่มีเจตนาเลยก็ไม่บาป”^{๓๑} การฆ่าสัตว์ซึ่งต่างชนิดกันเช่นสัตว์ใหญ่และสัตว์เล็กย่อมส่งผล

^{๒๙} โปรดดูเพิ่มเติม ใน **จูฬกัมมวิภังคสูตร พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์** เล่มที่ ๖, ข้อที่ ๒๘๙-๒๙๗, น. ๓๔๙-๓๕๗. ให้คำอธิบายถึงกรรมและการรับผลกระทบ อาทิ การฆ่าสัตว์เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นคนมีอายุสั้น การไม่ฆ่าสัตว์เป็นเหตุให้เกิดมีอายุยืน การเบียดเบียนสัตว์ เป็นเหตุให้เกิดมามีโรคมาก การไม่เบียดเบียนสัตว์เป็นเหตุให้เกิดมามีโรคน้อย ฯลฯ

^{๓๐} **พุทธธรรมฯ**, อ้างแล้ว, น. ๑๙๐.

^{๓๑} **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**, อ้างแล้ว, น. ๒๐๕.

ให้มีบทบาทที่ต่างกัน การฆ่าสัตว์ใหญ่ เช่น โคโยมบาปมากกว่าการฆ่ามด ด้วยเหตุที่ต้องใช้ความพยายามในการฆ่าที่มากกว่าคือ มีเจตนาในการฆ่าที่แรงกว่า

มีนักวิชาการบางท่านวิเคราะห์ว่า ปัจจัยที่ทำให้การฆ่ามีบาปน้อยและมากต่างกัน ต้องพิจารณาจากความพยายามในการฆ่าด้วย “หลักที่เกี่ยวกับความพยายามมีอยู่ว่า ถ้ามีความพยายามในการฆ่ามาก ก็บาปมาก เพราะการมีความพยายามมากสอดคล้องถึงการมีเจตนามาก ถ้ามีความพยายามน้อยก็บาปน้อย เพราะการมีความพยายามน้อยสอดคล้องเจตนาด้วย” ^{๓๒}

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ทศนะดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานการวิเคราะห์สังคมในอดีต ซึ่งยังไม่มีเทคโนโลยีเข้าจัดการหรือเกี่ยวข้องมากมายเท่าในสังคมปัจจุบัน การล้มวัวในสังคมเกษตรเช่นในอดีตจึงต้องใช้ทั้งเจตนาอย่างแรงกล้าประกอบกับใช้ทั้งพยายามอย่างมากทีเดียว ลักษณะดังกล่าวทำให้เจตนาและความพยายามดูเหมือนเป็นเรื่องเดียวกัน ขณะที่ในสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นยุคแห่งเทคโนโลยีทำให้ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า มีเครื่องมือล้ำสมัยทำให้การทำลายชีวิตเป็นไปได้สะดวกขึ้น หากเจตนาฆ่าใครสักคนผู้กระทำสามารถเลือกเครื่องมือซึ่งทำให้การฆ่าง่ายขึ้น เช่น การใช้ปืนยิงส่งผลให้ไม่ต้องใช้ความพยายามในการฆ่าเท่าใช้ดาบไล่ฟันหรือใช้หอกแทง อาจกล่าวได้ว่าสังคมแห่งเทคโนโลยีเช่นในปัจจุบัน ทำให้ทศนะของพุทธศาสนาในเรื่องเจตนาและความพยายามที่ดูเหมือนเป็นเรื่องเดียวกันประสบปัญหา กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างเจตนากับความพยายามในการฆ่าด้วยการใช้เครื่องมือก็กลายเป็นปัญหาซับซ้อน เพราะเทคโนโลยีที่ล้ำหน้าและมีข้อสังเกตว่าสิ่งประดิษฐ์บางประเภทนั้นนอกจากทำให้การกระทำบาปเกิดขึ้นโดยง่ายคือ ไม่ต้องใช้ความพยายามอย่างมากเท่ากับในอดีตแล้ว ความล้ำหน้าทางเทคโนโลยีดูเหมือนได้ทำให้การกระทำบาปเกิดขึ้นได้อย่างสัมฤทธิ์ผล เช่น ปืนซึ่งนอกจากช่วยลดความยุ่งยากในการฆ่าแล้ว ยังเพิ่มประสิทธิภาพในการสังหารด้วย ต่างจากการใช้ดาบเป็นอาวุธสังหาร ซึ่งผู้กระทำต้องใช้ความพยายามอย่างมาก ขณะที่ผู้ถูกระทำอาจจะมีโอกาสรอดชีวิต

ผู้กระทำ

ความสลับซับซ้อนของผู้กระทำและการรับผลขึ้นอยู่กับปัจจัยเรื่อง “ผู้กระทำ” เช่นกัน ตัวอย่างเป็นรูปธรรมได้แก่ กรณีพระองค์คูลิมาล แสดงอย่างชัดเจนว่า กรรมใหม่สามารถลดทอนกรรมเก่าลงได้ กล่าวคือเมื่อพระองค์คูลิมาลบรรลอรหันต์ ทำให้การฆ่าคนจำนวนมหาศาล ไม่ปรากฏวิบากในชาติภพต่อไป แม้ยังได้รับผลกรรมอยู่บ้าง เช่น ถูกเขวี้ยงด้วยก้อนหิน ไม้ จนศีรษะแตก ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า

“เธอจงอดกลั้นไว้เกิดพรหมณ์ เธอจงอดกลั้นไว้เกิดพรหมณ์ เธอได้เสวยวิบากกรรมซึ่งเป็นเหตุให้เธอหมกหม่อมอยู่ในนรกหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปีในปัจจุบันนี้แล้ว” ^{๓๓}

ชาติภพนี้ถือเป็นชาติภพสุดท้ายของพระองค์คูลิมาล การชดใช้กรรมแบบข้ามภพชาติจึงไม่ปรากฏผลอย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกรรมกับการรับผลถือว่า สัดส่วนของการชดใช้กรรมปรากฏเป็นส่วนน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณ และความรุนแรงของการกระทำที่ได้ฆ่าผู้คนจำนวนมาก

^{๓๒} เพ็งอ่าง, น. ๒๐๕.

^{๓๓} พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ฯ, เล่มที่ ๕, ข้อที่ ๓๕๒, น. ๔๓๐.

คำถามที่อาจเกิดขึ้นตามมาคือ ในกรณีอื่นๆ หากผู้กระทำไม่ใช่พระอรหันต์ หรือเป็นพระอรหันต์ ในภายหลัง แต่เป็นบุคคลผู้ยังไม่บรรลุนิพพาน หากมีบุคคลสองคนได้กระทำความผิดเหมือนกันต่อบุคคลเดียวกัน ใครจะบาปมากกว่ากัน ปัญหานี้พุทธศาสนาสมาคมตอบได้โดยพิจารณาจากพื้นฐานทางศีลธรรมของ

ผู้กระทำเป็นหลักกล่าวคือ “คนหนึ่งรู้ว่าทำอะไรเป็นบาป และบาปนั้นมีโทษอย่างไร อีกคนไม่รู้เลย ใครจะบาปมากกว่ากัน คำตอบก็คือ คนไม่รู้บาปมากกว่า...”^{๓๔} **มิลินทปัญหา**ได้อธิบายโดยยกอุปมาเปรียบเทียบกับกรจับก้อนเหล็กร้อนว่า

“ก้อนเหล็กที่เขาเผาไฟจนแดงไซ้คนหนึ่งรู้ว่าเป็นเหล็กแดง อีกคนหนึ่งไม่รู้ ถ้าจะให้ ๒ คนนี้หยิบก้อนเหล็กแดงนั้น คนไหนจะหยิบได้เต็มมือและถูกความร้อนเผามากกว่ากัน คนรู้จะหยิบได้สนิทหรือ ต่อคนไม่รู้จึงหยิบได้เต็มมือ เมื่อเช่นนั้นก็ต้องถูกความร้อนเผามากกว่า คนรู้ นั่นแลฉันใด... ผู้ที่ไม่รู้ว่าทำอะไรเป็นบาปและการกระทำนั้นมีโทษเพียงไรย่อมไม่มีความระมัดระวังใจ อาจทำได้ตามอำเภอใจ แม้บาปหนักๆ ก็ทำได้ โดยที่ตนไม่รู้ว่าการกระทำนั้นๆ ตนจะต้องเป็นผู้รับผลอย่างสาหัส... ด้วยเหตุนี้แลจึงว่าคนไม่รู้บาปมากกว่า”^{๓๕}

ในทัศนะของพุทธศาสนานั้นเหตุที่ผู้ไม่รู้บาปมากกว่า ก็เพราะความไม่รู้หรือไม่เชื่อในกฎแห่งกรรมนี้เอง ทำให้ผู้นั้นกระทำความบาปโดยง่าย และความไม่เชื่อเรื่องกรรมยังเป็นเหตุให้ก่อบาปหนักได้โดยปราศจากความยั้งคิด พุทธศาสนาสอนว่าประณามลัทธิที่ไม่เชื่อเรื่องกรรม เพราะนอกจากนำความเสื่อมเสียมาสู่ตนเองแล้ว ยังอาจชักชวนให้ผู้อื่นเสียหายตามไปด้วย อาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อ ความรู้และหลักปฏิบัติตามทัศนะของพุทธศาสนานั้นหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว ดังนั้น ผู้รู้จักบาปและบุญย่อม“ระมัดระวังใจ” ไม่อาจกระทำความบาปได้ ขณะที่ผู้ไม่รู้ย่อม “ไม่มีความระมัดระวังใจ” เป็นเหตุให้ทำบาป ได้โดยง่าย ผู้วิจัยเห็นว่า “ความรู้” กับ “เจตนา” เชื่อมโยงกันคือ ยิ่งตระหนักรู้หลักธรรมมากเท่าใด เจตนาในการทำความผิดยิ่งน้อยลงมากเท่านั้น ทั้งนี้เพราะ “ผู้รู้” ย่อมไม่มีเจตนากระทำในสิ่งที่ขัดแย้งกับหลักธรรม และเมื่อบรรลุสังขารธรรม หรือเป็นพระอรหันต์แล้วก็ย่อมปราศจากเจตนาทำบาปโดยการกระทำโดยสิ้นเชิง^{๓๖} ขณะที่ผู้ไม่รู้ธรรมหรือไม่เชื่อในกฎแห่งกรรมย่อมมีเจตนากระทำในสิ่งที่ขัดแย้งกับกฎแห่งกรรมได้เสมอ

^{๓๔} วิทย์ วิศทเวทย์ “บทวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เถรวาท”, **พุทธศาสนศึกษา** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๓๘, น.๕๔.

^{๓๕} **เพ็ญอังก**, น.๕๕.

^{๓๖} กล่าวดังนี้ไม่ได้แปลว่า การบรรลุนิพพานไม่มีมิติทางศีลธรรม แต่แสดงถึงนัยของการก้าวพ้นขอบเขตทางศีลธรรม ดังที่ปรากฏใน **สังคิติกสูตร** ระบุถึงอภิปุธาน หรือฐานะที่เป็นไปไม่ได้ ซึ่งพระอรหันต์จะไม่กระทำ มีดังนี้คือ ๑. เป็นไปไม่ได้ที่ภิกษุณีนาสพะจะจงใจปลงชีวิตสัตว์ ๒. เป็นไปไม่ได้ที่ภิกษุณีนาสพะจะถือเอาสิ่งของของผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย ๓. เป็นไปไม่ได้ที่ภิกษุณีนาสพะจะเสพเมถุน ๔. เป็นไปไม่ได้ที่ภิกษุณีนาสพะจะพูดเท็จทั้งๆ ที่รู้ ๕. เป็นไปไม่ได้ที่ภิกษุณีนาสพะจะสังสม บริโภคคามเหมือนเมื่อเป็นคฤหัสถ์ อ้างจาก **พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิหารค**, อ้างแล้ว, เล่มที่ ๓, ข้อที่ ๓๑๖, น.๓๐๓.

ในทัศนะของพุทธศาสนานั้น นอกจาก “เจตนา” และ “ผู้กระทำ” เป็นปัจจัยในการกำหนดการรับผลกรรม “กรรมในบางลักษณะ” ได้แก่ “อนันตริยกรรม”^{๓๗} กลับให้ผลแรงมากกว่ากรรมอื่นๆ โดยสามารถสกัดกั้นผลกรรมไม่ให้ส่งผลได้ ดังเช่น กรณีพระเจ้าอชาตศัตรูผู้กระทำปิตุฆาต แม้ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า แต่ก็ไม่สามารถบรรลุโสดาบันได้ พระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึงราชาของคินี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระราชาของคินี้ถูกขจัดเสียแล้ว ถูกทำลายเสียแล้ว หากท้าวเธอจักไม่ปลงพระชนม์พระราชบิดาผู้ทรงธรรม ธรรมจักงู อันไร้ธุลีคือ กิเลสปราศจากมลทิน จักเกิดขึ้นแก่ท้าวเธอ ณ ที่ประทับนี้ทีเดียว”^{๓๘}

กรรมของพระเจ้าอชาตศัตรูคือ ปิตุฆาต ถือเป็นอนันตริยกรรม จึงสกัดกรรมฝ่ายกุศลไม่ให้เกิดผลกลายเป็นอุปฆาตกรรม หรือกรรมตัดรอนให้พระองค์ไม่สามารถบรรลุโสดาบันได้ กรณีดังกล่าวแสดงว่า พุทธศาสนาถือว่า “ผู้ถูกกระทำ” เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดกรรมกับการรับผล ดังที่จะอภิปรายต่อไป

ผู้ถูกกระทำ

ผู้ถูกกระทำนับเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรผลของกฎแห่งกรรมกล่าวคือ แม้ผู้กระทำคือบุคคลคนเดียวกัน กระทำด้วยเจตนาเดียวกันแต่กระทำกับต่างบุคคลก็อาจรับผลกรรมต่างกันไปด้วย พุทธศาสนาระบุชัดเจนว่า การกระทำบาปย่อมต้องชดใช้กรรม แต่บาปนั้นจะหนัก หรือเบาขึ้นอยู่กับว่ากรรมนั้นก่อไว้กับใครด้วย บาปหนักที่สุดคือ บาปจากอนันตริยกรรม ซึ่งส่งผลให้ผู้กระทำต้องได้รับบทลงโทษหนักที่สุด ผู้วิจัยเห็นว่า มโนทัศน์เรื่องอนันตริกรรมนี้แสดงนัยว่า พุทธศาสนากำหนดมนุษย์ให้แตกต่างกัน การรับผลจึงแปรผกผันตามปัจจัยของผู้ถูกกระทำด้วย ประเด็นที่น่าวิเคราะห์คือ ตามทัศนะของพุทธศาสนามนุษย์แตกต่างกันเพราะเหตุใด

ตามทัศนะของพุทธศาสนาถือว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้นโดยแท้จริงแล้ว ไม่แตกต่างกันเลยกล่าวคือ มีลักษณะทางกายภาพเหมือนกัน ต่างจากสัตว์ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพแตกต่างกันมากมาย ทำให้เราแบ่งสัตว์ได้เป็นหลายชนิดหลายประเภท ดังที่พระพุทธเจ้าทรงอธิบายต่อวเสฐฐะและภารทวาชะ สองมาณพหนุ่มผู้กำลังโต้แย้งเรื่องความต่างของมนุษย์ โดยมาณพคนแรกเชื่อว่า มนุษย์สูงส่งได้เพราะวัตรปฏิบัติ ขณะที่มาณพคนหลังเชื่อว่า บุคคลสูงส่งเพราะชาติกำเนิดคือ การเป็นพรหมมณีโดยกำเนิด แต่ทั้งสองไม่อาจหาข้อสรุปได้ จึงเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทูลขอความกระจ่าง พระพุทธเจ้าทรงอธิบายโดยเปรียบเทียบว่า

“...เธอทั้งหลายรู้จักหญ้าและต้นไม้... เธอทั้งหลายจงรู้จักแมลงคือตั๊กแตน...
 จงรู้จักสัตว์ ๔ เท้าทั้งขนาดเล็กขนาดใหญ่... จงรู้จักสัตว์เลื้อยคลาน... จงรู้จักปลาและสัตว์น้ำ...
 จงรู้จักสัตว์ปีกที่บินไปในอากาศ สัตว์เหล่านั้นต่างมีรูปร่างสัดส่วนฐานไปตามกำเนิด เพราะกำเนิด
 ของพวกมันต่างกัน รูปร่างสัดส่วนของพวกสัตว์เหล่านี้ ต่างกันตามกำเนิดมากมาย ฉะนั้น
 แต่ในหมู่มนุษย์ ไม่มีรูปร่างสัดส่วนแตกต่างกัน ไปตามกำเนิดมากมาย ฉะนั้น คือ
 ผมก็ไม่แตกต่างกัน ศีรษะ ใบหู หนวดตา ใบหน้า จมูก ริมฝีปาก คิ้ว คอ... ผิวพรรณหรือเสียง

^{๓๗} อนันตริยกรรมนั้น “ตัดทางสวรรค์ ทางนิพพาน กรรมที่ให้ผลคือ ความเดือดร้อนไม่เว้นระยะเลย มี ๕ อย่าง คือ ๑.มาตุฆาต ฆ่ามารดา ๒.ปิตุฆาต ฆ่าบิดา ๓.อรหันตฆาต ฆ่าพระอรหันต์ ๔.โลหิตุปบาท ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงพระโลหิตห้อขึ้นไป ๕.สังฆเภท ทำให้สงฆ์แตกกัน” **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, อ่างแล้ว, น.๓๖๖.

^{๓๘} **พระสูตรต้นตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค**, เล่มที่ ๑, ข้อที่ ๒๕๓, น.๘๖.

ก็ไม่แตกต่างกัน ในหมู่มนุษย์ จึงไม่มีรูปร่างสัณฐานตามกำเนิด แตกต่างกันอย่างมากมายเหมือน
ในกำเนิดอื่นๆ เลย ในหมู่มนุษย์ ในสรีระของแต่ละคน ไม่มีความแตกต่างกันเฉพาะตัว
การเรียกกันในหมู่มนุษย์ เขาเรียกตามบัญญัติ

... อันที่จริง นามและโคตรที่เขากำหนดให้กันนั้น เป็นเพียงสมมติบัญญัติในโลก
นามและโคตรปรากฏอยู่ได้ เพราะรู้ตามกันมา ญาติสาโลหิตกำหนดไว้ในกาเนิดนั้นๆ
นามและโคตรที่กำหนดเรียกกันนั้น เป็นความเห็นที่ฝังแน่นอยู่ในใจมานาน ของพวกคน
ผู้ไม่รู้ความจริง เมื่อไม่รู้จึงกล่าวบุคคลว่าเป็นพราหมณ์โดยกำเนิด” ^{๓๙}

ถึงแม้ว่าพุทธพจน์ดังกล่าวเป็นคำอธิบายเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดของมาถนพหมู่ผู้ยึดโยงความสูงส่ง
ของมนุษย์กับชาติกำเนิด แต่ก็ได้แสดงให้เห็นว่า ในทัศนะของพุทธศาสนานั้นมนุษย์เหมือนกันทางธรรมชาติ
โดยถือว่าบัญญัติทางสังคมทำให้มนุษย์ดูเหมือนแตกต่างกัน เช่น บัญญัติวรรณะพราหมณ์สูงส่งกว่าวรรณะอื่นๆ
ขณะที่พระพุทธเจ้าทรงนิยามคำว่า “พราหมณ์” ซึ่งแฝงนัยของความบริสุทธิ์และความสูงส่ง ว่ามิใช่อยู่บน
พื้นฐานของชาติกำเนิดดังที่เคยเข้าใจกัน เพราะในข้อเท็จจริงทางธรรมชาติแล้วมนุษย์ก็เหมือนกัน ความต่าง
ของมนุษย์เกิดจากกรรมที่ต่างกัน ดังนั้น คนในวรรณะพราหมณ์ขโมยของผู้อื่นก็ได้ชื่อว่า เป็นโจร ขณะที่ผู้เว้น
กรรมที่นำไปสู่การเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ก้าวล่วงพันกิลศย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์ ย่อมได้ชื่อว่า เป็นพราหมณ์
^{๔๐} พุทธศาสนาปฏิเสธความสูงส่งหรือคุณค่าของมนุษย์ตามที่สังคมบัญญัติ แต่กำหนดจากการกระทำของ
มนุษย์

ผู้ประเสริฐสุดและบริสุทธิ์ที่สุดคือ พระอรหันต์ ผู้เป็น “บุคคลผู้ละบุญและบาปทั้ง ๒ ได้ ล่วงพันกิลศยของ
แล้ว หมดความเศร้าโศก ปราศจากธุลีคือกิเลส” ^{๔๑} และความประเสริฐของพระอรหันต์นั้นนอกจากเหตุที่
ตนเองก้าวพ้นสภาวะแห่งความทุกข์โดยสิ้นเชิง หรือนิพพานแล้ว ยังทรงคุณค่าด้วยการเกื้อกูลสรรพสัตว์ให้ก้าว
ล่วงพ้นความทุกข์ด้วย ดังพุทธพจน์ที่ว่า

“บุคคลผู้เป็นเอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อ
อนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคล
ผู้เป็นเอกคือใคร คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า....

การตายของบุคคลผู้เป็นเอก เป็นเหตุให้คนจำนวนมากพลอยเดือดร้อนไปด้วย
บุคคลผู้เป็นเอกคือใคร คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ” ^{๔๒}

^{๓๙} พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ฯ, เล่มที่ ๕, ข้อที่ ๔๕๖-๔๖๐, น. ๕๗๕-
๕๘๑.

^{๔๐} โปรดดูเพิ่มเติม ใน วาเสฏฐสูตร อังจาก พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ฯ,
เพ็งอ้ง, ข้อที่ ๔๕๘-๔๖๐, น. ๕๗๗-๕๘๒.

^{๔๑} เพ็งอ้ง, น. ๕๗๘.

^{๔๒} พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาตฯ, อังแล้ว, เล่ม ๑๒, ข้อที่ ๑๗๐-๑๗๓, น. ๒๒-๒๓.

พระพุทธเจ้าจึงทรงเป็นผู้ประเสริฐและทรงคุณธรรมที่สุด เพราะนอกจากการตรัสรู้ด้วยพระองค์เองแล้วยังทรงเผยแผ่หลักธรรม เพื่อยังประโยชน์ให้สรรพสัตว์ก้าวล่วงสภาวะแห่งความทุกข์ และเข้าถึงการบรรลุธรรม ดังนั้นการทำร้ายผู้ทรงคุณธรรมอย่างสูงส่งที่สุดอย่างพระพุทธเจ้า แม้เพียงห้อยพระโลหิตก็จัดได้ว่า ได้กระทำอนันตริยกรรม ขณะที่การฆ่าพระอรหันต์จัดว่าเป็นอนันตริยกรรมเช่นกัน เพราะพระอรหันต์คือผู้บรรลุธรรม โดยถือว่าเป็นบุคคลทรงคุณค่าในพุทธศาสนา นอกจากนี้แล้วท่านยังสามารถชี้แนะหนทางในการบรรลุธรรมให้แก่ผู้อื่น การฆ่าพระอรหันต์จึงไม่ใช่การทำให้ชีวิตหนึ่งสั้นลงเพียงเท่านั้น แต่ถือว่าได้ทำลายชีวิตที่ทรงคุณค่าและมีผลกระทบ หรือเป็นการตัดรอนโอกาส “การเกิดในทางธรรม” ของผู้อื่นลงด้วย

ในทัศนะของพุทธศาสนาบิดามารดาถือว่าเป็นผู้มีบุญคุณสูงส่งเช่นกัน การฆ่าบิดามารดาจึงจัดว่าเข้าข่ายอนันตริยกรรม ซึ่งผู้วิจยเห็นว่าความมีพระคุณของบิดามารดาไม่น่าจะอยู่ที่การเลี้ยงดูบุตรแต่เพียงประการเดียว แต่น่าจะเป็นด้วยเหตุที่บิดามารดาเป็นผู้เอื้อให้เกิดสภาวะทางนามรูปของความเป็นมนุษย์ซึ่งสัมพันธ์กับโอกาสในการบรรลุธรรมของปัจเจกบุคคล การฆ่าผู้ที่ให้กำเนิดจึงถือได้ว่าได้ก่อบาปอย่างหนักเช่นกัน

อาจมีข้อโต้แย้งได้ว่า เหตุที่การฆ่าบิดามารดา หรือฆ่าพระอรหันต์บาปมากกว่าบุคคลทั่วไป เพราะผู้กระทำความผิดต้องใช้เจตนาอย่างแรงมากในการฆ่าผู้มีพระคุณ หรือฆ่าผู้มีคุณลักษณะที่เปี่ยมด้วยเมตตาธรรมอย่างพระอรหันต์ แต่ถ้าวิเคราะห์จากบริบททางสังคมในยุคปัจจุบันนั้นมักปรากฏข่าวอยู่บ่อยครั้งว่า ลูกเมายาฆ่าพ่อแม่เพราะขาดสติ (ซึ่งการขาดสติน่าจะแสดงนัยของการไม่เจตนาโดยตรงที่จะฆ่า) ดังนั้น การฆ่าบิดามารดาจัดเป็นกรรมหนักน่าจะขึ้นอยู่กับคุณค่าบางประการของผู้ถูกระทำความผิดมากกว่าการขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้กระทำเท่านั้น สำหรับเหตุที่การฆ่าพระอรหันต์จัดว่าเป็นกรรมหนักนั้น ว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยของผู้ถูกระทำความผิดหรือความพยายามของผู้กระทำ ในกรณีของพระโมคคัลลานะน่าจะเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนขึ้นกล่าวคือ พระโมคคัลลานะเป็นพระอรหันต์ถูกโจรทำร้ายจนสิ้นชีวิต การยอมรับกรรมนี้โดยคุณศรัทธาอาจเพราะท่านไม่ยึดติดการมีชีวิตหรือเพราะการรู้แจ้งถึงกรรมของตนในอดีตชาติ ไม่ว่าด้วยเหตุใดก็แล้วตามการปลงชีวิตของท่านน่าจะทำให้โจรไม่จำเป็นต้องใช้ความพยายามในการฆ่าอย่างรุนแรงนัก ถ้าหากเปรียบกับการฆ่าคนทั่วไปผู้ต้องดิ้นรนจากเงื้อมมือโจรเพื่อการมีชีวิตรอด ดังนั้น การฆ่าคนทั่วไปน่าจะต้องใช้ความพยายามที่มากกว่าการฆ่าพระอรหันต์ การฆ่าคนทั่วไปก็น่าจะมีบาปมากกว่า เพราะใช้ความพยายามในการฆ่าที่แรงกว่า แต่เหตุที่การฆ่าพระอรหันต์นำไปสู่บาปหนักกว่าการฆ่าคนทั่วไปก็น่าจะมาจากการเชื่อมโยงกับคุณค่าบางประการในตัวของท่านกล่าวคือ การทำลายชีวิตพระอรหันต์ เท่ากับเป็นการตัดโอกาสในการบรรลุธรรมของผู้อื่นไปด้วย ผู้กระทำจึงต้องชดใช้กรรมอย่างหนัก

เป็นที่น่าสังเกตว่า ผลของบาปนั้นสัมพันธ์โดยตรงกับผู้ถูกระทำความผิดคือ ยิ่งผู้ถูกระทำความผิดมีคุณธรรมสูงส่งเท่าใดย่อมส่งผลให้ผู้กระทำรับผลบาปมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้จำเป็นต้องพิจารณาเรื่องของเจตนาดังที่วิเคราะห์ไว้แล้วด้วย สิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธคือ การกระทำบาปนั้นก่อผลเสียต่อผู้กระทำโดยตรง ซึ่งหากกระทำบาปต่อผู้มีคุณธรรมสูงย่อมมีผลให้ผู้กระทำได้รับบาปหนักดังที่กล่าวไว้

นอกจากพุทธศาสนาถือว่า มนุษย์มีคุณค่าแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับคุณธรรมดังที่กล่าวไว้แล้วยังจัดว่าสัตว์มีระดับที่แตกต่างกันด้วย โดยขึ้นอยู่กับคุณประโยชน์ที่เอื้ออำนวยต่อมนุษย์ การฆ่าสัตว์แต่ละประเภทแต่ละชนิดก็ส่งผลให้มีบาปต่างกันด้วย อาทิ ฆ่าสัตว์ช่วยงานมีโทษมากกว่าฆ่าสัตว์คู่ค้า^{๔๓} ผู้วิจยเห็น

^{๔๓} พุทธธรรมฯ, อ่างแก้ว, น. ๗๗๓.

ว่า การฆ่าสัตว์ช่วยงานมีโทษมากกว่าฆ่าสัตว์ดูร้ายน่าจะเนื่องมาจากเจตนาของผู้กระทำเป็นสำคัญกล่าวคือ พุทธศาสนาถือว่าการเบียดเบียนและฆ่าเป็นบาป แต่การฆ่าสัตว์ดูร้ายนั้นผู้ฆ่าอาจมีเจตนาเพื่อป้องกันตัว เช่น การยิงสุนัขบ้าตาย ถึงแม้จะเป็นบาปก็น่าจะถือได้ว่า เป็นบาปที่เบากว่าการเจตนายิงสุนัขตัวที่เลี้ยงไว้เฝ้าบ้านเพียงเพราะรำคาญเสียงเห่าของมัน

การศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของพุทธศาสนาสรุปได้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ศีลธรรมจึงสามารถตระหนักรู้ถึงกฎแห่งกรรม และมีเสรีภาพในการกระทำจึงไม่อาจปฏิเสธผลกรรมของตนไปได้ เมื่อก่ออกุศลกรรมซึ่งให้โทษแก่ตนเองและ/หรือผู้อื่น หรือดำเนินชีวิตขัดแย้งกับหลักกรรม ย่อมต้องชดใช้กรรมตามครรลองของกฎแห่งกรรม ซึ่งจัดสรรผลโดยแปรผกผันตามปัจจัยต่างๆ ได้แก่ เจตนา ผู้กระทำ และผู้ถูกกระทำ ดังที่กล่าวไว้ หากแต่การพิจารณาว่า การรับผลกรรมเป็นการลงโทษหรือไม่ และในรูปแบบใด จะได้อภิปรายต่อไป

๒.๒ แนวคิดพื้นฐานของการลงโทษในพุทธศาสนา

พุทธศาสนาถือว่า “กรรมไม่ว่าดีชั่ว ย่อมไม่สูญญเปล่าเลย” ^{๔๔} กล่าวคือ กรรมก่อให้เกิดผลโดยอยู่บนพื้นฐานของกฎแห่งกรรม สิ่งที่นำวิเคราะห์คือ กฎแห่งกรรมสามารถอธิบายในมิติของการลงโทษได้หรือไม่ และในรูปแบบใด เบื้องต้นควรเริ่มที่ความเข้าใจธรรมชาติและลักษณะของกฎแห่งกรรม

“กฎแห่งกรรม” เป็นหนึ่งในกฎธรรมชาติ “เรียกในภาษาบาลีว่า नियม แปลว่า กำหนดอันแน่นอน ทำนองหรือ แนวทางที่แน่นอน หรือความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอนเพราะปรากฏให้เห็นว่า เมื่อเหตุปัจจัยอย่างนั้นๆ แล้ว ก็จะมีความเป็นไปอย่างนั้นๆ แน่นนอน ^{๔๕} อาจสรุปลักษณะของกฎแห่งธรรมชาติได้ ดังนี้คือ ปรากฏ

^{๔๔} พุทธธรรม, อ้างแล้ว, น.๑๗๓.

^{๔๕} เพ็งอ้วง, น.๑๕๒. พระอรชกถาจารย์ได้จำแนกกฎธรรมชาติเพื่อให้เข้าใจได้ง่าย ดังนี้

๑. **อุตุนิยาม** กฎธรรมชาติเกี่ยวกับปรากฏการณ์ฝ่ายวัตถุ โดยเฉพาะความเป็นไปของธรรมชาติ แวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ เช่น เรื่องลมฟ้าอากาศ ฤดูกาล...

๒. **พีชนิยาม** กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์หรือที่เรียกกันว่าพันธุกรรม เช่น หลักความจริงที่ว่าพืชชนิดใดก็ให้ผลเช่นนั้น...

๓. **จิตนิยาม** กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น เมื่ออารมณ์ (สิ่งเร้า) กระทบประสาทจะมีการรับรู้เกิดขึ้น จิตจะทำงานอย่างไร คือมีการไหวแห่งภวังคจิต...

๔. **กรรมนิยาม** กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือกระบวนการก่อการกระทำและการให้ผลของการกระทำ หรือพูดให้จำเพาะลงไปอีกว่า กระบวนการแห่งเจตน์จำนงหรือความคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์ต่างๆ พร้อมทั้งผลที่สืบเนื่องออกไปอันสอดคล้องสัมพันธ์กัน เช่น ทำกรรมดี มีผลดี ทำกรรมชั่ว มีผลชั่ว เป็นต้น

๕. **ธรรมนิยาม** กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันของสิ่งทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างที่เรียกกันว่า ความเป็นไปตามธรรมดา เช่นว่า สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป เป็นธรรมดา คนย่อมมีความเกิดแก่เจ็บตายเป็นธรรมดา...” (เพ็งอ้วง, น.๑๕๒-๑๕๓.)

ขึ้นเอง ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้ควบคุม จึงไม่มีผู้อยู่เหนือกฎ และในเมื่อจำแนกกฎธรรมชาติทั้งหลายแล้ว กฎแห่งกรรมจัดว่าเกี่ยวข้องกับมนุษย์มากที่สุด พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้ให้คำอธิบายของกรรมนิยามไว้ว่า “กรรมนิยามเป็นเขตแดนของมนุษย์ ส่วนกฎหรือนิยามข้ออื่นๆ ทั้งหมดเป็นเขตแดนของธรรมชาติ... หนึ่ง ในเขตแดนแห่งกรรมนิยามนั้นสภาวะ หรือตัวแท้ของกรรมก็คือ เจตนาหรือเจตจำนง ดังนั้น กรรมนิยามจึงเป็นกฎที่ครอบคลุมโลกแห่งเจตจำนงหรือโลกแห่งความนึกคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์ (และทำลาย) ทั้งหมด เท่าที่เกิดจากฝีมือของมนุษย์ ไม่ว่ามนุษย์จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับนิยามอื่นหรือไม่ก็ตาม ก็ต้องมีกรรมนิยามเป็นกฎยืนพื้น”^{๕๖} ซึ่งสามารถสรุปลักษณะของกฎแห่งกรรมได้ดังนี้คือ ให้ผลอย่างเที่ยงตรง ให้ผลต่อทุกการกระทำและไม่สามารถหลบเลี่ยงได้แต่สกัดผลบางอย่างได้ ดังที่จะอภิปรายต่อไป

กฎแห่งกรรมให้ผลอย่างเที่ยงตรง อุปมาดัง “หว่านพืชเช่นใด ได้ผลเช่นนั้น (ผู้)ทำดี ได้ดี (ผู้)ทำชั่วได้ชั่ว” ซึ่งพระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) แสดงทัศนคติไว้ว่า

“พึงสังเกตว่า ความท่อนแรกที่เป็นอุปมานั้น ท่านนำเอาพืชนิยามมาเป็นเครื่องเปรียบเทียบ เพียงแต่พิจารณาข้ออุปมานี้ให้ดี ก็จะแยกความสับสนระหว่างกรรมนิยามกับสังคมนิยมได้ทันที กล่าวคือ ข้อความว่า หว่านพืชเช่นใด ได้ผลเช่นนั้น แสดงกฎธรรมชาติ ฝ่ายพืชพันธุ์ ว่าปลูกมะขาม ได้มะขาม ปลูกองุ่น ได้องุ่น ปลูกผักกาด ได้ผักกาด เป็นต้น ไม่แสดงผลในทางสังคมนิยมแต่ประการใด ว่าปลูกมะขามแล้วจะได้เงินหรือปลูกผัก แล้วจะรวย”^{๕๗}

กฎแห่งกรรมจึงมีความเที่ยงตรงและแน่นอน เพราะทำสิ่งใดย่อมได้รับผลอย่างนั้นทันที เมื่อปลูกมะขามก็ได้มะขาม ส่วนผลของการกระทำจะคล้อยตามหรือขัดแย้งกับกฎเกณฑ์ทางสังคมถือเป็นอีกประเด็นหนึ่ง เช่นว่าถ้าหวังรวยจากการปลูกมะขามย่อมต้องอาศัยปัจจัยอื่นๆ อาทิ มะขามเป็นที่ต้องการของตลาดหรือไม่ ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า นอกจากคำอธิบายถึงลักษณะของกฎแห่งกรรมว่าเที่ยงตรงและไม่อิงกับบัญญัติทางสังคมแล้ว พุทธศาสนายังระบุถึงการส่งผลแบบข้ามภพชาติ ซึ่งปรากฏในลักษณะของการอิงกับสังคมนิยม เช่น ตำแหน่งหน้าที่ หรือการยอมรับทางสังคม ดังที่ปรากฏใน **จุฬกัมมวิภังคสูตร** ระบุถึงกรรม ซึ่งเป็นเหตุแห่งความต่างของมนุษย์ จำแนกได้ ดังนี้

๑. การฆ่าสัตว์เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นคนมีอายุสั้น การไม่ฆ่าสัตว์เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นคนมีอายุยืน
๒. การเบียดเบียนสัตว์ ทำให้สัตว์ได้รับความทุกข์ทรมาน (ไม่ถึงตาย) เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นคนมีโรคมาก การไม่เบียดเบียนสัตว์เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นคนมีโรคน้อย
๓. การเป็นคนมักโกรธ ฉุนเฉียวง่าย เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นคนมีผิวพรรณทราม

^{๕๖} เพ็งอ้าง, น.๑๕๕.

^{๕๗} พุทธธรรมฯ, อ้างแล้ว, น.๑๙๐.

(รูปร่างหน้าตาไม่สวย) การเป็นคนไม่มักโกรธ เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นคนมีผิวพรรณงาม

(รูปร่างหน้าตาสวย)

๔. การเป็นคนมีใจริษยาในลาภและเกียรติยศชื่อเสียงของผู้อื่น เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นคนมีศักดิ์น้อย (มีอำนาจน้อย) การเป็นคนไม่มีใจริษยาในลาภและเกียรติยศชื่อเสียงของผู้อื่น เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นคนมีศักดิ์มาก

๕. การไม่บริจาคทาน ไม่ยินดีในการให้ทาน เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นคนยากจนขัดสน (มีโรคะน้อย) การบริจาคทาน ยินดีในการให้ทาน เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นคนมั่งคั่งมีทรัพย์สมบัติมาก (มีโรคะมาก)

๖. การไม่ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน เย่อหยิ่ง ไม่ไหว้คนที่ควรไหว้ ไม่เคารพคนที่ควรเคารพ เป็นเหตุให้เกิดในสกุลต่ำ การประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง ไหว้คนที่ควรไหว้ เคารพคนที่ควรเคารพ เป็นเหตุให้เกิดในสกุลสูง

๗. การไม่สนใจใฝ่หาความรู้ มีสิ่งใดไม่รู้ไม่เข้าใจก็ไม่ไปหาผู้รู้เพื่อสอบถาม เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นคนมีปัญญาน้อย การสนใจใฝ่หาความรู้ มีสิ่งใดไม่รู้ไม่เข้าใจก็เข้าไปหาผู้รู้เพื่อสอบถาม เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นคนมีปัญญามาก”^{๔๘}

คำอธิบายดังกล่าวอาจดูเหมือนขัดแย้งในตัวเองและอาจดูโต้แย้งได้ใน ๒ ประเด็น

ประเด็นแรกคือ พุทธศาสนอธิบายลักษณะของกฎแห่งกรรมว่าให้ผลเพียงตรงแน่นอน ขณะเดียวกันก็ไม่ปฏิเสธว่า กฎแห่งกรรมแบบข้ามภพชาติมีความสลับซับซ้อนในแง่กรรมกับการให้ผล มีนักวิชาการบางท่านสรุปลักษณะของการรับผลกรรมแบบข้ามภพชาติว่า

“แต่ในขณะเดียวกันความสลับซับซ้อนของกระแสแห่งเหตุปัจจัย ทำให้ปุถุชนไม่อาจรู้ได้แน่ชัดว่า กรรมหนักประการใดจะส่งผลเมื่อใด หรือกรรมเบาประการใดจะส่งผลได้บ้างหรือไม่ ในกรอบเวลาหนึ่งๆ แต่ก็มีที่ยืนยันว่าจะส่งผลแน่นอน เพียงแต่ไม่แน่ชัดและไม่สามารถกำหนดเป็นกฎตายตัวในกรณีเฉพาะหนึ่งๆ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลว่า บุคคลแต่ละคนย่อมมีการสั่งสมทางศีลธรรมที่ต่างกันออกไป”^{๔๙}

^{๔๘} พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, อ่างแก้ว, น. ๒๐๑-๒๐๒. เทียบกับ จูฬกัมมวิภังคสูตร พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสกัฯ, เล่มที่ ๖, ข้อที่ ๒๙๐-๒๙๗, น. ๓๔๙-๓๕๗.

คำอธิบายเรื่องกรรมซึ่งเป็นเหตุให้มนุษย์แตกต่างกัน ปรากฏในมัลลิกาเทวีสูตร ซึ่งพระนางมัลลิกาเทวีแม่เลี้ยงของพระเจ้าปเสนทิโกศลทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงอธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงแตกต่างกันทาง รูป ทรัพย์ และศักดิ์ โปรดเทียบกับพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาตฯ, เล่มที่ ๑๓, ข้อที่ ๑๙๗, น. ๓๐๐-๓๐๓.)

^{๔๙} สุวรรณา สถาอนันท์, ศรัทธา กับ ปัญญา บทสนทนาทางปรัชญาว่าด้วยศาสนา, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕, น. ๑๔๓.

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คำอธิบายของพุทธศาสนาในเรื่อง กฎแห่งกรรมทั้งสองลักษณะสามารถเชื่อมประสานกันได้โดยไม่ขัดแย้งกัน ทั้งนี้ต้องเข้าใจกฎแห่งกรรมในสองลักษณะคือ ในฐานะกฎทางธรรมชาติซึ่งครอบคลุมทุกการกระทำและให้ผลที่สัมพันธ์กับการกระทำในทันที เช่น โกรธผู้อื่นหรืออิจฉาแล้วรู้สึกกรุ่นร้อนใจ และในฐานะกฎทางศีลธรรมซึ่งจัดสรรการกระทำและการรับผลของปัจเจกผู้มีภูมิหลังทางศีลธรรมที่แตกต่างกัน (ภูมิหลังทางศีลธรรมนี้เองเป็นปัจจัยให้มีการรับผลแตกต่างกันดังที่จะอภิปรายต่อไป) ทำให้การกระทำเดียวกัน อาจได้รับผลที่แตกต่างกันและในมิติเวลาที่ต่างกัน จนดูเหมือนกลายเป็นความไม่แน่นอน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่ากฎแห่งกรรมได้เสียสมดุลแห่งความยุติธรรม เพราะกรรมย่อมปรากฏผลทันทีที่ได้กระทำ หากแต่การ

รับกรรมอาจจะปรากฏผลขึ้นอย่างชัดเจนในชาติภพใดชาติภพหนึ่ง

ประเด็นถัดมา พุทธศาสนาอธิบายกรรมกับการรับผลว่า ไม่อิงกับบัญญัติทางสังคมใดๆ เช่น ปลูกมะขามย่อมได้มะขาม ไม่ใช่อยากรวยแล้วปลูกมะขามแล้วจะรวยขึ้นจริงๆ แต่พุทธศาสนายืนยันการจัดสรรผลแบบข้ามชาติภพซึ่งอิงกับสิ่งที่สังคมบัญญัติ เช่น ความรวย ความสวย ยศถาบรรดาศักดิ์ เป็นต้น ซึ่งคำอธิบายดังกล่าวดูเหมือนขัดแย้งกัน สำหรับประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสามารถอธิบายจากความเข้าใจกฎแห่งกรรมในสองลักษณะดังที่กล่าวไว้คือ กฎแห่งกรรมในฐานะกฎธรรมชาติให้ผลปรากฏตามการกระทำ โดยรับผลกรรมแท้ๆ จากการกระทำที่เราสามารถควบคุมได้ ผลจึงอยู่ในวิสัยที่คาดการณ์ หรือตระหนักถึงได้เช่น เมื่อทำสิ่งที่ขัดแย้งกับหลักธรรมย่อมได้รับความเดือดร้อนใจ ส่งผลต่อผู้กระทำโดยตรง และไม่ต้องอาศัยผลทางสังคมใดๆ

ขณะที่กฎแห่งกรรมในฐานะกฎศีลธรรม จัดสรรผลสืบเนื่องแบบข้ามภพข้ามชาติ ปรากฏเป็นรูปธรรมโดยผ่านปรากฏการณ์ทางกายภาพและสังคม อกุศลกรรมสามารถส่งผลสู่ชาติภพถัดไปกลายเป็นความด้อยหรือความไม่สมบูรณ์ทางการทางกายภาพ เช่น พิการ มีโรค ผิพรรณทราม(ไม่สวย)^{๕๐} หรือผ่านทางความด้อยทางสังคม เช่น จน เกิดในตระกูลต่ำ ฯลฯ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า กฎแห่งกรรมไม่ได้อธิบายสิ่งที่ขัดแย้งในตัวเอง เพราะสังเกตได้ว่า สาเหตุของอกุศลกรรมซึ่งเกิดจากการละเมิดผู้อื่นนั้นผู้กระทำมีจุดประสงค์หลัก ๒ ประการคือ ต้องการมีชีวิตที่สุขสบาย (ร่ำรวย) และต้องการการยอมรับทางสังคม อาทิ ขโมยของเพราะอยากรวย (ทำให้ผู้อื่นเสียทรัพย์) ไม่บริจาคทานเพราะหวงทรัพย์ อิจฉาเพราะไม่ได้รับการยอมรับหรือไม่มีในสิ่งที่ผู้อื่นมี ฯลฯ

^{๕๐} ความมีผิพรรณงาม มีลักษณะเป็นสากลกว่าความสวยงาม และการระบุความไม่สวยว่าเป็นหนึ่งในการรับผลกรรมถูกโต้แย้งได้ว่า ลักษณะดังกล่าวเป็นสากล หรือเป็นบัญญัติของสังคม เช่น ความสวยของหญิงสาวเผ่ากระเหรี่ยงคอยาว อยู่ที่คอ(ซึ่งยาว) ความงามของชนเผ่าทะเลได้อยู่ที่ขนาดของร่างกายซึ่งใหญ่โต ผู้วิจัยเห็นว่า ในทัศนะของพุทธศาสนานั้นความสวยงามเป็นสิ่งที่สามารถเห็นตรงกันได้ มีหลายกรณีที่มีความงามของหญิงสาวในสมัยพุทธกาลสร้างปัญหาศึกษิงนางในบรรดาแคว้นต่างๆ ซึ่งแก้ไขโดยให้หญิงนั้นบวชเป็นภิกษุณี เช่น กรณีของภิกษุณีพระอภิวรรณินทา อย่างไรก็ตาม อาจถูกโต้แย้งว่า ความสวยของสังคมอินเดียกับชนเผ่าซาไกอาจไม่เหมือนกัน แต่ไม่อาจปฏิเสธว่า เราอาจมองเห็นตรงกันในเรื่องความสวยงามทางกายภาพได้ เช่น นางแบบผิวสีคนนี้สวย กงลี่(นักแสดงชาวจีน)สวย เป็นต้น ขณะที่บางสังคมกำหนดความสวยจากบริบททางสังคมเองเช่น หญิงสาวชาวกระเหรี่ยงคอยาวต้องคอยาว หญิงสาวเผ่าอัฟริกาบางเผ่าต้องปากหนา ฟังสังเกตว่า ความสวยที่สังคมนั้นๆ กำหนด มักมีเครื่องประดับ(แปลกๆ) เพื่อตกแต่งและเสริมความสวยงามนั้นๆ อาทิเช่น ห่วงคล้องคอเพื่อให้คอยาวมากขึ้น มีแผ่นสอดริมฝีปากเพื่อให้ปากดูหนามากขึ้น เป็นต้น

ในแง่นี้บทลงโทษย่อมตอบแทนในลักษณะเป็นรูปธรรมโดยผ่านความดี้อย่างกายภาพซึ่งสามารถทำให้เกิดทุกข์ และความดี้อย่างสังคัมทำให้สังคัมไม่ยอมรับ อย่างไรก็ตาม ต้องเข้าใจด้วยว่าพุทธศาสนาไม่ได้สรุปว่าความต่างทางกายภาพหรือทางสังคัมมีมิติของกฎแห่งกรรมครอบคลุมไว้ทั้งหมด เช่น ความเจ็บป่วยอาจเกิดจากการไม่ออกกำลังกาย เป็นต้น หากแต่พุทธศาสนาสามารถอธิบายความแตกต่างของมนุษย์ได้โดยใช้กฎแห่งกรรม เป็นพื้นฐานความเข้าใจ

กฎแห่งกรรมให้ผลทุกการกระทำ มีคำกล่าวที่ว่า “กรรมดีหรือชั่วทุกอย่างที่คนสั่งสม ย่อมมีผล ขึ้นชื่อว่ากรรม แม้จะนิดหน่อย ที่จะว่างเปล่าไปเลยย่อมไม่มี”^{๕๑} การทำชั่วย่อมนำไปสู่การรับผลกรรม ซึ่งตามทัศนะของพุทธศาสนาสามารถปรากฏผลทั้งในชาตินี้และทั้งในชาติหน้า มีนักวิชาการบางท่านให้ทัศนะเกี่ยวกับจุดยืนของพุทธศาสนาในประเด็นดังกล่าวว่า

“การประกาศหลักกรรมก็เท่ากับว่าเป็นการรับรองชาติหน้าไปในตัว ทั้งนี้เพราะกรรมบางอย่างไม่อาจผลิตผลได้ทันกาลในปัจจุบันชาติ จะต้องตอบสนองแก่ผู้กระทำต่อไป ในอนาคตชาติ ถึงจะยุติธรรมและการรับรองหลักกรรมนี้ ก็ทำให้เรามีทางอธิบายปรากฏการณ์ของชีวิตคนที่มีความแตกต่างกันในสังคัมที่เหมือนกันได้”^{๕๒}

อย่างไรก็ตาม มีบางพุทธพจน์ทำให้พิจารณาได้ การเน้นให้ตระหนักถึงการรับผลกรรมนั้นมิใช่ให้จัดวางอยู่บนกฎแห่งกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติดังที่มักเข้าใจกัน แท้จริงแล้วพระพุทธเจ้าตรัสถึงผลกรรมที่ปรากฏในทุภพขณะจิต ดังเช่นพระพุทธเจ้าทรงแนะนำชาวกาลามะว่าการมีจิตบริสุทธิ์ ไม่เศร้าหมอง ไม่ถูกอกุศลกรรมครอบงาย่อมบรรลุลความเบาใจได้ตั้งแต่ในปัจจุบันทีเดียว

“๑. ถ้าโลกหน้ามี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำได้และทำชั่วมี เป็นไปได้ที่เรื่องนั้นจะเป็นเหตุให้เราหลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่คือการเบาใจประการที่ ๑ ที่อริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว

๒. ถ้าโลกหน้าไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำได้และทำชั่วไม่มี เราก็รักษาตนไม่ให้มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน ไม่ให้มีทุกข์ ให้มีสุขในปัจจุบันโลกนี้ได้ ...

๓. ถ้าบุคคลเมื่อทำบาปก็ชื่อว่าทำบาป เราไม่เจาะจงบาปไว้เพื่อใครๆ เลย เมื่อเราไม่ทำบาปเลย ความทุกข์จะถูกต้องเราได้อย่างไร ...

๔. ถ้าบุคคลเมื่อทำบาปก็ชื่อว่าไม่ทำบาป เราก็พิจารณาเห็นตนบริสุทธิ์ ทั้ง ๒ ส่วนในโลกนี้...”^{๕๓}

^{๕๑} พุทธธรรมฯ, อ้างแล้ว, น.๑๗๗.

^{๕๒} คน ในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลาม และคริสตศาสนา, อ้างแล้ว, น.๖๐.

^{๕๓} พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาตฯ, เล่มที่ ๑๒, ข้อที่ ๖๖, น.๒๖๒.

การตรัสในลักษณะดังกล่าวมิใช่การให้น้ำหนัก หรือให้ความสำคัญกับการให้ผลกรรมแบบใดมากกว่ากัน หากเป็นการยืนยันความสำคัญ และความต่อเนื่องของกฎแห่งกรรม ว่าควรคำนึงถึงกรรมในปัจจุบัน เพราะอยู่ในวิสัยที่เราสามารถควบคุมได้ และให้ผลอย่างทันตาเห็น แล้วยังนำไปสู่ผลในอนาคต ขณะที่กฎแห่งกรรมแบบข้ามภพข้ามชาตินั้นเป็นเรื่องอจินไตย^{๕๔} คิดแล้ววังแต่ทำให้ฟุ้งซ่าน เพราะความที่สลบซับซ้อนยิ่ง

กฎแห่งกรรมไม่สามารถลบล้างได้ กรรมและวิบากกรรมเป็นไปตามครรลองของกฎแห่งกรรม ไม่สามารถชำระล้างกรรมได้ ทั้งนี้ “คนพาลมีกรรมชั่ว แม้จะไปย้งแม่น้ำพาทูกา ทำน้ำอธิกกะ ทำน้ำคยา แม่น้ำสุนทรিকা แม่น้ำสรัสวดี ทำน้ำปยาอะ และแม่น้ำพาทุมดี เป็นประจำ ก็ยังบริสุทธิ์ไม่ได้ แม่น้ำสุนทรিকা ทำน้ำปยาอะ แม่น้ำพาทูกา จักทำอะไรได้ จะพึงชำระคนผู้มีเวร ผู้ทำกรรมหยาบช้า ผู้มีกรรมชั่วนั้น ให้บริสุทธิ์ไม่ได้เลย...”^{๕๕}

ขณะที่พุทธศาสนายืนยันว่า “กรรมดีกรรมชั่วแม้จะลบล้างกันไม่ได้ แต่ก็ทอนกำลังของกันและกันได้ ถ้าเป็นกรรมประเภทเดียวกัน”^{๕๖} กล่าวคือ แม้ยืนยันว่าผลของกรรมย่อมไม่สูญเปล่า แต่อีกทางหนึ่งก็ชวนให้วิเคราะห์ได้ว่า หากกรรมเดียวกันลดทอนกันได้ย่อมมีบางการกระทำอาจไม่ปรากฏผล ทั้งนี้ต้องเข้าใจว่า ความสลบซับซ้อนของกฎแห่งกรรมสามารถจำแนกการให้ผลได้ดังนี้คือ จำแนกกรรมตาม **ความแรงในการให้ผล** สามารถจำแนกได้ดังนี้

๑. คุรุกรรม หรือ กรรมหนัก ได้แก่ กรรมที่ให้ผลแรงมาก ในฝ่ายดีได้แก่สมบัตติ ๘ ในฝ่ายชั่วได้แก่ อนันตริยกรรม ย่อมให้ผลก่อนและครอบงำกรรมอื่นๆ เสีย ท่านเปรียบไว้ว่า เหมือนห้วงน้ำใหญ่ไหลบ่ามาท่วมทับน้ำน้อย

๒. พหุลกรรม คือ กรรมทำมาก หรือกรรมชิน หรืออาจิณกรรม คือ สิ่งสมจนกลายเป็นนิสัย ท่านเปรียบว่าเหมือนนักมวยปล้ำสู้กัน คนไหนแข็งแรงกว่าก็ชนะ กรรมนี้ต่อเมื่อไม่มีคุรุกรรม จึงให้ผล

๓. อาสันกรรม คือ กรรมจวนเจียน หรือกรรมใกล้ตาย ถ้าไม่มีคุรุกรรมและพหุลกรรม ก็จะให้ผลก่อนกรรมอื่นๆ ท่านเปรียบเหมือนโคแอ๊ดในคอก โคใดอยู่ใกล้ริมประตูคอก แม้แก่และอ่อนแอกว่าตัวอื่นๆ ก็ออกไปได้ก่อน

๔. กตัตตากรรม คือ กรรมสักแต่จะทำ หรือกรรมที่ทำด้วยเจตนาอันอ่อน หรือไม่มีเจตนาโดยตรงจัดเป็นกรรมเบา ท่านเปรียบเหมือนลูกศรที่คนบ้ายิงไป^{๕๗}

^{๕๔} ความคิดเกี่ยวกับวิบากกรรม จัดเป็นเรื่องที่ไม่ควรคิด หนึ่งในประการในสี่ประการ คือ พุทธวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย และฌาณวิสัยของผู้ได้ฌาณ และเรื่องโลก ไปรอดดู **พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาตฯ**, เล่มที่ ๑๓ , ข้อที่ ๗๗, น. ๑๒๒.

^{๕๕} **พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกฯ**, เล่มที่ ๔, ข้อที่ ๗๙, น. ๖๘-๖๙.

^{๕๖} **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**, อ่างแล้ว, น. ๑๘๘.

^{๕๗} ไปรอดดู **พุทธธรรมฯ**, อ่างแล้ว, น. ๒๒๐.

จำแนกกรรมโดย **การให้ผลตามกิจ หรือหน้าที่** มี ๔ อย่าง คือ

๑. ชนกกรรม คือ กรรมที่เป็นตัวนำไปเกิด ได้แก่ เจตนาดี หรือชั่ว ที่เป็นตัวทำให้เกิดชั้นที่เป็นวิบาก
๒. อุบัติกัมภกกรรม คือ กรรมฝ่ายสนับสนุน เป็นพวกเดียวกับชนกกรรม แต่ไม่สามารถเกิดวิบากเอง
๓. อุปปีฬกกรรม คือ กรรมบีบคั้น จัดเป็นกรรมฝ่ายตรงข้ามชนกกรรมซึ่งให้ผลบีบคั้น หรือผลตรงข้ามกับผลแห่งชนกกรรมและอุบัติกัมภกกรรม

๔. อุปฆาตกรรม คือ กรรมตัดรอน ได้แก่ฝ่ายตรงข้ามมีกำลังมากกว่า เข้าตัดรอนกรรมอื่นที่มีกำลังน้อยกว่า ห้ามวิบากของกรรมนั้นแล้วเปิดช่องแก่วิบากของตน^{๕๘}

จำแนกกรรม**ตามเวลาที่ให้ผล** แบ่งเป็นกรรม ๔ คือ

๑. ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในภพปัจจุบัน
๒. อุปัชชเวทนียกรรม คือ กรรมให้ผลในภพที่จะไปเกิดคือ ภพหน้า
๓. อปรายปริยเวทนียกรรม คือ กรรมให้ผลในภพต่อไป
๔. อโหสิกรรม คือ กรรมเลิกให้ผลกล่าวคือ กรรมดี หรือกรรมชั่ว “ซึ่งไม่มีโอกาสที่จะให้ผลภายในเวลาที่ออกผลได้ เมื่อผ่านล่วงเวลานั้นไปแล้วก็ไม่ให้ผลอีก... มิใช่ แปลว่าเลิกให้ผล หรือให้ผลเสร็จแล้ว”^{๕๙}

ความสลับซับซ้อนในกฎแห่งกรรมปรากฏตัวอย่างเป็นรูปธรรมได้แก่ กรณีพระฉันทะซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีบางการกระทำอาจไม่ปรากฏผล โดยถูกลดทอนกำลังของการส่งผลลง พระฉันทะอาพาธหนักถึงขั้นทนไม่ไหว ได้ตัดสินใจฆ่าตัวตาย เนื่องจากขณะดับจิตท่านได้บรรลุอรหัตต์ ทำให้กรรมใหม่ที่มีน้ำหนักให้ผลแรงมากกว่าคือการบรรลุธรรม กลายเป็นกรรมตัดรอน (อุปฆาตกรรม) กรรมเก่าลงได้โดยสิ้นเชิง ทำให้กรรมเก่าทั้งหมดกลายเป็นอโหสิกรรม คือ กรรมเลิกให้ผล^{๖๐}

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ลักษณะดังกล่าวแสดงนัยว่า พุทธศาสนาไม่ได้กำหนดกรรมเก่าเป็นปัจจัยสำคัญ และปัจจัยเดียวในการส่งผลกรรม แต่ให้น้ำหนักกับกรรมในปัจจุบันเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม กรรมนั้นต้องเป็นกรรมจึงสามารถให้ผลแรงและลดทอนกรรมเก่าลงได้ เช่น การบรรลุธรรม โดยพุทธศาสนาถือว่าผู้ผู้นั้นก้าวล่วงพ้นกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดโดยสิ้นเชิง กฎแห่งกรรมไม่ส่งผลได้ต่อไป การศึกษาลักษณะของกฎแห่งกรรม สามารถสรุปได้ว่า กฎแห่งกรรมเป็นกฎธรรมชาติ จึงเที่ยงตรง และมีความแน่นอนในการจัดสรรผล

^{๕๘} เพ็งอ้าง, น.๒๑๑.

สำหรับเหตุที่เรียกว่า กรรมให้ผลตามหน้าที่ เพราะ “ทำหน้าที่อย่างเดียวคือ นำบุคคลที่ตายแล้ว ไปเกิดตามลักษณะของตน ถ้าชนกกรรมเป็นอกุศลกรรมก็นำไปเกิดในทุคติ ถ้าเป็นฝ่ายกุศลกรรมก็นำไปเกิดในสุคติ เมื่อนำไปเกิดตามลักษณะของตนแล้วก็หมดหน้าที่ ต่อจากนั้นก็เป็นที่ของกรรมชนิดที่ ๒ ที่จะเข้าให้ผลสืบต่อ...” อ้างจาก **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**, อ่างแล้ว, น.๒๒๐.

^{๕๙} เพ็งอ้างฯ, น. ๒๑๑.

^{๖๐} **พระสูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสกัฯ**, เล่มที่ ๖, ข้อที่ ๓๘๑-๓๙๔, น.๔๔๒-๔๔๗.

ผลกรรมปรากฏได้ทั้งในชาตินี้ และในชาติภพต่อไป แม้ภูมิหลังทางศีลธรรมเป็นปัจจัยทำให้การรับผลกรรมของปัจเจกบุคคลแตกต่างกัน หรือในมิติเวลาที่ต่างกัน แต่ทุกการกระทำย่อมได้รับผลอย่างแน่นอน ไม่สามารถหลบเลี่ยงกรรมได้ อย่างไรก็ตาม กรรมสามารถถูกลดทอนได้ตามความแรงในการให้ผล และยังจัดแบ่งการให้ผลตามหน้าที่และตามเวลาดังที่กล่าวไป กฎแห่งกรรมซึ่งสลบซับซ้อนจึงจัดเป็นเรื่องจริงที่โดยนอเหนือวิสัยที่บุคคลธรรมดาจะพึงหมกมุ่นในการครุ่นคิด

มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับประสิทธิภาพของกฎแห่งกรรมโดยมุมมองของปรัชญาอินเดียบางลัทธิซึ่งถือว่า มีเจตจำนงสูงสุดควบคุมกฎ เช่น ในลัทธิ “นैयाยะ ไวเศษิกะ” เชื่อว่า กฎของกรรมนั้นอยู่ภายใต้บังคับและการนำของพระเจ้า... ถ้าหากจะปล่อยให้มันผลิตผลตามกรรมของมันแท้ๆ แล้ว ย่อมไม่สามารถนำไปสู่ผลกรรมที่เหมาะสมตามฐานะอันควรของการกระทำนั้นได้ เพราะว่ากฎของกรรมนั้นไม่มีความรู้และไม่มีความนึกคิด นับว่าเป็นกฎที่ไร้จิตใจ และสติปัญญา ดังนั้น มันจำเป็นจะต้องมีผู้ใดผู้หนึ่งคอยควบคุมและรักษากฎของกรรมให้เป็นไปตามผลของการกระทำ และแจกจ่ายรางวัลแห่งความผาสุก และความโศกเศร้าให้แก่ชีวิตของผู้ทำตามควรแก่กรรมของเขาเอง”^{๖๐}

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ข้ออ้างจากธรรมชาติของกฎแห่งกรรมที่ไร้จิตใจ ไร้สติปัญญา ไร้ความรู้ นำสู่ข้อสรุปเรื่องความด้อยประสิทธิภาพของกฎ จึงจำเป็นต้องมีผู้ควบคุมกฎ คำอธิบายในลักษณะนี้สามารถโต้แย้งได้ใน ๒ ประเด็นคือ

ประเด็นแรก การไร้จิตใจ ไร้ความรู้และไร้ความนึกคิดในคุณลักษณะเหล่านี้ย่อมทำให้กฎยังทรงประสิทธิภาพต่อการให้ผลกล่าวคือ เทียบตรง คงที่และให้ผลชัดเจนต่อทุกสรรพสิ่งโดยปราศจากข้อยกเว้น เพราะ

ไม่มีผู้ยู่เหนือกฎ เช่น ตามกฎธรรมชาติเมื่อน้ำไปต้มที่อุณหภูมิ ๑๐๐ องศาเซลเซียส น้ำย่อมเดือดซึ่งปฏิกริยาดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทุกครั้งและมีมานับแต่ในอดีต ปัจจุบันและย่อมเกิดขึ้นในอนาคต กฎแห่งกรรมเที่ยงตรงเสมอ คือ กรรมย่อมส่งผล หากแต่การปรากฏผลนั้นยังสัมพันธ์ปัจจัยอื่น อาทิ ภูมิหลังทางศีลธรรม จึงทำให้คะแนนถึงเวลาแห่งการรับผลได้ยากยิ่ง

ประเด็นต่อมาคือ คุณลักษณะของจิตใจ ซึ่งถึงแม้เที่ยงธรรมเป็นที่สุด หรือมีสติปัญญาความรู้ ซึ่งถึงแม้รอบรู้ในทุกๆ ด้านของพฤติกรรมมนุษย์ ดังเช่นพระยะม แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีการละเมิดกฎแห่งกรรมและกฎแห่งความตายโดยองค์ธรรมราชาเองซึ่งนำไปสู่การเสียสมดุลแห่งความยุติธรรม จนทำให้กฎไม่สามารถครอบคลุมได้ในทุกกรณีเพราะอย่างน้อยมีกรณียกเว้นคือ การปล่อยดวงปรารถนของพระสัตวาน และคืนชีวิตนางประมัทธวรา แม้การปล่อยดวงปรารถนเกิดจากข้อแลกเปลี่ยนด้วยการชดใช้ชีวิตอีกครั้งหนึ่งของรุรุ สวามีของนางประมัทธวรา ก็ตาม การกระทำของพระยะมตามทัศนะของพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่ไร้สาระ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า การพยายามเปลี่ยนกฎแห่งกรรม ถือเป็นความพยายามที่ไร้ผล เป็นความเพียรที่ไร้ผล^{๖๑} เพราะกรรมของใครก็

^{๖๐} สนั่น ไชยานุกุล (แปลและเรียบเรียงจาก *Introduction to Indian Philosophy* โดย ดร.สติสัจนัทร ชาติเตอร์จี และดร.วิเรนทร โมฮันทัตตะ), *ปรัชญาอินเดีย*, กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๐๔, น.๒๙-๓๐.

^{๖๑} โปรดดูเพิ่มเติมใน *พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสกัฯ*, เล่มที่ ๖, ข้อที่ ๘, น.๑๑-๑๒.

เป็นของคนนั้นดังภาษิตที่ว่า “วัวใครเข้าคอกใคร” ไม่สามารถได้ ทดแทน หรือให้ผู้อื่นรับผิดชอบแทนกันได้

ลักษณะกฎแห่งกรรมแม้ไม่ปรากฏว่า มีผู้ลงโทษชัดเจนอย่างเช่นที่ปรากฏในศาสนาเทวนิยม ผู้มีอำนาจเด็ดขาดตัดสินชีวิตหลังความตาย ให้รางวัลคือสวรรค์แก่ผู้ทำดี และส่งคนชั่วลงนรก แต่พุทธศาสนามีมิติของบทลงโทษหลังความตาย ซึ่งดำเนินตามครรลองของกฎแห่งกรรมอย่างเที่ยงตรงและครอบคลุมทุกสรรพสิ่ง ผู้กระทำชั่วย่อมต้องตกนรกอันเป็น “สถานที่ลงโทษผู้กระทำผิดหลังจบชีวิตลง” ^{๖๓} ดังนั้น แม้ไม่มีมิติของผู้ลงโทษ แต่มีมิติบทลงโทษ พุทธศาสนาก็ไม่ได้อธิบายถึงการรับผลแบบข้ามภพข้ามชาติเท่านั้น ซึ่งจะอภิปรายต่อไป

กฎแห่งกรรมในฐานะบทลงโทษ

ตามทัศนะของพุทธศาสนาเมื่อมีกรรมย่อมมีการรับผล ทั้งนี้เป็นไปตามครรลองของกฎแห่งกรรม เมื่อกระทำชั่วย่อมต้องรับผลกรรมนั้น โดยได้อธิบายผลของอกุศลกรรมในสองลักษณะ คือ ๑. กฎแห่งกรรมแบบข้ามชาติภพ ๒. กฎแห่งกรรมแบบให้ผลทันตาเห็น ทั้งสองลักษณะนี้ให้บทลงโทษต่อผู้กระทำในลักษณะและมิติเวลาที่ต่างกัน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกฎแห่งกรรมทั้งสองลักษณะกับแนวคิดการลงโทษในทฤษฎีต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจในทัศนคติการลงโทษของพุทธศาสนาให้กระจ่างขึ้น

๑. กฎแห่งกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติ

พุทธศาสนามีทัศนะว่า เมื่อกระทำกรรมใดๆ ผลกรรมย่อมไม่สิ้นสูญ ย่อมตามตนเป็นดั่งเงา เพราะ “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน” ^{๖๔} การทำชั่วย่อมนำไปสู่การต้องชดใช้กรรม ขณะที่ข้อความใน **พระไตรปิฎก** หลายแห่ง ระบุถึงการให้ผลกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติกล่าวคือ กระทำดีได้รับผลตอบแทนคือ ได้ขึ้นสวรรค์ หรือเกิดใหม่ในภพภูมิที่ดี ในทางกลับกันการกระทำชั่วต้องชดใช้กรรมในนรกหรือเกิดใหม่ในภพภูมิที่ปราศจากความสุขและความเจริญ “หมู่มสัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วาจทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก..” ^{๖๕} นรกจึงจัดเป็นสถานที่ชดใช้กรรมหลังจบชีวิตลงของผู้ประกอบอกุศลกรรมที่ตั้งของเมืองนรกตามที่ปรากฏในคัมภีร์ชั้นรอง อาทิ **ไตรภูมิพระร่วง** ซึ่ง “...ส่วนใหญ่จะมีเนื้อความตรงกันคือ กล่าวถึงนรก ๘ ชุม เหล็กซึ่งอยู่ใต้โลกมนุษย์ลงไป” ^{๖๖} มีพื้นฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยม กล่าวคือ

^{๖๓} Law, Bimala Charan, *Heaven and Hell in Buddhist Perspective*, Varanasi : Bhartiya Publishing House, 1973, p.92.

^{๖๔} **พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุपरินิชาตสัทฺถ**, เล่มที่ ๖, ข้อที่ ๒๘๙, น.๓๕๐.

^{๖๕} **พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก**, เล่มที่ ๔, ข้อที่ ๑๔๘, น.๑๔๗.

^{๖๖} นิยะดา เหล่าสุนทร, **ไตรภูมิพระร่วง : การศึกษาที่มา**, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม่คำผาง, ๒๕๓๘, น.๑๕.

“มี ๔ มุม ๔ ประตู แบ่งออกเป็นสวน มีกำแพงล้อมรอบครอบด้วยฝาเหล็ก
มหานรกนั้น มีพื้นเป็นเหล็ก ลูกโซนโซติช่วง แม่ไปไกลด้านละ ๑๐๐ โยชน์ ตั้งอยู่ทุกเมื่อ...
เปลวไฟแห่งมหานรกนั้น ลูกไฟลงขึ้นจากฝาด้านทิศตะวันออกจรดฝาด้านทิศตะวันตก...
ลูกไฟลงขึ้นจากเบื้องบนจรดเบื้องล่าง เขาเสวยทุกขเวทนาคล้ายอย่างหนัก เมื่อร้อนอยู่ใน
มหานรกนั้น แต่ยังไม่ตายตราบเท่าที่บาปกรรมนั้นยังไม่สิ้น”^{๒๗}

สำหรับมหานรกทั้ง ๘ ชุมปรากฏใน **สังกัจจายก**^{๒๘} คือ

๑. **สังขีวนรก** นรกที่ตายแล้วฟื้น เพราะในนรกนี้สัตว์นรกจะถูกนายนิรบาลสับฟันเป็นชิ้นน้อยๆ แล้วจะกลับฟื้นขึ้นมาอีก
๒. **กาฬสูตตนรก** นรกสายบรทัดเหล็ก เพราะสัตว์นรกวิ่งไปบนแผ่นเหล็กแดง ถ้าล้มลงจะถูกตีด้วยสายบรทัดเหล็กแดง ผู้ฆ่าพระสงฆ์ หรือบรรพชิต ย่อมต้องตกนรกหมกไหม้ในนรกขุมนี้นานเท่านาน
๓. **สังฆาฏนรก** นรกที่ถูกบดหรือหนีบ เพราะมีภูเขาเหล็กถูกเป็นไฟ กลิ้งมาบดขี้สัตว์ในนรกขุมนี้
๔. **ชาลโรจวนรก** นรกที่สัตว์ร้องไห้ เพราะเปลวไฟเพราะมีเปลวไฟพุ่งวูบเข้าทางทวารทั้ง ๙ เผาสัตว์นรกตลอดเวลา
๕. **ภูมโรจวนรก** นรกที่สัตว์ร้องไห้ เพราะควันไฟ เพราะมีควันไฟรมสัตว์นรกทางทวารทั้ง ๙ อยู่ตลอดเวลา
๖. **ตาปนนรก** นรกที่ทำให้เพราะพวกสัตว์นรกในนรกนี้จะถูกแทงด้วยหลาวเหล็กเท่าตาลถูกเป็นไฟ พระราชาผู้ไม่ตั้งมั่นอยู่ในธรรม เทียบก่อก่อก ทำให้ราษฎรเดือดร้อนเมื่อสิ้นพระชนม์ย่อมตกนรกหมกไหม้ในนรกขุมนี้
๗. **ปตาปนนรก** นรกที่ทำให้ร้อนมาก เพราะพวกสัตว์นรกในนรกนี้ถูกไล่ตีหนีขึ้นไปบนภูเขา บนกำแพงที่ร้อน ตกลงมาถูกหลาวเหล็กเสียบแทง
๘. **อเวจิมหานรก** “อเวจิมหานรกจัดเป็นนรกที่มีความทุกข์มากที่สุด พุดตามภาษาชาวโลกก็ว่าเป็นนรกที่ลึกที่สุด ผู้ที่ทำบาปกรรมที่หนักมากบางอย่างไว้ เช่น อนันตริยกรรม ๕ อย่าง คือ ฆ่าพ่อ ฆ่าแม่ ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนหือพระโลหิต และสังฆเภทหรือทำให้สงฆ์แตกสามัคคี ตายแล้วจะไปตกนรกขุมนี้”^{๒๙} ซึ่งการถูกลงโทษในนรกขุมนี้ไม่ใช่มีแต่เพียงความรุนแรงเท่านั้น แต่มีระยะเวลาแสนนาน “...ต้องทนทุกข์ทรมานนานถึงสิ้นมหากัลป์หนึ่งจึงพ้น”^{๓๐}

^{๒๗} พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสกัฯ, เล่มที่ ๖, ข้อที่ ๒๖๗-๒๖๘, น. ๓๑๔-๓๑๕.

^{๒๘} พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดกฯ, เล่มที่ ๒๐, น. ๔๗.

^{๒๙} พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, อ้างแล้ว, น. ๓๗๕.

รอบมหานรกทั้งแปดยังปรากฏอุสุทฺถนรก หรือนรกบริวารล้อมอยู่อีกถึง ๕ ชุม ได้แก่ คุณนรก กุกกุนนรก สิมปลีวนนรกหรือนรกป่าจิว อติปัตตวนนรก และเวตรณีนรก รายละเอียดตามลำดับ

^{๓๐} โปรดดู พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, อ้างแล้ว, น. ๓๑๗๐

ลักษณะการลงโทษในนรกหรือสภาวะในนรก ได้มีการระบุว่า แต่ละขุมนั้นมีลักษณะการชดใช้กรรมและมีความรุนแรงที่แตกต่างกัน เมื่อตายแล้วจะปรากฏในขุมใดขึ้นอยู่กับกรรมของตน เช่น พระราชาผู้ชอบการรบพุ่งจนทำให้ผู้คนเดือดร้อนย่อมต้องถูกแทง ด้วยหาวเหล็กอยู่ในนรก ขณะที่ผู้ทำบาปกรรมอย่างหนักต้องตกนรกอเวจี นอกจากนั้นระยะเวลาการชดใช้กรรมในนรกแต่ละขุมนั้นไม่เท่ากัน ขุมที่มีการชดใช้กรรมอย่างทรมาน หรือรุนแรงมากเท่าใด ก็ย่อมกินเวลายาวนานขึ้นเท่านั้น สำหรับนรกขุมที่ร้ายแรงและมีระยะเวลายาวนานที่สุดคือ อเวจีมหานรก สัตว์ในนรกต้องชดใช้กรรมเป็นระยะเวลา ๑ กับ กล่าวกันว่า “...ปีที่นับกันในมนุษย์ ๑,๐๐๐ ปี เป็น ๑ วัน ๑ คืน ในมหานรกอเวจี ๓๐ วัน และคืนนั้นเป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือนเป็น ๑ ปี (เท่ากับ ๓๖๐,๐๐๐ ปีมนุษย์) สัตว์ทั้งหลายย่อมหมกหม่อมในนรก หลายพันปี หลายแสนปี ด้วยการนับปีนั้น”^{๗๑} สำหรับการชดใช้กรรมในนรกแม้รุนแรงและยาวนานเพียงใดก็ตาม สัตว์ทั้งหลายย่อมหลุดพ้นสภาวะดังกล่าวได้พระธรรมปิฎก (ประยูรธ ปยุตฺโต) แสดงทัศนะในเรื่องนี้ว่า

“นรก-สวรรค์ในพุทธศาสนาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสังสารวัฏ คือ เวียนว่ายตายเกิดสังสารวัฏมีการเปลี่ยนแปลงได้ ชีวิตของเราเดินทางไปในสังสารวัฏ มีหมุนขึ้นหมุนลง ตกนรกแล้วต่อไปถ้าเรามีกรรมดีก็กลับไปขึ้นสวรรค์ มาเกิดเป็นมนุษย์ คนที่เกิดเป็นพรหมด้วยกรรมดีบำเพ็ญสมาบัติต่อไปเมื่อสิ้นบุญแล้วกลับไปตกนรกเพราะมีกรรมชั่วในนรกหลัง ก็เป็นได้”^{๗๒}

บทลงโทษด้วยนรกในทัศนะของพุทธศาสนาจึงไม่เป็นสภาวะอันนิรันดร์ และไม่ใช่อุบัติสุดท้ายของการเดินทางชีวิตซึ่งถึงแม้ชั่วร้ายเพียงใด ย่อมมีโอกาสหลุดพ้นบทลงโทษนี้ได้ ขณะที่นรกก็ไม่ใช่อสถานที่ลงโทษอันเป็นนิรันดร์เช่นกัน

สภาวะของนรก ในทัศนะของพุทธศาสนาแม้นรกเป็นสถานชดใช้กรรมอย่างอุกฤษที่สุด แต่อยู่ภายใต้กฎอนิจจัง ไม่ใช่สถานที่ลงโทษอันเป็นนิรันดร์คือ ไม่คงอยู่ตลอดไป เพราะในเมื่อนรกเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาลย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะของจักรวาล สังเกตได้ว่า ทั้งสภาวะในนรกและสภาวะของนรกสอดคล้องกับแนวคิดหลักของพุทธศาสนา คือ สภาวะแห่งความไม่เที่ยง การเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเกิดจากภัยธรรมชาติ ได้แก่ ลม น้ำ และไฟ สลับกัน ความเสื่อมของโลกและจักรวาลที่เกิดจากไฟคือ ปรากฏดวงอาทิตย์ทั้งเจ็ดดวงทำให้แผ่นดินลุกเป็นไฟ เปลวไฟทำลายทุกสิ่ง^{๗๓} “...ที่ยังเหลืออยู่ไม่ถูกไฟประลัยก็ลบทำลายล้างก็ตั้งแต่พรหมโลกชั้นทุติยฌานภูมิขึ้นไปจนถึงชั้นอรุปรหม”^{๗๔} คัมภีร์ชั้นรองอธิบายว่า เมื่อโลกใกล้กาลวิเศษสัตว์

^{๗๑} พระสังฆธรรมโฆชะเถระ, *โลกบัญญัติ*, กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๘, น. ๖๖.

^{๗๒} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), *นรก-สวรรค์ สำหรับคนรุ่นใหม่*, กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘, น. ๑๐๘.

^{๗๓} *พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาตฯ*, เล่มที่ ๑๕, ข้อที่ ๖๖, น. ๑๓๒-๑๓๔.

^{๗๔} *พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, อ่างแล้ว*, น. ๖๗.

นรก มนุษย์ เทวดา จะพากันไปเกิดในพรหมโลก เพราะก่อนหน้านั้นเทวดาได้ลงมาเตือนให้มนุษย์เร่งทำความดี และสั่งสมผลบุญ มนุษย์เกิดความสลดใจ จึงมีเมตตาต่อกันกว่าในครั้งใดๆ ดังนั้น แม้ใครได้ทำชั่วจนต้องตกนรก แต่ก็ยังมีกรรมดีที่สั่งสมเป็นเหตุให้ขึ้นไปสู่พรหมโลกได้^{๓๕} เว้นแต่ฝูงสัตว์ในมหานรกอกเวจี ซึ่งเป็นที่ลงโทษผู้ทำ อันตรียกรรมหรือกรรมหนักที่สุดในพุทธศาสนา ซึ่งต้องใช้กรรมยาวนานถึงหนึ่งกัป หากเกิดไฟบรรลัยกัลป์ไฟ ล้างนรกขุมนี้ แต่กรรมของสัตว์นั้นยังไม่สิ้น คนนรกกลับไม่ถูกไฟเผาไหม้ หากแต่มีลมหอบพัดเอาสัตว์ที่ยัง ชดใช้กรรมไม่หมดสิ้นนั้น ไปตกในมหาอเวจีนรกของจักรวาลอื่นอันไฟไหม้ไม่ถึง^{๓๖}

การสิ้นสุดของโลก หรือ “การประลัยของโลก” อธิบายด้วยกฎแห่งอนิจจัง แต่เหตุแห่งการประลัยแต่ละ ครั้งกลับถูกเชื่อมโยงเข้ากับมิติทางศีลธรรมของมนุษย์ กล่าวคือ “สมัยใดจิตใจของมนุษย์ในโลกหนาแน่นด้วย ราคะ โลกจะพินาศด้วยไฟ... สมัยใดจิตใจของมนุษย์ในโลกหนาแน่นด้วยโทสะ โลกจะพินาศด้วยน้ำ... สมัยใด จิตใจของมนุษย์ในโลกหนาแน่นด้วยโมหะ โลกจะพินาศด้วยลม”^{๓๗} เป็นที่น่าสังเกตว่าการอธิบายการ เปลี่ยนแปลงทางกายภาพของโลกซึ่งสร้างความหายนะให้มนุษย์นั้นทั้งพุทธศาสนาและทั้งคริสต์ศาสนาต่าง อธิบายถึงสาเหตุตรงกันคือ การเปลี่ยนแปลงของโลกเกิดจากความเสื่อมทางศีลธรรมของมนุษย์ หากวิเคราะห์ ในมุมมองของกฎแห่งกรรม โดยไม่ต้องอธิบายผ่านมิติของพระเจ้า อาจให้เหตุผลได้ว่า ยิ่งมนุษย์มีโลภะ โทสะ และโมหะในการกระทำต่อโลกมากเท่าใด เช่น การกอบโกยทรัพยากร การใช้เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงและจัดการ หารประโยชน์จากธรรมชาติ ฯลฯ ย่อมเร่งอัตราความเสื่อมของโลกทางกายภาพมากขึ้นเท่าใด และมากขึ้น เท่านั้น และในที่สุดแล้วมนุษย์ต้องรับผลกรรมของตน สภาวะการชดใช้กรรมในนรกนั้นแม้เป็นโมฆะเพราะ นรกไม่ใช่จุดสุดท้ายของการเดินทางแห่งชีวิต หากแต่นรกสามารถส่งผลในแง่ลบต่อการเดินทางไปสู่จุดหมาย ของชีวิตได้ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากเงื่อนไขของการบรรลุนิพพาน

บทลงโทษของนรกต่อการบรรลุนิพพาน ระยะเวลาในนรกแต่ละขุมนั้นแม้ยาวนานแสนนานจนประเมิน ได้ยากยิ่ง แต่ก็ไม่มีนิรันดร์กล่าวคือ มีจุดสิ้นสุดทั้งในแง่สภาวะการชดใช้กรรมและในแง่สถานที่ อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาที่แสนยาวนานของการชดใช้กรรมในนรก ย่อมทำให้โอกาสในการสั่งสมบาปมีเพื่อนำไปสู่การบรรลุนิพพานทอดยาวนานออกไป ดังนั้น ในมิติของกฎแห่งกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติก็น่าจะมีผลกระทบความชั่วหนักเท่าใด ผู้กระทำความผิดนรกขุมที่รุนแรงและยาวนานมากขึ้นเท่านั้น ทำให้โอกาสในการเกิดเป็นมนุษย์ยิ่งลดน้อยลง ส่งผลให้โอกาสของการบรรลุนิพพานถูกลดทอนลงด้วย ซึ่งถึงแม้กล่าวได้ว่าการตกนรกคือ การถูกลงโทษ แต่ยังไม่สามารถกล่าวได้อย่างชัดเจนว่ากฎแห่งกรรมสัมพันธ์กับการลงโทษหรือเป็นการลงโทษอย่างไร ผู้วิจัย เห็นว่า การวิเคราะห์ประเด็นนี้ต้องเชื่อมโยงกับมโนทัศน์เรื่องการบรรลุนิพพานทางศาสนาจึงชัดเจนขึ้น กล่าวคือ ยิ่งทำบาปมากเท่าใด ยิ่งถูกลงโทษ (ชดใช้กรรม) มากขึ้นเท่านั้น และส่งผลต่อการเข้าถึงนิพพานด้วย

บทลงโทษหลังจบชีวิตลงไม่ใช่ปรากฏเพียงนรกเท่านั้น แต่สภาวะดิรัจฉานและเปรตยังจัดเป็นการชดใช้กรรมในรูปแบบหนึ่ง ตามทัศนะของพุทธศาสนาการตกนรกเป็นการชดใช้กรรมหนักที่สุด รองลงมาคือ

^{๓๕} พระสังฆราชเมธังกร, *โลกที่ปกสาร*, กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙, น. ๑๕๕-๑๕๘.

^{๓๖} *วรรณกรรมสุโขทัย*, กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, ๒๕๒๘, น. ๓๖-๓๗.

^{๓๗} *พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก*, อ่างแก้ว, น. ๕๘.

สภาวะของดิรัจฉาน ถัดมาคือ เปรต และวิบากกรรมอย่างเบา เช่น เป็นมนุษย์ที่พิกลพิการ มีศักดิ์และตระกูลต่ำ หรือมีปัญญาทึบ^{๔๘} สรุปได้ว่า กรรมกับการรับผลกรรมไม่ได้ยุติการชดใช้กรรมในนรกเท่านั้น แต่กรรมยังคงให้ผลต่อผู้กระทำสืบเนื่องไปยังชาติภพต่อไป ในทางกลับกันกฎแห่งกรรมอาจยังไม่ส่งผลกล่าวคือ ทำกรรมชั่ว แต่ยังไม่ปรากฏการรับผลกรรมก็เป็นได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิหลังทางศีลธรรมของแต่ละคนซึ่งอาจมีผลสืบเนื่องจากกรรมดีที่ได้กระทำไว้ พุทธศาสนาจึงไม่ปฏิเสธว่ามีบางคนก่อกรรมชั่ว แต่กลับได้ขึ้นสวรรค์ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงอธิบายไว้ว่า

“...บุคคลใดเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฎฐิในโลกนี้ หลังจากตายแล้ว จึงไปเกิดในสุคติ โลกสวรรค์

บุคคลนั้นหลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมดีที่เขาทำไว้ในชาติก่อนให้ผลเป็นสุข กรรมดีที่เขาทำไว้ในภายหลังให้ผลเป็นสุข หรือในเวลาจะตาย เขามีสัมมาทิฎฐิที่ให้อริยธรรมมั่นไว้ แต่การที่บุคคลเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฎฐิในโลกนี้ เขาย่อมเสวยวิบากกรรมในชาตินี้บ้าง ในชาติหน้าบ้าง ในชาติต่อๆ ไปบ้าง”^{๔๙}

การจัดสรรผลที่สลับซับซ้อนของกฎแห่งกรรมในลักษณะผลสืบเนื่องแบบข้ามภพข้ามชาตินั้น มีนักวิชาการบางท่านแสดงทัศนะว่า การเชื่อมโยงกฎแห่งกรรมกับทฤษฎี “ผลสืบเนื่อง” (consequentialism) นั้นทำให้เกิดมีปัญหारेื่องความยุติธรรมของกฎแห่งกรรมที่แก้ตกได้ยาก

“การเข้าใจความยุติธรรมทางศีลธรรมของกฎแห่งกรรมในแง่ที่เป็นทฤษฎี “ผลสืบเนื่อง” ถึงแม้จะเป็นแนวทางที่เข้าใจกันทั่วไป แต่การคิดเช่นนี้ย่อมมีปัญหาก็แก้ตกได้ยาก ทั้งนี้เพราะ “ผล” ของการกระทำย่อมเป็นไปได้ทั้งส่วนที่เจตนาหรือคาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้น และส่วนที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดการณ์หรือไม่ได้เจตนา ในส่วนผลที่ไม่ได้เจตนา เราจะกำหนดเกณฑ์การพิจารณาอย่างไรที่จะถือว่า ผลประการนั้นอยู่นอกขอบข่ายการคาดการณ์และความรับผิดชอบทางศีลธรรมของผู้กระทำ กับผลอีกประการหนึ่งซึ่งถึงแม้ “ไม่ได้เจตนา” แต่ก็น่าจะคาดการณ์ได้ว่า ผลนั้นย่อมเกิดขึ้นได้และน่าจะอยู่ในขอบเขตความรับผิดชอบทางศีลธรรมของผู้กระทำ”^{๕๐}

การเข้าใจความยุติธรรมของกฎแห่งกรรมในแง่ทฤษฎีผลสืบเนื่องซึ่งมีเหตุปัจจัยต่างๆ เป็นตัวกำหนดกรรมกับการรับผลอาจดูเหมือนมีความสลับซับซ้อนอย่างยิ่ง เพราะเราไม่สามารถรู้ได้เลยว่า กรรมจะให้ผลใน

^{๔๘} โปรดดูเพิ่มเติมใน **ธัญยานิสุตต** กล่าวลำดับถึงกำเนิดที่ด้อยที่สุดจนถึงประเสริฐที่สุด เป็นการซักถามระหว่างพระสารีบุตรและธัญยานิพราหมณ์ (อ้างใน **พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์**, เล่มที่ ๕, ข้อที่ ๔๔๕, น. ๕๗๒.)

^{๔๙} **พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุपरปัณณาสก์**, เล่มที่ ๖, ข้อที่ ๓๐๓, น. ๓๖๖-๓๖๗.

^{๕๐} **ศรัทธา กับ ปัญญา บทสนทนาทางปรัชญาว่าด้วยศาสนา**, อ้างแล้ว, น. ๑๔๔.

ชาติภพนี้ ในชาติภพต่อไป หรือในชาติภพถัดๆ ไป พุทธศาสนาน่าจะตอบปัญหานี้ได้จากแนวคิดเรื่องการเกิดแบบข้ามภพชาติ ซึ่งทั้งนี้ต้องพิจารณาจากกระแสจิตหนึ่งๆ ทั้งกระแส ซึ่งโดยภาพรวมแล้ว กฎแห่งกรรมน่าจะจัดสรรผลกรรมได้อย่างยุติธรรมกล่าวคือ แม้การรับผลกรรมจะยังไม่แสดงผลในปัจจุบัน แต่ก็ยังมีผลกรรมแฝงอยู่ในกระแสจิตนั้นเพื่อรอการให้ผล สำหรับส่วนผลของการกระทำที่ไม่ได้เจตนา แต่ก็คาดการณได้ว่าอยู่ในขอบเขตความรับผิดชอบทางศีลธรรมของผู้กระทำ อาทิ เรามีเจตนาประหยัดค่าใช้จ่ายโดยการขนขยะพิษไปทิ้งในกองขยะที่ห่างไกลจากชุมชน แต่เผอิญว่าคนเก็บขยะสัมผัสขยะพิษแล้วเกิดความเจ็บป่วย กฎแห่งกรรมน่าจะจัดวางความรับผิดชอบทางศีลธรรมของผู้กระทำได้ในลักษณะเข้าข่ายของการกระทำที่เป็นผลให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน พุทธศาสนาให้ถือเป็นเกณฑ์ว่า สิ่งนี้ไม่พึงกระทำ^{๔๑}

ขณะที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ความยุติธรรมของกฎแห่งกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติอาจพิจารณาในแง่มุมของการลงโทษแบบต่างตอบแทน หรือ “ตาต่อตาฟันต่อฟัน” ได้เช่นกัน ทั้งนี้สังเกตได้ว่า เมื่อกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดต่อผู้อื่น ย่อมได้รับผลตอบแทนในชาติภพถัดๆ ไป เจกเช่นเดียวกัน อาทิ การทำลายชีวิตผู้อื่นเป็นเหตุให้ตนมีอายุสั้นในชาติต่อๆ ไป การไม่บริจาคทานเป็นเหตุให้ตนเกิดมียากจน การไม่หมั่นเสาะหาความรู้เป็นเหตุให้ตนมีสติปัญญาต่ำ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การลงโทษตามทฤษฎีต่างตอบแทนกับบทลงโทษของกฎแห่งกรรมก็มีแง่มุมที่แตกต่างกัน เพราะทฤษฎีการลงโทษแบบต่างตอบแทนนั้นการกระทำแบบเดียวกันต่อผู้หนึ่งผู้ใดก็ย่อมได้รับโทษไม่ต่างกัน เพราะถือว่าได้ล่วงละเมิดต่อมนุษย์ผู้มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ขณะที่บทลงโทษของกฎแห่งกรรมแปรผกผันไปตามเหตุปัจจัยต่างๆ อาทิ ภูมิหลังทางศีลธรรมของผู้กระทำซึ่งผู้มีความดีสูงก็จะได้รับผลกรรมแตกต่างจากผู้มีคุณธรรมต่ำ รวมทั้งปัจจัยของผู้ถูกกระทำซึ่งการมีคุณลักษณะทางศีลธรรมที่แตกต่างกันทำให้ผู้กระทำต้องรับผลกรรมที่แตกต่างเช่นกัน

๒. กฎแห่งกรรมแบบให้ผลทันตาเห็น

พระไตรปิฎกมิได้ระบุเพียง นรกในแง่มุมของสถานที่ที่ชดใช้กรรมเท่านั้น แต่มีคำอธิบายถึงนรกในทุกขณะจิต เป็นไปตามที่เราปรุงแต่งด้วยอายตนะทั้ง ๖ เรียกว่า “ฉัสสสายตนิกรก” ปรากฏใน **ขณสูตร** ความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เป็นลาภของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายได้ดีแล้ว ที่เธอทั้งหลายได้ขณะเพื่อประพาศิพรหมจรรย์ เราเห็นนรก ชื่อว่าฉัสสสายตนิกร ๖ ชุม ในนรกทั้ง ๖ ชุมนั้น สัตว์ย่อมเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่งทางตาได้ แต่เห็นได้เฉพาะรูปที่ไม่น่าปรารถนา ไม่เห็นรูปที่น่าปรารถนา เห็นได้เฉพาะรูปที่ไม่น่าใคร่ ไม่เห็นรูปที่น่าใคร่ เห็นได้เฉพาะรูปที่น่าพอใจ ไม่เห็นรูปที่น่าพอใจ
ฟังเสียงอย่างใดอย่างหนึ่งทางหูได้ ฯลฯ
ดมกลิ่นอย่างใดอย่างหนึ่งทางจมูกได้ ฯลฯ
ลิ้มรสอย่างใดอย่างหนึ่งทางลิ้นได้ ฯลฯ
ถูกต้องโผฏฐัพพะอย่างใดอย่างหนึ่งทางกายได้ ฯลฯ

^{๔๑} โปรดดูเกณฑ์การวินิจฉัยความดีและความชั่วใน **พุทธธรรมฯ**, อ่างแก้ว, น. ๑๗๙-๑๘๐.

รู้แจ้งธรรมารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งทางใจได้ แต่รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่
ไม่น่าปรารถนา ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าปรารถนา รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่ไม่น่าใคร่
ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าใคร่ รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์
ที่น่าพอใจ” ^{๔๒}

ท่านพุทธทาสแสดงทัศนคติว่า ความเชื่อในเรื่องนรก-สวรรค์ในแง่ของสถานที่ที่คนทำดีได้รับผลบุญ
คือ ขึ้นสวรรค์ และคนทำชั่วต้องชดใช้กรรมคือ ตกนรก จัดเป็นสัตตทิวาส ก่อให้เกิดการยึดมั่น ซึ่งขัดแย้งกับคำ
สอนหลักของพุทธศาสนา คือ การละตัวตน แต่หลักศรัทธาในพุทธศาสนาควรมุ่งปฏิบัติเพื่อกรรมชั้นสูง “กรรม
ที่ทำให้เหนือดีเหนือชั่วนี้เป็นกรรมชั้นสูง และถอนเสียซึ่งสัตตทิวาส หรือ อุตตวาทุปาทานว่ามีตัวเรา” ^{๔๓}

ความเชื่อเรื่องการรับผลกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติ นั้นจัดเป็นสัตตทิวาส เพราะการมุ่งเน้นสวรรค์ในแง่
สถานที่ทำให้เกิดการทำบุญทำทานอย่างมากเพื่อหวังผลบุญในชาติหน้า ก่อให้เกิดความรู้สึกว่า “มีตัวตน”
และยึดว่า “เป็น(บุญ)ของตน” จนเกิดอาการ “ละโมภบุญ, ละโมภเกียรติ, ละโมภสวรรค์ เป็นต้น ; ล้วนแต่เป็น
กรรมทั้งนั้น” ^{๔๔} ขณะเดียวกันความเชื่อเรื่องการชดใช้กรรมแบบข้ามภพข้ามชาติอาจเป็นข้ออ้างในการไม่พัฒนา
ศักยภาพทางศีลธรรมของตน มัวแต่ “ปล่อยไปตามยถากรรม” เช่นว่า เกิดเป็นลูกใจแล้วโยงยึดไปสู่วิบากกรรม
เป็นคำอธิบาย หรือปลอบประโลมใจ ซึ่งอาจนำไปสู่การสยบยอมต่อชาติกำเนิดและสภาวะในปัจจุบัน และกรรม
ในปัจจุบันก็จะให้ผลที่ต้องรอในชาติภพต่อไป ท่านพุทธทาสเห็นว่าการเชื่อในวิบากกรรมลักษณะนี้ นำไปสู่
“ความเสียหายใหญ่หลวง” ก็คือเราหมดอิสรภาพที่จะควบคุมกิเลสหรือกรรม เพราะมันอยู่เลยคนละชาติกับเรา
เรื่อยไป. ชาตินี้ก็วิบาก, ตัวเรานี้วิบาก, เหน่งอยู่ที่วิบาก, แล้วต้นเหตุ **ของวิบากนี้คือกรรมและ
กิเลส** น้อยุชาตินั้น ชาติที่แล้วมา; แล้วกิเลสและกรรมที่ชาตินี้มันจะไปมีผลเป็นวิบากในชาติโน้น **เราก็ไม่ได้รับ
ประโยชน์อะไร...** ทำกรรมในชาตินี้ต้องรอรับผลในชาติหน้า แล้วมันจะหน้าขึ้นใจที่ตรงไหน?” ^{๔๕}

พึงสังเกตว่า มโนทัศน์เรื่องอิสรภาพที่แท้จริงของ ท่านพุทธทาส น่าจะแตกต่างกับนิยามอิสรภาพของ
นักคิดทางปรัชญาตะวันตกส่วนใหญ่ซึ่งถือว่า ความมีอิสรภาพของมนุษย์คือ เจตจำนงที่จะเลือกกระทำดีและชั่ว
หรือการมีประสบการณ์ทางศีลธรรมซึ่งเกิดขึ้นได้จากการกำหนดด้วยตนเอง เช่นว่า เมื่อเราเก็บกระเป๋าสตางค์ได้
เราตัดสินใจส่งคือให้เจ้าของ การตัดสินใจของเราเกิดจากสำนึกของคุณธรรม ไม่ใช่ถูกกำหนดจากพันธุกรรม
ขณะที่ท่านพุทธทาสยืนยันว่า “ความมีอิสระ” คือการควบคุมกิเลสหรือกรรม ดังนั้น “ความมีอิสระอย่างแท้จริง”

^{๔๒} พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรคฯ, เล่มที่ ๑๐, ข้อที่ ๑๓๕, น. ๑๖๙-๑๗๐.

ท่านพุทธทาสและพระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต) วิเคราะห์ว่า เนื้อความดังกล่าวระบุถึงนรกในทุก
ขณะจิต (โปรดดู พุทธทาสภิกขุ, **ปฏิจจนสมุปปาท**, กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๓, น.๒๑. (ปรากฏในส่วนคำนำ)
และพระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **กรรม นรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่** กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๒,
น.๑๐๕-๑๐๖.) ขณะที่เชิงอรรถใน **พระสุตตันตปิฎกฯ** ฉบับนี้ ให้คำอธิบายว่าเป็น สถานที่ชดใช้กรรม
หมายถึงอเวจีนรก (เพ็งอ้าง, น.๑๖๙.)

^{๔๓} พุทธทาสภิกขุ, **กรรมเหนือกรรม**, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒, น.๔.

^{๔๔} เพ็งอ้าง, น. ๓๓.

^{๔๕} ปฏิจจนสมุปปาท, อ้างแล้ว, น. ๘๒.

น่าจะหมายถึงการควบคุมกิเลสและกรรมได้อย่างสิ้นเชิงกล่าวคือ ต้องบรรลุนิพพานจึงสามารถก้าวล่วง
ประสบการณ์ทางศีลธรรมหรือกฎแห่งกรรมได้

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ท่านพุทธทาสมิได้ปฏิเสธนรก-สวรรค์ แต่ท่านนิยามใหม่ด้วยภาษาธรรมซึ่ง
สอดคล้องกับหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุนิพพานคือ อนัตตา ในแง่นี้การชดใช้กรรม หรือบطلโทษจึงมี
คำอธิบายที่แตกต่างไปจากเดิมดังนี้

“นรก”ในภาษาคนหมายถึงเมืองอยู่ใต้ดิน มีเจ้าหน้าที่เป็นยมบาลจับคนไป
ลงโทษต่างๆ นานาตายแล้วจึงจะไปถึง ส่วนนรกในภาษาธรรมะนั้นหมายถึงความร้อนใจ
เหมือนไฟเผาเมื่อใดมีความร้อนใจเหมือนไฟเผา เมื่อนั้นเรียกว่า เป็น **นรกในภาษาธรรมะ**
ใครทำความร้อนใจให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง ในลักษณะเหมือนไฟเผาเมื่อไร ก็เรียกว่า ตกนรก
เมื่อนั้น และความร้อนใจนั้นก็มียุขอย่าง หลายแบบ หลายชนิด เพราะฉะนั้นจึงแบ่งชื่อ
นรกได้เป็นต่างๆ กัน

สัตว์เดรัจฉาน... ในภาษาธรรมะนั้น หมายความว่า เมื่อใดเรามีความโง่งเช่นเดียวกับ
กับสัตว์เดรัจฉาน เมื่อนั้นเราเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานแล้วที่นี้และเดี๋ยวนี้เอง วันหนึ่งเกิดเป็นสัตว์
เดรัจฉานหลายหนก็ได้

เปรตในภาษาธรรมะ นั้นเมื่อใดมีความทะเยอทะยานด้วยกิเลสตัณหา มีความ
วิตกกังวลด้วยกิเลสตัณหาแล้วเมื่อนั้นเรียกว่าเป็นเปรต เพราะมันมีอาการเหมือนกับว่า ปากเท่า
รูเข็ม ท้องเท่าภูเขาเหมือนกันคนมีกิเลสตัณหามาก โลกจัดเก็บไป วิตกกังวลมากเก็บไปก็มีอาการ
เป็นเปรต เรียกว่าเกิดเป็นเปรตแล้วที่นี้และเดี๋ยวนี้ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว”^{๕๖}

บطلโทษในภาษาธรรม จึงไม่มีสถานที่ หรือภพภูมิแห่งการรับโทษและไม่ต้องรอรับผลสืบเนื่องในชาติ
ภพหน้า “ความเป็นนรก เป็นเดรัจฉาน เป็นเปรต เป็นมนุษย์ เป็นเทวดา นั้นจะเกิดขึ้นที่นี้และเดี๋ยวนี้ทั้งนั้น คือ
ทุกครั้งในทันทีที่มีการกระทำความผิด. การกระทำความผิดก็มีทุกครั้งที่มีการสัมผัสด้วยอวิชชา คือ ผลอสติไป
สัมผัสทางตา ทางหูเป็นต้นด้วยอวิชชา. ผัสสนั้นจะทำให้เกิดกรรม แล้วก็เกิดมีผลอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๕
อย่างนั้น แต่ถ้าผัสสนั้นไม่ประกอบด้วยอวิชชา มันกลายเป็นกิริยาเท่านั้น”^{๕๗}

ในภาษาธรรมคนเราสามารถเป็นทั้งเทวดา ทั้งสัตว์นรก ทั้งเดรัจฉาน ทั้งเปรต ได้ในทุกขณะจิต สลับ
สับเปลี่ยนหมุนเวียนในสภาวะเหล่านั้นสุดแต่การปรุงแต่งแห่งจิต เพราะมนุษย์เราสามารถเกิดและตายได้วันละ
หลายๆ รอบ และรับผลกรรมทันตาเห็น คำอธิบายเช่นนี้จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับคำอธิบายเรื่องชาติภพใน
ปัจจุสมุปบาทแบบภาษาธรรมซึ่งท่านพุทธทาสอธิบายเรื่องนี้ว่า

“ความเกิดดับในภาษาปัจจุสมุปบาทก็คือเกิดขึ้นแห่งเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วเกิดตัณหา แล้วก็
อุปทาน แล้วก็ภพ แล้วก็ชาติ ; นั้นบัพทวนจะนับได้ แล้วเห็นอยู่ด้วย. ในหัวใจของคนเราเกิดความรู้สึกเป็น “ตัวกู”
ครั้งหนึ่งก็เรียกว่าชาติหนึ่ง ภพหนึ่ง”^{๕๘}

^{๕๖} พุทธทาสภิกขุ, *ภาษาคน ภาษาธรรมฯ*, กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๗, น.๓๐-๓๑.
(เน้นโดยผู้วิจัย)

^{๕๗} *กรรมเหนือกรรม*, อ่างแล้ว, น. ๘๐. (การเน้น “ที่นี้และเดี๋ยวนี้” โดยผู้วิจัย)

^{๕๘} *ปัจจุสมุปบาท*, อ่างแล้ว, น. ๗๐-๗๑.

“ มิได้หมายถึงความเกิดทางมารดา ไม่ใช่เกิดจากกรรมมารดา ; มันเกิดทางนามธรรม ที่เกิดด้วย
อุปทาน ที่ปรุงขึ้นมาเป็นความรู้สึก “ตัวกู” นั่นแหละคือเกิด...คือเกิดตัวกู-ของกูหนึ่งก็เรียกว่ามีชาติหนึ่ง...
ที่นี้จะเห็นได้ทันทีว่า เรื่อง **ที่นี่** และ **เดี๋ยวนี้** ; ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว หรือต้องกินเวลาตั้ง ๓ ชาติ จึงจะมีปฏิจ
สมุปบาทสักกรอบหนึ่ง” ^{๘๙}

มีนักวิชาการบางท่านแสดงความเห็นเกี่ยวกับปฏิภิกิริยาได้กลับของกฎแห่งกรรมแบบให้ผลทันตาเห็น
ตามคำอธิบายของท่านพุทธทาสโดยเชื่อมโยงกับทฤษฎีลงโทษแบบต่างตอบแทนในแง่ที่ว่า โดยให้พิจารณาว่า
“ “ได้” ในที่นี้หมายถึง “ผลกรรมแท้ๆ” คือ ความดีหรือความชั่วมีอยู่ในตัวการกระทำนั้นเอง ทำดีดีเสร็จ ทำชั่วชั่ว
เสร็จ ตั้งแต่เมื่อทำ” ^{๙๐} กรรมและการรับผลในมิตินี้จึงปรากฏผลต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ต้องขึ้นอยู่กับ
ภูมิหลังทางศีลธรรมหรือชุดเหตุปัจจัยที่ต่างกัน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการรับผลกรรม (เดียวกัน) ให้มีความต่างกันไป
ด้วย

ขณะที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การอธิบายสภาวะนรก เปรต ตีรัจฉานในลักษณะของบทลงโทษทางภาษา
ธรรมนั้น อาจประสบปัญหาในมิติของเรื่องความยุติธรรม เพราะผลกรรมใน ภาษาธรรมแม้ให้ผลแบบ
ทันทีทันใด ให้ผลแบบทันตาเห็น ไม่ต้องรอรับผลในชาติภพหน้าและไม่ขึ้นกับภูมิหลังทางศีลธรรมผู้กระทำ อาทิ
เมื่อโกรธปรากฏอกุศลกรรมทางมโนกรรม เป็นกิเลสและเป็นวิบาก เพราะผลของความโกรธทำให้ใจร้อนรุ่มและ
อารมณ์ปั่นป่วน บั่นทอนสุขภาพ เช่น ทำให้ความดันโลหิตสูงขึ้นสูง เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาตามสภาวะการณ์จริง
ทำให้ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า การลงโทษแบบภาษาธรรมมีข้อจำกัด ในปัจจุบันนี้มีกรรมมากมายที่ผู้กระทำผิดมัก
ไม่ได้รู้สึกเป็นทุกข์หรือเดือดเนื้อร้อนใจแต่ประการใด บ้างกลับรู้สึกสะใจและพึงใจในการกระทำชั่วของตน
เช่น มองเห็นการปลิดชีวิตผู้อื่นเป็นเกมๆ หนึ่ง โดยถือว่าเป็นเรื่องท้าทายความสามารถในการหลอกล่อตำรวจ
ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เองบทลงโทษในภาษาธรรมจึงประสบปัญหาในการตอบเรื่องความยุติธรรมของการลงโทษ
ตามทฤษฎีต่างตอบแทนกล่าวคือ ผู้กระทำผิดต้องรับผลตอบแทนความผิดของตน

อย่างไรก็ตาม หากวิเคราะห์บทลงโทษในภาษาธรรมกับการบรรลุลุทธิพบว่ามีผลสัมพันธกัน
กล่าวคือ การยึดมั่นในอัตตาของตนมากขึ้นเท่าใด ยิ่งส่งผลให้การละอัตตาเกิดขึ้นได้ยากขึ้นเท่านั้นซึ่งแสดงถึง
การถอยห่างจากการบรรลุลุทธิเช่นกัน ดังที่จะอภิปรายต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่า ยังมีทฤษฎีการลงโทษแบบป้องกันการกระทำผิดที่สามารถเชื่อมโยงกับกฎแห่งกรรมได้
ในมิติของการไม่จองเวรกล่าวคือ ไม่ได้ตอบผู้ละเมิดเราหรือทรัพย์สินของเรา กฎแห่งกรรมมีจุดยืนเดียวกับการ

^{๘๙} **เพ็งอ้วง**, น. ๕๐-๕๑, ๕๓. (ท่านพุทธทาสอธิบายว่า “นี่ถ้าถามว่า ปฏิจสมุปบาทคืออะไร อย่างเป็น
ภาษาธรรมดาสามีญาติที่สุด ก็ตอบว่าเป็นเรื่อง **พอดีของจิตที่เกิดขึ้นเป็นไปเพื่อทุกข์ แล้วก็รวดเร็วรุนแรง
เหมือนสายฟ้าแลบ แล้วก็มิอยู่ในชีวิตประจำวันของคนเรา”** เพ็งอ้วง, น.๖.) โปรดเทียบ **ปฏิจสมุปบาท
สูตร พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค**, ข้อที่๑, หน้า๑-๘. ขณะที่ท่านพุทธทาสวิจารณ์
แนวคิดของพระพุทธโฆษาจารย์ ในเรื่องนี้ว่า “...คำอธิบายของท่านก็ปรากฏออกมาในรูปที่ว่าคร่อม ๓ ชาติ
เพราะมีปฏิสนธิวิญญาณจากอดีตชาติมาสู่ชาติปัจจุบัน และชาติปัจจุบันก็ทิ้งปฏิสนธิวิญญาณให้แก่ชาติต่อไป.
(เพ็งอ้วง, น.๘๐-๘๑.)

^{๙๐} **ศรัทธา กับ ปัญญา บทสนทนาทางปรัชญาว่าด้วยศาสนา**, อ่างแล้ว, น.๑๔๓.

ป้องกันการกระทำผิดกล่าวคือ เห็นว่าการลงโทษหรืออาชญาเป็นสิ่งชั่วร้าย^{๙๑} แต่พุทธศาสนาไม่เห็นด้วยที่จะเน้นประสิทธิภาพในการป้องกันความผิดด้วยโทษทัณฑ์ ซึ่งรุนแรงอย่างที่ทฤษฎีป้องกันการกระทำผิดยินยอมให้มีได้ ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนาไม่เห็นด้วยในมิติที่ว่า

“พวกคนพาลพึงทำลายได้ทุกสิ่งทุกอย่าง ถ้าเราไม่กัดกันไว้เสียก่อน เพราะฉะนั้น ธีรชนพึงกัดกันพวกคนพาลไว้ ด้วยอาชญาอย่างรุนแรง”^{๙๒} และไม่เห็นด้วยที่ว่า “คนพาลเข้าใจบุคคลนั้นว่า ผู้นี้ยอมกลืนต่อเรา เพราะความกลัว เมื่อนั้นผู้มีปัญญาทรมาก็ยิ่งข่มขู่ผู้นั้น เหมือนโคตัวที่มีกำลังขมขี้โคตัวที่แพ้ให้หนีไป ฉะนั้น”^{๙๓}

ทัศนะของพุทธศาสนาที่มีต่อการป้องกันการกระทำผิดเน้นที่เหตุที่จะเกิดขึ้นในอนาคตซึ่งเน้นน้ำหนักในการป้องกันจากจุดที่สามารถควบคุมได้คือ เริ่มที่ตัวเราก่อน และสามารถยังประโยชน์ทั้งสองฝ่ายคือ ทั้งตัวเราและทั้งผู้อื่น พระพุทธเจ้าได้ตรัสยืนยันถึงสุภาวิธอันทำวสัฏกัธได้ตรัสไว้ว่า

“ผู้ใดรู้ว่าผู้อื่นโกรธ เป็นผู้มีสติ สงบระงับไว้ได้ เราเห็นว่า การสงบใจไว้ได้ของผู้นั้น เป็นการกัดกันพวกคนพาลไว้ได้... ผู้ใดรู้ว่าผู้อื่นโกรธ เป็นผู้มีสติ สงบระงับใจไว้ได้ ผู้นั้นชื่อว่าประพฤติประโยชน์ของคนทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายตนและฝ่ายผู้อื่น เมื่อผู้นั้นรักษาประโยชน์ของคนทั้ง ๒ ฝ่าย คือฝ่ายตนและฝ่ายผู้อื่น ชนทั้งหลายผู้ไม่ฉลาดในธรรมย่อมเข้าใจว่าเป็นคนโง่”^{๙๔}

กล่าวได้ว่า กฎแห่งกรรมถือเป็นการป้องกันการกระทำผิดที่จะเกิดในอนาคต หากแต่ไม่ได้เน้นด้วยอาชญาที่รุนแรง แต่เน้นที่ความอดกลั้นที่ตัวเราเป็นสำคัญ ซึ่งยังผลให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อเราและผู้อื่นด้วย

การเชื่อมโยงกฎแห่งกรรมกับทฤษฎีการลงโทษตามรูปแบบต่างๆ อาจทำให้ถูกโต้แย้งว่า “ขาดความคงเส้นคงวาทางปรัชญา” แต่หากเข้าใจได้ว่า “เป้าหมายของพุทธศาสนาครอบคลุมขอบเขตกว้างขวางกว่าปรัชญา แต่ในขณะเดียวกันข้อเสนอดังกล่าวของพุทธศาสนาสามารถนำมาวิเคราะห์ในแง่มุมมองทางปรัชญาได้”^{๙๕} ดังเช่น มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในพุทธศาสนาย่อมไม่สอดคล้องกับแนวคิดการลงโทษตามแบบทฤษฎีต่างๆ ในทั้งหมด แต่มีบางมุมมองทางปรัชญาที่สามารถนำเชื่อมโยงเพื่อให้เข้าใจมโนทัศน์การลงโทษในพุทธศาสนากระจำชัดขึ้น

สรุปได้ว่า กฎแห่งกรรมเป็นหนึ่งในกฎธรรมชาติ จึงมีลักษณะซึ่งเที่ยงตรง ให้ผลทุกการกระทำและไม่สามารถถลบล้างกรรมได้ โดยปรากฏใน ๒ รูปแบบคือ กฎแห่งกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติและกฎแห่งกรรมแบบให้ผลทันตาเห็น ซึ่งทั้งสองรูปแบบสามารถเชื่อมโยงกับทฤษฎีการลงโทษในรูปแบบต่างๆ ดังที่อภิปรายไว้ ประเด็นที่น่าศึกษาต่อไปคือ กฎแห่งกรรมจัดสรรสัดส่วนของบทลงโทษและการกระทำผิดอย่างยุติธรรมหรือไม่

^{๙๑} ในกรการกล่าวคาถาระหว่างจอมเทพ (ธรรม) และพวกอสูรสูร (อธรรม) บทสรุปของสูรนี้ว่ามีว่า

“ ท้าวเวปจิตติจอมอสูรตรัสคาถาเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องกับอาชญา มีความเกี่ยวข้องกับศีลตรา เพราะเหตุนี้จึงยังมีความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ส่วนท้าวสัฏกัธจอมเทพตรัสคาถาทั้งหลายแล้ว คาถาเหล่านี้ก็ไม่เกี่ยวข้องกับอาชญา ไม่เกี่ยวข้องกับศีลตรา เหตุนี้จึงไม่มีความทะเลาะ ไม่มีความแก่งแย่ง ไม่มีความวิวาท ท้าวสัฏกัธจอมเทพชนะ เพราะได้กล่าวสุภาวิธ” (*พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค*, อ่างแล้ว, เล่ม ๗, ข้อที่ ๒๕๑, น.๓๖๙.)

^{๙๒} *พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค*, อ่างแล้ว, เล่ม ๗, ข้อที่ ๒๕๑, น.๓๖๗.

^{๙๓} *เพ็งอ่าง*, น.๓๖๗.

^{๙๔} *เพ็งอ่าง*, น.๓๖๗-๓๖๙.

^{๙๕} *ศรัทธา กับ ปัญญา บทสนทนาทางปรัชญาว่าด้วยศาสนา*, อ่างแล้ว, น.๑๔๖.

๒.๓ บทลงโทษกับการกระทำผิด

พุทธศาสนาระบุว่า กฎแห่งกรรมในมิติของบทลงโทษจัดสรรผลกรรมทั้งกรรมดีและกรรมชั่วไปตามครรลองของมันอย่างเที่ยงแท้และแน่นอน “กรรมดีหรือชั่วทุกอย่างที่คนสั่งสมไว้ ย่อมมีผล ขึ้นชื่อว่ากรรม แม้จะนิดหน่อย ที่จะว่างเปล่าไปเลย ย่อมไม่มี” ^{๓๖} โดยใน **พุจฉริตวิปากสูตร** ได้ขยายความการรับผลกรรม หรือบทลงโทษซึ่งสัมพันธ์กับความหนักเบาของการกระทำและความสม่ำเสมอของการกระทำ ด้วยเงื่อนไขเหล่านี้ ส่งผลให้แต่ละคนชดใช้กรรมในสภาวะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้สุดแท้แต่ผู้ใดก่อกรรมไว้หนัก หรือเบาเพียงใด ดังที่มีพุทธพจน์ความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์) ที่บุคคลเสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิบากแห่งปาณาติบาตอย่างเบาที่สุด ย่อมอำนวยผลให้เป็นผู้มีอายุสั้น แยกผู้เกิดเป็นมนุษย์

อทินนาทาน (การลักทรัพย์) ที่บุคคลเสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิบากแห่งอทินนาทานอย่างเบาที่สุด ย่อมอำนวยผลให้เป็นผู้เสื่อมโภคทรัพย์แก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

กาเมสุมิจฉาจาร (การประพฤตินิดในกาม) ที่บุคคลเสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิบากแห่งกาเมสุมิจฉาจารอย่างเบาที่สุด ย่อมอำนวยผลให้เป็นผู้มีศัตรู และเป็นผู้มีเวรแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

มุสาวาท (การพูดเท็จ) ที่บุคคลเสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิบากแห่งมุสาวาทอย่างเบาที่สุด ย่อมอำนวยผลให้ถูกกล่าวตู่ด้วยคำไม่จริงแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

ปิสุณาวาจา (การพูดส่อเสียด) ที่บุคคลเสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิบากแห่งปิสุณาวาจาอย่างเบาที่สุด ย่อมอำนวยผลให้แตกจากมิตรแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

มรฺสุวาทา (การพูดหยาบคาย) ที่บุคคลเสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิบากแห่งมรฺสุวาทาอย่างเบาที่สุด ย่อมอำนวยผลให้ฟังเรื่องที่ไม่น่าพอใจแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

สัมผัปปลาปะ (การพูดเพ้อเจ้อ) ที่บุคคลเสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิบากแห่งสัมผัปปลาปะอย่างเบาที่สุด ย่อมอำนวยผลให้มีวาจาที่ไม่น่าเชื่อถือแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

^{๓๖} พุทธธรรมฯ, อ้างแล้ว, น. ๑๗๗.

ภิกษุทั้งหลาย การดื่มสุราและเมรัยที่บุคคลเสพ เจริญ **ทำให้มากแล้ว** ย่อมอำนวย
ผลให้ไปเกิดในนรกอำนาจผลให้ไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อำนาจผลให้ไปเกิดในเปรต
วิสัย วิกาบทแห่งการดื่มสุราและเมรัย**อย่างเบาที่สุด** ย่อมอำนวยผลให้เป็นผู้วิกลจริตแก่ผู้
เกิดเป็นมนุษย์”^{๙๗}

การกระทำบาปอย่างสม่ำเสมอ และการกระทำบาปอย่างหนักทำให้ต้องรับโทษในนรก เกิดเป็นสัตว์
ดิรัจฉานหรือเป็นเปรตตามลำดับ ขณะที่การกระทำบาปอย่างเบาคือ ไม่สม่ำเสมอและไม่รุนแรง ทำให้เกิดใหม่
ในชาติภพต่อไปด้วยการเป็นมนุษย์ที่มีความไม่สมบูรณ์ทางกายภาพ เช่น มีโรคเบียดเบียน อายุสั้น หรือความ
ด้อยทางสังคม เช่น ไม่น่านับถือ ไม่น่าเคารพ ลักษณะดังกล่าวถือเป็นการชดใช้กรรม “อย่างเบาที่สุด” แล้ว
เพราะการเกิดเป็นมนุษย์นั้นเป็นสภาวะเดียวที่เอื้อให้มีการปฏิบัติตนซึ่งนำไปสู่การบรรลุธรรมได้ บทลงโทษใน
ลักษณะดังกล่าวจึงปรากฏสัดส่วนอย่างยุติธรรมกับความผิด เพราะทำความชั่วมากและรุนแรงต้องชดใช้กรรม
อย่างหนัก ทำความชั่วไม่บ่อยและไม่รุนแรงก็ได้รับผลกระทบอย่างเบา

อย่างไรก็ตาม การสรุปว่าคนทำดีทุกคนย่อมไปได้รับผลดี (หมายถึงไปสวรรค์) คนทำชั่วทุกคนต้องรับ
บทลงโทษ(คือตกนรก) และกรรมเดียวกันต้องชดใช้กรรมเหมือนกันนั้น พุทธศาสนาคือว่าเป็นการกล่าวโดยด้าน
เดียว ทั้งนี้ต้องพิจารณาด้วยว่า กฎแห่งกรรมมีความสลับซับซ้อนซึ่งสามารถแปรผันตามเหตุปัจจัยในกระแส
แห่งกรรม อาทิ ภูมิหลังทางศีลธรรม ความแรงของกรรมและทิวสิยามใกล้เคียงกันสภาวะทางศีลธรรม
ของผู้กระทำมีผลต่อสัดส่วนของบทลงโทษกับการกระทำผิด ดังที่จะกล่าวต่อไป

ความผันผวนของกรรมกับการรับผล

บทลงโทษกับการกระทำผิดที่ดูเหมือนขัดแย้งกันนั้นปรากฏใน **มหากัมมวิภังคสูตร** โดยพระพุทธเจ้า
ตรัสว่า ในโลกนี้มีบุคคลที่อยู่จำพวกได้แก่ “ทำชั่วได้ชั่ว ทำชั่วได้ดี ทำดีได้ดีและทำดีได้ชั่ว”^{๙๘} ต่อนั้นจากนั้นตรัส
ถึงวาทะของบรรดาสมณะพราหมณ์ซึ่งกล่าวถึงคนทั้งสี่จำพวกไว้ในแง่ความสัมพันธ์ของกรรมและการรับ
ผลซึ่งต่างกัน แล้วทรงดำรัสว่า พระองค์ทรงเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับวาทะของสมณพราหมณ์ในประเด็นนี้

“...เราคล้อยตามวาทะของสมณะพราหมณ์ผู้กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ
ได้ยินว่ากรรมชั่วมี วิกาบทของทุจริตมี” เราคล้อยตามวาทะของเขาผู้กล่าวอย่างนี้ว่า
“ข้าพเจ้าได้เห็นบุคคลโน้น ผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฏฐิในโลกนี้
หลังจากตายแล้วได้ไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก” แต่เราไม่คล้อยตามวาทะ
ของเขาผู้กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า บุคคลใดเป็นผู้มักฆ่าสัตว์
ลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฏฐิ บุคคลนั้นทั้งหมด หลังจากตายแล้วจะไปเกิดใน
อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก”^{๙๙}

^{๙๗} พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาตฯ, เล่มที่ ๑๕, ข้อที่ ๔๐, น.๓๐๑-๓๐๒. (การเน้น
โดยผู้วิจัย)

^{๙๘} พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสกฯ, เล่มที่ ๖, ข้อที่ ๒๙๙, น.๓๖๐.

^{๙๙} เพิ่งอ้าง, น.๓๖๓-๓๖๔. (การเน้นโดยผู้วิจัย)

พระพุทธเจ้าทรงอธิบายถึงความเป็นไปได้ของผู้ประพฤติชั่วแต่กลับได้ขึ้นสวรรค์ และผู้ประพฤติดีแต่กลับต้องขดใช้กรรมในนรก ซึ่งดูเหมือนผลนั้นความสัมพันธ์ของกรรมกับการให้ผลนั้นขัดแย้งกันจนดูเหมือนไม่ยุติธรรมอย่างสิ้นเชิง ด้วยคำอธิบายว่า

“บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลใดเป็นผู้มีกษ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฏฐิในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติ โลกสวรรค์ บุคคลนั้นหลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมดีที่เขาทำไว้ในชาติก่อน ให้ผลเป็นสุข กรรมดีที่เขาทำไว้ในภายหลังให้ผลเป็นสุข หรือในเวลาจะตาย เขามีสัมมาทิฏฐิที่ให้บริการบุญยึดมั่นไว้ แต่การที่บุคคลเป็นผู้มีกษ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฏฐิในโลกนี้ เขาย่อมเสวยวิบากแห่งกรรมนั้นในชาตินี้บ้าง ในชาติหน้าบ้าง ในชาติต่อๆ ไปบ้าง”^{๑๐๐}

ส่วนผู้ที่ไม่ทำความชั่ว แต่ก็มีโอกาสตกนรกได้

“บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลใดเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นสัมมาทิฏฐิในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก บุคคลนั้นหลังจากตายแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะบาปกรรมที่เขาทำไว้ในชาติก่อนให้ผลเป็นทุกข์ บาปกรรมที่เขาทำไว้ในภายหลังให้ผลเป็นทุกข์ หรือในเวลาจะตาย เขามีมิจฉาทิฏฐิที่ให้บริการบุญยึดมั่นไว้ แต่การที่บุคคลเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นสัมมาทิฏฐิในโลกนี้ เขาย่อมเสวยวิบากแห่งกรรมนั้นในชาตินี้บ้าง ในชาติหน้าบ้าง ในชาติต่อๆ ไปบ้าง”^{๑๐๑}

ทำดีแล้วกลับตกนรก ทำชั่วกลับขึ้นสวรรค์ดูเหมือนไม่ยุติธรรม เพราะกรรมและการรับผลขัดแย้งกัน แต่การทำความเข้าใจในประเด็นนี้ต้องเข้าใจแนวคิดของพุทธศาสนาในประเด็นเหล่านี้ด้วยคือ กระแสแห่งกรรม ความแรงของการส่งผลกรรม และทิฏฐิยามใกล้ตายซึ่งตามทัศนะของพุทธศาสนามนุษย์แต่ละคนย่อมต้องรับผลสืบเนื่องของกรรมในฐานะสัตว์ธรรม เพราะ “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ทราบและประณีต”^{๑๐๒} กล่าวคือมนุษย์เป็นผู้กำหนดกรรมได้ และพร้อมกันนั้นกรรมก็กำหนดมนุษย์ (ให้ทราบและประณีตแตกต่างกันไป) การรับผลสืบเนื่องของกรรมจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ซึ่งแต่ละคนย่อมสั่งสมกรรมที่ทราบหรือประณีตแตกต่างกัน ขณะที่พุทธศาสนายืนยันว่า กรรมมีความหนักเบาและรุนแรงแตกต่างกัน ซึ่งเป็นปัจจัยกำหนดให้ได้รับผลที่ต่างกันออกไปกล่าวคือ คุรุกรรมย่อมให้ผลเหนือกรรมอื่นๆ ดังเช่น กรณีพระเจ้าอชาตศัตรู นอกจากนั้น “ทิฏฐิยามใกล้ตาย” ก็มีผลสำคัญในการกำหนดคติหรือที่ไปของมนุษย์หลังสิ้นชีวิตว่าจะไปสู่สุคติ หรือทุคติ^{๑๐๓} เช่นกัน

^{๑๐๐} **เพ็งอ้าง**, ข้อที่ ๓๐๓, น.๓๖๖.

^{๑๐๑} **เพ็งอ้าง**, น.๓๖๗.

^{๑๐๒} **พุทธธรรมฯ**, อ้างแล้ว, น.๒๐๒.

^{๑๐๓} ดังกรณีพระนางมัลลิกา มเหสีของพระเจ้าประเสนทิโกศล มีทิฏฐิยามใกล้ตายไม่ดี จึงต้องตกนรกถึงเจ็ดวัน แต่หลังจากนั้นก็ได้รับเสวยกุศลกรรมในสวรรค์ (อ้างจาก **กรรม นรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่ฯ**, อ้างแล้ว, น.๑๒๓.)

คำอธิบายเช่นนี้ในที่สุดแล้วกลับเป็นการยืนยันความยุติธรรมของกฎแห่งกรรม ในแง่ที่ให้ตระหนักว่า ทุกการกระทำล้วนให้ผล แต่การรับผลกรรมอาจจะปรากฏในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งในสังสารวัฏ ขณะที่ยืนยันกฎแห่งกรรมได้ว่า ส่งผลโดยสัมพันธ์ความแรง ความสม่ำเสมอของกรรมและทิวฏียามใกล้ตายซึ่งทั้งสองปัจจัยผู้กระทำสามารถกำหนดได้เอง เป็นการย้ำเตือนให้ตระหนักถึงการกระทำในปัจจุบันไว้ให้มาก ว่าการก่อบาปหนัก แม้เพียงครั้งเดียวย่อมทำให้ต้องรับกรรมนานแสนนาน (เช่น อนันตริยกรรมต้องตกนรกอกเวจีซึ่งเป็นนรกขุมที่ถูกลงโทษอย่างรุนแรงและยาวนานที่สุด) และเป็นเหตุให้ลดทอนกรรมดีต่างๆ ที่สั่งสมไว้ ทั้งนี้กรรมที่ทำอย่างสม่ำเสมอย่อมให้ผลโดย “...สั่งสมเคยชินเป็นนิสัย เช่น เป็นคนดีมีศีล หรือเป็นคนทู่ซี้ เป็นต้น กรรมไหนทำบ่อยทำมากเคยชิน มีกำลังกว่า ก็ให้ผลได้ก่อน”^{๑๑๔} อย่างไรก็ตาม มีพุทธพจน์ยืนยันความเที่ยงตรงของกฎแห่งกรรมว่า ผลกรรมนั้นย่อมไม่สูญเปล่า เพียงแต่อาจส่งผลช้าเร็วต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ซึ่งมีผลต่อการส่งผลกรรมดังที่กล่าวไว้

นอกจากบทลงโทษของกฎแห่งกรรมซึ่งแปรผกผันตามเหตุปัจจัยทำให้คนทำดีบางคนอาจตกนรก ขณะที่คนทำชั่วบางคนอาจขึ้นสวรรค์แล้ว การส่งผลกรรมยังขึ้นอยู่กับสภาวะทางศีลธรรมของผู้กระทำ กล่าวคือ ตามทัศนะของพุทธศาสนานั้นการกระทำเดียวกันสามารถให้ผลต่างกันก็ได้ ดังที่จะอภิปรายต่อไป

ความไม่เท่าเทียมของปัจเจกในการรับผลกรรม

ความไม่เท่าเทียมกันของปัจเจกบุคคลในการรับผลกรรมปรากฏใน **โลณผลสูตร** ระบุว่า “สภาวะทางศีลธรรม” ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญทำให้มนุษย์แต่ละคนรับผลกรรมที่แตกต่างกันกล่าวคือ บางคนทำบาปกรรม แม้เพียงเล็กน้อยก็ตกนรกได้ แต่สำหรับบางคนกระทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยเช่นเดียวกัน บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ได้ส่งผลถึงชาติหน้า จึงดูเหมือนกฎแห่งกรรมนั้นไม่ยุติธรรม

การวิเคราะห์ประเด็นของกรรมเหมือนกันให้ผลต่างกันนั้น พระพุทธเจ้าทรงอุปมากรุปกลุ่มแรกคือ พวกเขาทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยก็ตกนรกได้ เปรียบเหมือนการใส่ก้อนเกลือลงในขันน้ำใบน้อย ย่อมเกิดผลชัดเจนคือ เค็มจนดื่มกินไม่ได้ ส่วนกลุ่มที่สองคือ ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อย แต่ปรากฏผลไม่มาก ทรงเปรียบเทียบเหมือนการใส่ก้อนเกลือลงในแม่น้ำคงคาซึ่งแทบไม่เห็นผลเลยและยังดื่มกินน้ำนั้นได้ โดยทรงอธิบายว่า

“บุคคลที่ทำบาปกรรมแม้เล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็พาเขาไปสู่ นรกได้ คือ
บุคคลเช่นไร

บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา มีคุณน้อย มีอรรถาพน้อย มักอยู่เป็นทุกข์เพราะผลกรรมเล็กน้อย บุคคลเช่นนี้ทำบาปกรรมแม้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็พาเขาไปสู่ นรกได้

บุคคลที่ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยเช่นเดิวนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยในอรรถาพที่ ๒ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงผลมาก คือ
บุคคลเช่นไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เจริญกาย เจริญศีล เจริญจิต เจริญปัญญา

^{๑๑๔} พุทธธรรมฯ, อ้างแล้ว, น.๒๒๐.

แล้วมีคนไม่น้อย มีอัตราใหญ่เป็นอุปมาถนวิหารี บุคคลเช่นนี้ทำบาปกรรม เพียงเล็กน้อยเช่นนั้นแล บาปกรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันเท่านั้น ไม่ให้ผลแม้แต่น้อยใน อัตราภาพที่ ๒ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงผลมาก” ๑๐๕

ในแง่นี้อาจทำให้วิเคราะห์ได้ว่า ในที่สุดแล้วพุทธศาสนาไม่ได้ให้ความสนใจคำถามประเภทที่ว่า นาย ก. (ที่มีคุณธรรมมากกว่า) กับนาย ข. (ที่มีคุณธรรมน้อยกว่า) เมื่อกระทำบาปเหมือนกัน ใครจะบาปกว่ากัน เท่ากับการถามกลับว่า ความตะขิดตะขวงใจในการทำบาปจะไม่เกิดกับผู้รู้ธรรมหรือ หกขณะที่ผู้ไม่รู้ธรรมก็สามารถกระทำบาปได้อย่างไม่ตะขิดตะขวงใจไม่ใช่หรือ ดังนั้น การกระทำเหมือนกันในบริบทของกฎแห่งกรรม อาจได้รับผลกรรมที่แตกต่างกันได้ โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ที่ได้กล่าวไว้ ประเด็นนี้อาจมีการโต้แย้งได้ว่า

“ตามที่กล่าวมานี้บางคนอาจเห็นว่าศาสนาพุทธเป็นสัมพัทธนิยมคือ ดีชั่วแปรไป ตามปัจจัยต่างๆ แต่ในขั้นที่สุดแล้ว ศาสนาพุทธก็ยังเป็นสัมบูรณ์นิยมอยู่ การให้แก่คนที่ กำลังต้องการย่อมถูกเสมอ การช้ำย่อมผิดเสมอ ปัจจัยอื่นๆ เพียงแต่ทำให้ความผิดความ ถูกเจือจางลง เหมือนใส่เกลือก้อนหนึ่งลงในแม่น้ำย่อมไม่ทำให้น้ำในแม่น้ำเค็มเท่ากับเมื่อ ใส่ลงในน้ำในแก้วใบเล็กๆ แต่ความเค็มย่อมเกิดขึ้นในแม่น้ำ” ๑๐๖

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การอุปมาเรื่องก้อนเกลือกับผลที่มีต่อแม่น้ำกับผู้มีคุณธรรมซึ่งได้กระทำบาปกรรม แม้เพียงเล็กน้อย แสดงนัยว่าบาปกรรมเพียงเล็กน้อยนี้จะไม่เป็นอุปสรรคต่อผู้มีคุณธรรม ซึ่งยังมีศักยภาพในการพัฒนาสู่การบรรลุธรรมทางศาสนา กอปรกับผู้มีคุณธรรมนั้นย่อมมีความตะขิดตะขวงใจในการทำบาป ทำให้ไม่สามารถกระทำบาปหนักได้ นอกเหนือจากปัจจัยนี้แล้วกฎแห่งกรรมในมิติเชิงบวกยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่การบรรลุธรรมกล่าวคือ เมื่อบรรลุธรรมหรือนิพพานแล้วกรรมอื่นๆ ก็กลายเป็นอหิสกรรม แม้อาจได้รับผลจากกรรมเก่าบ้าง อาทิ กรณีของพระโมคคัลลานะและพระองคุลิมาล แต่ไม่ใช่ว่าทุกๆ กรรมเก่าที่ส่ง ให้ผล ซึ่งอาจอธิบายได้ว่า การบรรลุอย่างเช่นพระอรหันต์ย่อมหมายถึงการอยู่ก้าวล่วงพ้นกฎแห่งกรรม ซึ่งทั้งนี้ มิได้มีนัยว่าปราศจากมิติทางศีลธรรม หากแต่แสดงถึงการก้าวพ้นขอบเขตทางศีลธรรม

ขณะที่ผู้ทำกรรมอย่างหนักหรือมีกิเลสมากทำให้กระทำบาปอย่างไม่ตะขิดตะขวงใจ และสามารถกระทำบาปได้อย่างสม่ำเสมอ จึงต้องชดใช้กรรมในนรกด้วยความทุกข์ทรมานด้วยระยะเวลาอันยาวนาน ยิ่งในนรกขุมที่รุนแรงที่สุดก็จะมีระยะเวลาการใช้กรรมที่ยาวนานที่สุดด้วย ส่งผลให้สภาวะในการเกิดเป็นมนุษย์ ซึ่งเอื้อให้มีการประพฤติธรรมและบรรลุธรรม ต้องทอดยาวออกไปด้วย

กรรมกับการรับผลที่ได้กล่าวมา อาจทำให้กฎแห่งกรรมในประเด็นความยุติธรรมมีปัญหา ในประเด็นนี้ มีนักวิชาการบางท่านได้วิเคราะห์และเปรียบเทียบให้เห็นถึงความต่างของมโนทัศน์เรื่องการรับผลกรรมระหว่าง “ความยุติธรรมทางกฎหมาย” และ “ความยุติธรรมทางศีลธรรม” ของพุทธศาสนาว่า

“แนวคิดเชิงขนบตามกฎหมายที่กำหนดบทลงโทษตามการกระทำของบุคคล โดยถือหลักว่า ความยุติธรรมเกิดขึ้นเมื่อบุคคลทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน จึงจะ ยุติธรรม แต่ในทางพุทธศาสนา “ความยุติธรรมทางศีลธรรม” ไม่ได้เกิดจากการลงโทษ

๑๐๕ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาตฯ เล่มที่ ๑๒, ข้อที่ ๑๐๑, น. ๓๓๖-๓๓๗.

๑๐๖ พุทธศาสนศึกษา, อ้างแล้ว, น. ๕๗.

โดยสถาบัน(กฎหมาย) หรือพระเจ้า ซึ่งพิจารณาเน้นที่การกระทำหนึ่งๆ แต่กรรม เป็นเพียงเหตุปัจจัยหนึ่งในกระแสแห่งเหตุปัจจัยทั้งหมดอันสลัดซับซ้อน แต่ละบุคคลย่อมมี ชุดหรือการสั่งสมเหตุปัจจัยที่ไม่เหมือนกัน (เช่น น้ำน้อยหรือแม่น้ำใหญ่) ผลแห่งกรรมเดียวกัน ที่ตกกระทบในที่ที่ต่างกันย่อมส่งผลที่แตกต่างกันด้วย”^{๑๐๘}

ความยุติธรรมในพุทธศาสนาจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับพิจารณาเพียงสัดส่วนของบทลงโทษกับการกระทำ ซึ่งต้องวางอยู่บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกันหรืออย่างสมดุล หรือพิจารณาบทลงโทษที่มีต่อปัจเจกบุคคลอย่างเท่า เทียมกันคือ ทุกคนอยู่ภายใต้บทลงโทษที่เหมือนกัน ดังเช่นแนวคิดของทฤษฎีการลงโทษแบบต่างตอบแทน (Retribution) แต่ความยุติธรรมทางพุทธศาสนาต้องเข้าใจผ่านมโนทัศน์เรื่องกฎแห่งกรรมซึ่งเป็นกฎธรรมชาติ ซึ่งให้ผลอย่างเที่ยงตรงและแน่นอนและเป็นกฎศีลธรรมที่จัดสรรกรรมและการรับผลกรรมอย่างสอดคล้องภายใน แต่ละกระแสเหตุและปัจจัยนั้นๆ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การวิเคราะห์ กฎแห่งกรรมในบริบทของ การลงโทษ ทั้งกฎแห่งกรรมแบบให้ผล ทันตาเห็น และทั้งแบบข้ามภพข้ามชาติสามารถสอดคล้องกับมโนทัศน์เรื่องการลงโทษได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ต้อง เชื่อมโยงกฎแห่งกรรมกับการบรรลุนิพพานในพุทธศาสนาด้วย เพราะทำให้สามารถเข้าใจได้ว่า กฎแห่งกรรมใน ฐานะบทลงโทษต่อผู้กระทำบาป มีผลสัมพันธต่อจุดหมายในทางศาสนาของผู้ผู้นั้นอย่างไร

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า แม้กฎแห่งกรรมแบบทันตาเห็นและแบบข้ามภพข้ามชาติเน้นลักษณะของ บทลงโทษและมิติเวลาที่ต่างกันกล่าวคือ กฎแห่งกรรมแบบทันตาเห็นเน้นการส่งผลในปัจจุบันต่อผู้กระทำ โดยตรง

เช่น ความรู้ร้อนใจทันทีที่ได้กระทำกรรมชั่ว ขณะที่กฎแห่งกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติเน้นการรับผลกรรมหลัง จบชีวิตลงและในชาติภพต่อไป เช่น ตกนรก เป็นเปรต หรือดิรัจฉาน ซึ่งทำให้ประสบปัญหาความยุติธรรมในจุดที่ แตกต่างกันกล่าวคือ กฎแห่งกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติซึ่งปัจจัยต่างๆ มีผลสืบเนื่องต่อการรับผลกรรมทำให้ไม่ สามารถระบุถึงผลและเวลาในการรับผลได้อย่างชัดเจน ขณะที่กฎแห่งกรรมแบบให้ผลทันตาเห็นนั้นระบุถึงผล และเวลาได้อย่างชัดเจน แต่ไม่สามารถเลี่ยงปัญหาเรื่องความยุติธรรมได้ในแง่ที่ว่า มีบางคนไม่รู้สึกลึกซึ้งหรือ เป็นทุกข์ใจเลยเมื่อได้กระทำชั่วดังที่ได้กล่าวไว้ อย่างไรก็ตาม พึงสังเกตว่ากฎแห่งกรรมทั้งสองลักษณะนี้ เมื่อเชื่อมโยงกับการบรรลุนิพพานในพุทธศาสนาแล้วกลับมีข้อสรุปที่ตรงกันคือ ยิ่งกระทำบาปมากเท่าใด ยิ่งถอย ห่างออกจากการบรรลุนิพพานทางศาสนามากขึ้นเท่านั้น

กฎแห่งกรรมแบบให้ผลทันตาเห็นซึ่งเน้นกรรมและการรับผลในทุกขณะจิตเชื่อมโยงกับการบรรลุนิพพาน แล้ว ทำให้สรุปได้ว่า จิตที่เป็นอกุศลคือ โภคะ โทสะและโมหะเกิดจากการยึดมั่นในตัวตน ซึ่งเมื่อยิ่งมีมากขึ้นก็ ถือได้ว่าเป็นการแสดงความยึดมั่นในตัวตนมากขึ้น เท่ากับว่ายิ่งถอยห่างจากการบรรลุนิพพานทางศาสนา คือ การ ละอัตตา มากขึ้นเท่านั้น ดังพุทธพจน์ที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย มีธรรมชาติ ๓ ประการที่ก่อให้เกิดการกระทำขึ้น โภคะเป็นบ่อเกิด ของการกระทำ โทสะเป็นบ่อเกิดของการกระทำ โมหะเป็นบ่อเกิดของการกระทำ การกระทำ ใดที่ถูกลงไปโดยความโลภ เกิดจากความโลภ มีความโลภเป็นเหตุ มีความโลภเป็นบ่อเกิด

^{๑๐๘} ศรัทธากับปัญญา, อ้างแล้ว, น. ๑๔๐.

สภาพแห่งการมีตัวตนของการกระทำนั้น ย่อมเกิดขึ้นและการกระทำนั้นก็บังเกิดก็บังเกิดผล
เมื่อบังเกิดผลแล้ว บุคคลย่อมเสวยผล (วิบาก) ของการกระทำนั้นทันทีทันใด
และในลำดับเวลาต่อมา การกระทำใดที่ถูกนำไปโดยโทษ... การกระทำใดที่ถูกนำไป
โดยโมหะ มีความโมหะเป็นเหตุ มีความโมหะเป็นบ่อเกิด สภาพแห่งการมีตัวตนของ
การกระทำนั้นย่อมเกิดขึ้น และการกระทำนั้นก็บังเกิดก็บังเกิดผล เมื่อบังเกิดผลแล้ว
บุคคลย่อมเสวยผล (วิบาก) ของการกระทำนั้นทันทีทันใด และในลำดับต่อมา...”^{๑๑๘}

ขณะที่กฎแห่งกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติ ซึ่งมีโน้ตสั้นเรื่องนรกเข้ามารองรับคือ สัตว์ส่วนของการ
กระทำผิด (บาป) สัมพันธ์กับการชดใช้กรรมในนรก บาปมากก็ตกนรกขุมที่รุนแรงมากและมีระยะเวลาใช้กรรม
อย่างยาวนานขึ้นเท่ากับลดโอกาสในการเกิดเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นสภาวะที่เอื้อให้เกิดการบรรลุธรรมถอยห่างออกไป
อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์เช่นนี้อาจพบข้อโต้แย้งที่ว่า ถ้าเช่นนั้นการเสวยผลบุญอันยาวนานในสวรรค์เท่ากับ
เป็นการลดโอกาสในการเกิดเป็นมนุษย์ด้วยเช่นกัน ปัญหานี้อาจตอบจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ในนรกนั้นมี
แต่ความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีจากสภาวะนี้ได้เลย ขณะที่แดนสวรรค์แม้มีสิ่งรื่นเริง
ใจหรือปรนเปรอกายอยู่มากมาย แต่เป็นสภาวะที่สามารถเลือกที่จะอิมเอมกับความทุกข์หรือเสวนาสันทนาธรรม
กับปราชญ์อื่นๆ ซึ่งในพระไตรปิฎกระบุว่า มีพระอินทร์และเทวดาลงมาซักถามปัญหาทางธรรมกับพระพุทธเจ้า
หรือพระอรหันต์อยู่เสมอ^{๑๑๙} ทำให้มีโอกาสเกิดปัญญาเห็นธรรมซึ่งสามารถพัฒนาไปสู่การบรรลุธรรมต่อไป

หากพิจารณามโนทัศน์เรื่องการลงโทษทางพุทธศาสนาในมิติของความสัมพันธ์กับการบรรลุธรรมก็ย่อม
นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า ยิ่งทำบาปมากหรือทำบาปหนัก ยิ่งต้องชดใช้กรรมอย่างหนัก ซึ่งเป็นเหตุให้ถอยห่างนิพพาน
มากขึ้นเท่านั้น แต่ถึงต้องชดใช้กรรม หรือถูกลงโทษในนรกนานเท่าใดซึ่งมีผลให้ห่างไกลจากจุดหมายของ
การบรรลุธรรมออกไปอีก แต่พุทธศาสนาถือว่ามนุษย์ทุกคนย่อมมีปัญญาและมีศักยภาพในการบรรลุธรรมและ
ในที่สุดแล้วทุกคนย่อมสามารถเข้าถึงนิพพานได้ ซึ่งกฎแห่งกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติเน้นให้ตระหนักถึงการ
หลุดพ้นสังสารวัฏ ขณะที่กฎแห่งกรรมแบบให้ผลทันตาเห็นเน้นให้ตระหนักถึงการละอึดตา ซึ่งแสดงนัยของ
การสามารถเข้าถึงนิพพานได้ในทุกขณะจิต^{๑๒๐}

มีข้อสังเกตว่า กฎแห่งกรรมมิได้มีเพียงมิติเชิงลบ ยังประกอบด้วยมิติเชิงบวก และเป็นที่น่าสนใจที่
ผู้ที่มีภูมิหลังทางศีลธรรมสูงกลับมีแนวโน้มที่การรับผลแห่งอกุศลกรรมยิ่งถูกลดทอนลงไปด้วยดังเช่น เกลือที่
ละลายในแก้วนํ้าย่อมปรากฏความเค็มมากกว่าเกลือที่ละลายในแม่นํ้า และอาจกล่าวได้ว่า กฎแห่งกรรมในมิติ
เชิงบวกนั้นสัมพันธ์ในแง่สอดคล้องกับการบรรลุธรรม

ข้อโต้แย้งที่อาจพบได้คือ ถ้าไม่ยอมไปนิพพานหรือไม่อยากบรรลุธรรม แล้วการชดใช้กรรมจัดเป็นการ
ลงโทษได้หรือไม่ ตามทัศนะของพุทธศาสนานั้นการเกิดถือเป็นทุกข์ (ทั้งมีนัยของการเกิดแบบทุกขณะจิต หรือ

^{๑๑๘} วิทย์ วิศทเวทย์, *อนันตานิพพานปรัชญา*, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พีพีพีวิทยา, ๒๕๒๓, น.๙๔-๙๕.

^{๑๑๙} โปรดดูเพิ่มเติมใน *มหาสมยสูตร พระสูตรต้นปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรคฯ* เล่มที่ ๒, ข้อที่ ๓๓๓๓, น.๒๖๑-๒๗๒. กล่าวถึงการประชุมครั้งใหญ่ของเทวดาเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และใน *สักกปัญหาสูตร พระสูตรต้นปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรคฯ, เพิ่งอ้าง*, น. ๒๗๓-๓๐๐. เนื้อความระบุถึงท้าวสักกะทรงชักชวน เทวดาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทูลถามปัญหาธรรม

^{๑๒๐} โปรดดู *ภาษาคน ภาษาธรรมฯ*, อ้างแล้ว, น.๒๑-๒๒

เกิดแบบข้ามภพข้ามชาติที่ต้องเวียนว่ายในสังสารวัฏ) กล่าวโดยสรุปแล้วพุทธศาสนาเชื่อว่า มนุษย์ย่อมดิ้นรนเพื่อหลีกเลี่ยงทุกข์จากสังสารวัฏ และมีศักยภาพที่จะก้าวพ้นวัฏสงสารเพื่อสามารถทำลาย “อิตตา” อย่างเป็นทางการถาวรซึ่งเท่ากับเป็นการดับทุกข์ได้อย่างแท้จริง

การศึกษามโนทัศน์เรื่องการลงโทษในพุทธศาสนาทำให้เข้าใจแนวคิดพื้นฐานธรรมชาติของมนุษย์ ได้ว่ามนุษย์เป็นอิสระเพราะไม่ได้ถูกกำหนดจากผลพวงของอดีตคือกรรมเก่า และปัจจัยภายนอกได้แก่ พระเจ้า อีกทั้งมนุษย์เป็นสัตว์ศีลธรรม สามารถตระหนักกฎศีลธรรมโดยรู้ว่า สิ่งใดควรทำและสิ่งใดไม่ควรทำ ผู้ไม่รู้จักยอมกระทำการที่ขัดแย้งกับหลักธรรมทำให้ตนเป็นทุกข์ และได้รับโทษในภายหลังกล่าวคือ เมื่อทำอกุศลกรรมซึ่งไม่ว่าบาปนั้นเป็นโทษต่อตนเองเท่านั้นหรือบาปนั้นได้ละเมิดต่อผู้อื่นย่อมต้องได้รับผลกระทบนั้นๆ อย่างไรก็ตามในทัศนะของพุทธศาสนามีปัจจัยต่างๆ อันได้แก่ เจตนา ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดกรรมกับการรับผล อาทิ การกระทำเดียวกัน มีเจตนาเดียวกัน แต่กระทำต่อบุคคลจึงอาจได้รับผลต่างกันได้ โดยแปรผกผันไปตามคุณค่าของมนุษย์ซึ่งแตกต่างกัน ผู้มีคุณค่าอย่างสูงคือ ผู้บรรลุนิพพาน แต่ผู้ประเสริฐสูงสุดคือ ผู้บรรลุนิพพานแล้วยังช่วยเหลือสัตว์โดยแสดงซึ่งทางธรรมเพื่อให้เข้าใจสภาวะแห่งทุกข์ ดังนั้นการฆ่าบุคคลผู้มีคุณธรรมสูงสุด อาทิ พระอรหันต์ จึงจัดเป็นอนันตริยกรรม ขณะที่การฆ่าบิดามารดาผู้เอื้อให้เกิดนามรูปของมนุษย์ซึ่งนำไปสู่โอกาสในการบรรลุนิพพาน จึงจัดเป็นต้องถูกขุดใช้กรรมหนักที่สุดเช่นกัน

แนวคิดพื้นฐานเรื่องการลงโทษของพุทธศาสนาคือกฎแห่งกรรม เป็นทั้งกฎธรรมชาติและทั้งกฎศีลธรรมซึ่งตัดสินการกระทำของมนุษย์ ทำให้สามารถจัดสรรผลกรรมได้ใน ๒ ลักษณะคือ ๑.กฎแห่งกรรมแบบให้ผลตอบแทนทันตาเห็น ๒.กฎแห่งกรรมแบบส่งผลข้ามภพข้ามชาติ กฎแห่งกรรมแบบให้ผลทันตาเห็นซึ่งมีลักษณะการให้ผลแบบฉับพลันทันทีที่กล่าวคือ กระทำชั่วย่อมร้อนใจ หรือทุกข์ในทันทีที่กระทำ บทลงโทษดังกล่าวจึงสามารถเชื่อมโยงได้กับทฤษฎีการลงโทษแบบต่างตอบแทน ขณะที่กฎแห่งกรรมในบริบททางศีลธรรมซึ่งส่งผลสืบเนื่องแบบข้ามภพชาตินั้นกำหนดภูมิหลังทางศีลธรรมของผู้กระทำเป็นปัจจัยทำให้มีความผกผันให้กรรมกับการรับผลกระทบเพราะไม่สามารถกำหนดได้ว่า บทลงโทษทางศีลธรรมจะปรากฏขึ้นในระยะเวลาใดซึ่งสามารถเชื่อมโยงได้กับทฤษฎีการลงโทษแบบผลสืบเนื่อง ขณะที่กรรมกับการรับผลกระทบแบบข้ามภพข้ามชาตินั้นในแง่หนึ่งสามารถเชื่อมโยงกับทฤษฎีต่างตอบแทนได้เช่นกัน อาทิ การฆ่าผู้อื่นเป็นเหตุให้ชีวิตสั้นในชาติถัดไป เป็นต้น นอกจากนี้กฎแห่งกรรมในบริบทการไม่จองเวรยังเชื่อมโยงกับทฤษฎีการลงโทษแบบป้องกันความผิดได้ดังที่กล่าวไว้

สัดส่วนของบทลงโทษในกฎแห่งกรรมนั้นเป็นไปตามครรลองของกฎอย่างยุติธรรม อาทิ กระทำบาปมากเท่าใดก็ยิ่งตกนรกขุมที่รุนแรงเท่านั้น และผู้กระทำบาปอย่างเบาหรือไม่สม่ำเสมอต้องรับโทษลดหลั่นตามลำดับ อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนาถือว่าปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลผกผันต่อกรรมกับการรับผลกระทบ อาทิ ภูมิหลังทางศีลธรรมและสภาวะธรรมของผู้กระทำ แต่ไม่ได้หมายความว่ากฎแห่งกรรมได้เสียสมดุลแห่งความยุติธรรม ขณะเดียวกันการเข้าใจมโนทัศน์เรื่องการลงโทษในพุทธศาสนาอย่างชัดเจนต้องเชื่อมโยงผ่านการบรรลุนิพพานในพุทธศาสนา กล่าวคือ ยิ่งทำบาปหนักยิ่งได้รับบทลงโทษอย่างหนัก และเป็นผลให้ต้องถอยห่างโอกาสในการเกิดเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสภาวะที่เอื้อต่อการบรรลุนิพพานอย่างที่สุด

มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในคริสต์ศาสนา

ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาเอกเทวนิยมกล่าวคือ ศรัทธาในพระเจ้าเพียงพระองค์เดียว “โดยถือว่าพระเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดแก่มนุษยชาติ และทรงเป็นจุดหมายสุดท้ายที่มนุษย์ชาติกำลังพัฒนาไปสู่”^๑ ศรัทธาปรากฏทั้งในมิติของชีวิตนี้และก้าวผ่านไปยังมิติของชีวิตในโลกหน้า ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งการตัดสินและตอบแทนด้วยการให้รางวัลคนดี ได้เข้าสู่อาณาจักรพระเจ้า และลงโทษคนชั่วด้วยนรกอันเป็นนิรันดร์ อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะของ “การเดินทางเพียงหนเดียวของชีวิตเป็นผลให้ได้สวรรค์หรือนรกอันเป็นนิรันดร์”^๒ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้นำไปสู่ข้อโต้แย้งเรื่องความยุติธรรมของการลงโทษในลักษณะอันไม่รู้จบนี้ รวมถึงมีการสร้างความชอบธรรมให้นรกอันเป็นนิรันดร์ ข้อโต้แย้งในประเด็นดังกล่าวปรากฏในแง่มุมต่างๆ นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การเริ่มด้วยความเข้าใจธรรมชาติมนุษย์ กระทำบาปและพื้นฐานการลงโทษในคริสต์ศาสนาอันวางอยู่บนหลักศรัทธาในพระเจ้า ย่อมมีส่วนช่วยให้เข้าใจข้อโต้แย้งเรื่องความยุติธรรม ของการลงโทษและความชอบธรรมของนรกอันเป็นนิรันดร์

๓.๑ ธรรมชาติของมนุษย์กับความรับผิดชอบทางศีลธรรม

คริสต์ศาสนาเชื่อว่า มนุษย์เป็น “ฉายาของพระเจ้า” (Image of God) หมายถึงพระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ กล่าวคือ พระเจ้าทรงมีอยู่ก่อนมนุษย์ ไม่ใช่อยู่เพียงในห้วงคำนึงของมนุษย์ ในปฐมกาลหลังจากพระเจ้าทรงเนรมิตฟ้าและแผ่นดิน รวมทั้งสรรพสิ่งให้ปรากฏบนโลก ในวันที่หกนั้นเองพระองค์ทรงสร้างมนุษย์^๓ “พระเจ้าทรงปั้นมนุษย์ด้วยผงคลีดิน ระบายลมปราณเข้าทางจมูก มนุษย์จึงเป็นผู้มีชีวิต” (ปฐมกาล ๒ : ๗) และทรงเห็นว่า “ไม่ควรถวายผู้เดียวจะอยู่คนเดียว เราจะสร้างคู่อุปถัมภ์ที่สมกับเขาขึ้น” (ปฐมกาล ๒ : ๑๘) “...แล้วพระเจ้าจึงทรงกระทำให้ชายนั้นหลับสนิท ขณะที่เขาหลับสนิทอยู่ พระองค์ทรงชักกระดูกซี่โครงอันหนึ่งของเขาออกมา แล้วทำให้นเนื้อติดกันเข้าแทนกระดูกอย่างเดิม ส่วนกระดูกซี่โครงที่พระเจ้าสร้างได้ทรงชักออกจากชายนั้น พระองค์ทรงสร้างเป็นหญิง แล้วนำมาให้ชายนั้น ชายจึงว่า

“นี่แหละกระดูกจากกระดูกของเรา เนื่องจากเนื้อของเรา จะต้องเรียกว่า หญิง เพราะหญิงนี้ออกมาจากชาย”^๔ (ปฐมกาล ๒ : ๑๘-๒๓.)

^๑ เสรี พงศ์พิศ, *ศาสนาคริสต์*, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เอดิสัน , ๒๕๒๙, น.๑.

^๒ Lynn A.de Silva, *The Problem of the Self in Buddhism and Christianity*, Great Britain : Lowe And Brydone Printers LTD, 1979.p. 115.

^๓ ปฐมกาล หรือ Genesis หมายถึงการเริ่มต้น “เยเนซิสบอกเราถึงจุดเริ่มต้นของทุกสิ่งทุกอย่าง ยกเว้นพระเจ้า” อ้างจาก W. Graham Scroggie, D.D. ,*Know Your Bible : A Brief Introduction To The Scripture*, London : Pickering & Inglis Ltd.,1965.p.21.

^๔ *พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาค พันธสัญญาเดิม ฉบับ ๑๙๗๑*, กรุงเทพฯ : สมาคมพระคริสตธรรมไทย, ไม่ระบุปีที่พิมพ์, น.๓-๔.

ในทัศนะของคริสต์ศาสนา มนุษย์จึงแตกต่างจากสิ่งสร้างอื่นๆ คือ มี “ลมปราณของพระเจ้า” แสดงนัยถึงความสัมพันธ์พิเศษต่อพระเจ้าผู้สร้าง และ “ตลอดประวัติศาสตร์ของคริสต์ศาสนา ความคิดนี้ได้เป็นกุญแจสำคัญเพื่อความเข้าใจความคิดและเหตุการณ์ต่างๆ เพราะความคิดดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญเพื่อเข้าใจเรื่องอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นคำสอน ข้อความเชื่อ หรือพิธีกรรมและการปฏิบัติใดๆ”^๕ แม้ว่าดูเหมือนมนุษย์ดำรงอยู่ในฐานะสิ่งสร้างอันพิเศษซึ่งมีระดับเหนือกว่าสิ่งสร้างทั้งปวงของพระเจ้า หากแต่สภาวะดังกล่าวก็แสดงถึงการไร้ศักยภาพในการนิยามตนเองของมนุษย์เช่นกัน กล่าวคือ ความเป็นมนุษย์ต้องนิยามผ่านการนมิตสร้างของพระเจ้า ซึ่งรวมทั้งการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของมนุษย์ในจักรวาล อาทิ พระเจ้าทรงกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยให้สิทธิในการตั้งชื่อและครอบครองสรรพสิ่งในธรรมชาติ พระเจ้าทรงสร้างคู่อุปถัมภ์ที่เหมาะสมคือ หญิงให้แก่ชาย ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงครอบครัวอันเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ทั้งปวงทางสังคม สังเกตได้ว่า ชุดของความสัมพันธ์ต่างๆ ทั้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและระหว่างมนุษย์ด้วยกันนั้น ต่างก็อยู่ภายใต้ระบบของความสัมพันธ์ของมนุษย์กับพระเจ้าทั้งสิ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ายกกับมนุษย์ต้องห่างเหินกัน เพราะเหตุที่มนุษย์ไม่เชื่อฟัง ละเมิดคำสั่งของพระองค์ การลงโทษครั้งแรกเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์แรกฝ่าฝืนคำสั่งของพระเจ้า นำมาซึ่งความแปลกแยกต่อพระเจ้า ผลก็คือมนุษย์ถูกขับออกจากสวนเอเดน (อาณาจักรสวรรค์) และก่อให้เกิด “บาปกำเนิด” ต่อมวลมนุษยชาติ (Original Sin) ดังที่พันธสัญญาเดิมระบุว่า

“พระเจ้าจึงทรงให้มนุษย์นั้นอยู่ในสวนเอเดน ให้ทำและรักษาสวน พระเจ้าจึงทรงบัญชาแก่มนุษย์นั้นว่า “บรรดาผลไม้ทุกอย่างในสวนนี้ เจ้ากินได้ทั้งหมด เว้นแต่ต้นไม้แห่งความสำนึกในความดีและความชั่ว ผลของต้นไม้ นั้นอย่ากิน เพราะในวันใดที่เจ้าขึ้นกิน เจ้าจะต้องตายแน่” (ปฐมกาล ๒ : ๑๕-๑๗.)^๖ อาดัมและอีฟกลับฝ่าฝืนโดยการกิน “ผลไม้แห่งความสำนึกในความดีและความชั่ว” ตามคำล่อลวงของงู^๗

^๕ คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลาม และคริสต์ศาสนา, อ้างแล้ว, ๑๙๘.

^๖ พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาค พันธสัญญาเดิม ฉบับ ๑๙๗๑, อ้างแล้ว, น.๓.

^๗ มีการตีความ “งู” ว่าเป็นสัญลักษณ์ของ “ซาตาน” (โปรดดู วิวรณ์ ๑๒: ๙, ๒๐: ๒. **พระคริสตธรรมใหม่ ฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ**, กรุงเทพฯ : องค์การกึ่งเอ็นดีเออร์เนชันแนลแห่งประเทศไทย, ๑๙๘๐.)

ซาตาน หรือลูซิเฟอร์ ได้รับการตีความว่า เป็นเทวดาตกสวรรค์เพราะความทะนงตน (pride) และ ริษยา พระเจ้า เป็นเหตุให้ล่อลวงอาดัมและอีฟ บ้างตีความด้วยพื้นฐานความคิดแบบทวินิยม กล่าวคือ โลกนี้แบ่งเป็น ๒ ขั้วอย่างชัดเจน คือ พระเจ้าและซาตาน โปรดดูกำเนิดซาตานใน Jeffrey Burton Russell, *Lucifer The Devil In Middle Ages*, U.S.A.: Cornell Press, 1986.

บ้างตีความว่า “งู” เป็นการเลี้ยงโดยการเล่นไหวหา เพื่อหาแพะรับบาป (scapegoat) มายืนยันความถูกต้องของผู้กระทำผิด “อาดัมพยายามที่จะใช้อีฟเป็นแพะของเขา ขณะที่อีฟกล่าวหา” (Mircea Eliade ed., *The Encyclopedia of Religion Volume 13*, New York : Simon & Schuster Macmillan, 1995, p.392.)

การตีความเช่นนี้ทำให้วิเคราะห์ได้หรือไม่ว่า “การหาแพะรับบาป” ดูเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติมนุษย์ซึ่งมักเกิดขึ้นเสมอ เมื่อได้กระทำผิดไปแล้ว

ความไม่รัก และไม่กลัวในพระเจ้าทำให้ฝ่าฝืนคำสั่ง และเกิดผลสำคัญ ๒ ประการ ประการแรก คือ “ตาสว่างขึ้น” ซึ่งตามมาด้วยปัญญาและความละเอียด ประการที่สองคือ เกิดบาปและถูกขับออกจากสวรรค์ (Fall) ^{๘๘} ทำให้ต้องตาย เมื่อพระเจ้าทรงทราบที่ ทั้งคู่ไม่เชื่อฟังและฝ่าฝืนคำสั่งของพระองค์จึงทรงสถาปนาและลงโทษหญิงนั้นถูกลงโทษ ดังนี้ “เราจะเพิ่มความทุกข์ลำบากขึ้นมากมาย ในเมื่อเจ้ามีครรภ์และคลอดบุตร ถึงกระนั้น เจ้ายังปรารถนาสามี และเขาจะปกครองตัวเจ้า” (ปฐมกาล ๓ : ๑๖.) ^{๘๙} การลงโทษผู้หญิงคือ ความเจ็บปวดและทรมานจากการคลอดบุตรซึ่งถือเป็นการสร้างพันธะและยังทรงสถาปนาให้ผู้ชายได้พันธะชายกล่าวคือ หญิงต้องอยู่ใต้ปกครองของสามี ขณะที่ผู้ชายต้องทำงานหนักอบหนือต่างน้ำและทั้งคู่ต้องตาย พระเจ้าตรัสแก่อาดัมว่า “เจ้าจะต้องหากินด้วยเหงื่ออาบหน้า จนเจ้ากลับเป็นดินไป เพราะเราสร้างเจ้ามาจากดิน เจ้าเป็นผงคลีดินดั้งเดิม” ^{๙๐}

สังเกตได้ว่า โทษทัณฑ์ปรากฏขึ้นหลังจากมนุษย์เกิดสำนึกในความดี ความชั่วและความละเอียด ซึ่งก่อนหน้านั้นมนุษย์เชื่อฟังและอยู่ภายใต้อำนาจของพระเจ้า การไม่เชื่อฟังหมายถึงการเลือกที่จะปฏิเสธพระเจ้าและนับเป็น “การถ่ายโอนการปกครองของชีวิตจากพระเจ้าสู่ตัวเอง” ^{๙๑} มนุษย์ได้เลือกเป็นนายของตัวเอง จึงต้องรับผิดชอบต่อผลการกระทำของตนเอง

การกระทำบาป

การไม่เชื่อฟังพระเจ้าของมนุษย์คู่แรกนำไปสู่การลงโทษและบาปกำเนิดกล่าวคือ ทำให้มวลมนุษย์ต้องทนทุกข์ดำเนินชีวิตด้วยความลำบากและมีบาปกำเนิด ซึ่งบาปในคริสต์ศาสนามีลักษณะล่องละเมิดข้อห้ามและทำลายคำสั่งของพระเจ้า ความผิดเกิดขึ้นเมื่อกระทำการละเมิดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ขณะที่บาปในพุทธศาสนาเกิดขึ้นจากเจตนาที่เป็นอกุศล นำไปสู่การเบียดเบียนตนเองและ/หรือผู้อื่น ทำให้เกิดทุกข์หรือนำไปสู่ทุกข์ ซึ่งนับว่าเป็นการกระทำที่ขัดกับกฎแห่งหลักธรรมดังที่ได้กล่าวไว้

^{๘๘} ในเชิงเทวดานาน พุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาให้คำอธิบายตรงกันว่า จุดเริ่มต้นของความทุกข์ทรมานของมนุษย์คือ การตกจากสวรรค์โดยมีสาเหตุจาก “การกิน” (ในอัญญาสูตรพรรณนาว่า เกิดจากเทวดาติดใจรสของง้วนดินทำให้รัศมีกายเสื่อม โปรดดู *พระไตรปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิหารคย*, อ่างแล้ว, เล่ม ๓, ข้อ ๑๒๐-๑๒๑, น.๘๙-๙๐.)

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า “การกิน” เป็นเรื่องสามัญที่สุดและล่องแหลมที่สุด กล่าวคือ เป็นแรงขับสำคัญในการดำรงชีวิตและด้วยเหตุนี้ที่เกิดขึ้นทุกวันและในทุกเพศทุกวัย จึงเป็นจุดที่นำไปสู่บาปได้ง่ายๆ ขณะที่นักจิตวิทยาอย่างฟรอยด์กลับให้น้ำหนักว่าเรื่องเพศเป็นแรงขับสำคัญของชีวิต

^{๘๙} *พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาค พันธสัญญาเดิม ๑*, อ่างแล้ว, น.๕.

การลงโทษในลักษณะดังกล่าวนำไปสู่ข้อโต้แย้งความด้อยทางสถานะภาพของสตรี ในทางกลับกันมีการเสนอมุมมองที่ว่า “เป็นการแสดงความอ่อนแอของมนุษย์ที่ผู้ชายมีเท่าๆ กับผู้หญิง มากกว่าที่การแสดงว่า ผู้หญิงในที่นี้เป็น “เพศที่สอง” โปรดดู *The Encyclopedia of Religion Volume 13*, Ibid, p. 392.

^{๙๐} *เพ็งอ่าง*, น.๕.

^{๙๑} Henry H.Halley, *Halley's Bible Handbook*, USA : Halley's Bible Handbook Inc, 1965, p.63.

แม้มนุษย์ได้ขบถต่อกฎแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้ากล่าวคือ เลือกทำตามใจตนเองมากกว่าการเชื่อฟังพระเจ้า ซึ่งนำไปสู่บาปแรกและการแปลกแยกจากพระเจ้า หากแต่พระเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่า ทรงไม่ทอดทิ้งพวกเขาและอยู่กับพวกเขาทุกช่วงเวลาแห่งประวัติศาสตร์ อาทิ ทรงเผยแสดงบัญญัติ ๑๐ ประการ หรือพันธสัญญาแห่งซีนายผ่านทางโมเสส ให้เป็นกฎในการดำเนินชีวิตแก่ชาวอิสราเอล ซึ่งกลายเป็นพันธสัญญาระหว่างพระเจ้าและประชากรของพระองค์^{๑๒} กล่าวคือ ประชากรของพระองค์จะกลายเป็นชนชาติที่ยิ่งใหญ่ ขณะเดียวกันพวกเขาต้องปฏิบัติตามบัญญัติ ๑๐ ประการ ในฐานะข้อห้ามทางศีลธรรม ซึ่งมีนักวิชาการจัดแบ่งหมวดหมู่ของบัญญัติ ๑๐ ประการ ดังนี้ “ บัญญัติข้อที่ ๑-๓ คือ การนิยามตนของพระเจ้า (God's self-identification) โดย ๑. อย่าบูชาพระเจ้าองค์อื่นนอกเหนือจากเรา ๒. อย่าบูชารูปเคารพอื่น ๆ ๓. อย่าเอยนามพระเจ้าโดยไม่สมควร บัญญัติข้อที่ ๔-๕ คือ บัญญัติให้ปฏิบัติ (Positive commands) ได้แก่ ให้ถือวันสะบาโตเป็นวันศักดิ์สิทธิ์และเคารพบิดามารดา บัญญัติที่ ๖-๗ คือ ข้อห้ามมิให้ละเมิดเพื่อนบ้าน (Prohibitions of violent acts against neighbors) ได้แก่ อย่าฆ่าคนและอย่าล่วงประเวณี บัญญัติข้อที่ ๘-๑๐ ข้อห้ามมิให้ละเมิดต่อสังคม (Prohibition of crimes against community life) ได้แก่ อย่าลักทรัพย์ อย่าเป็นพยานเท็จ และอย่าละโมภทรัพย์สมบัติของเพื่อนบ้าน^{๑๓}

หลักศีลธรรมพื้นฐาน หรือบัญญัติ ๑๐ ประการ ปรากฏเป็นบัญญัติในพันธสัญญาใหม่เช่นกัน ดังที่มีเศเรซีฮูหนุ่มถามพระเยซู ว่าการได้ชีวิตนิรันดร์นั้น ต้องทำดีประการใด พระเยซูตรัสตอบว่า

“ท่านถามเราถึงสิ่งที่ดีทำไม่ ผู้ที่ดีมีแต่ผู้เดียว แต่ถ้าท่านปรารถนาจะเข้าไปในชีวิต ก็ให้ถือรักษาบัญญัติไว้...” คือข้อที่ว่า “อย่าฆ่าคน อย่าล่วงประเวณีผิดเมียเขา อย่าลักทรัพย์ อย่าเป็นพยานเท็จ จงให้เกียรติแก่บิดามารดาของตน และจงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง” (มัทธิว ๑๙ : ๑๗-๑๙.)^{๑๔}

อย่างไรก็ตาม พระเยซูมิใช่ผู้กล่าวอ้างธรรมบัญญัติเท่านั้น แต่ได้ทำให้สมบูรณ์ขึ้น “อย่าคิดว่าเรามาเลิกล้างธรรมบัญญัติและคำของผู้เผยพระวจนะ เรามีได้มาเลิกล้าง แต่มาทำให้สมบูรณ์ทุกประการ”

^{๑๒} โปรดดู พระบัญญัติสิบประการ (อพยพ ๒๐ : ๑๗.) ใน **พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาค พันธสัญญาเดิม**, น. ๑๓๗-๑๓๘. บัญญัติ ๑๐ ประการคือ หลักประมวลศีลธรรม “มีบทขยายมากมายอันเป็นกฎหมายที่จัดระบบและระเบียบชีวิตของประชาชนให้เรียบร้อยอยู่ในวินัยอันดี” (เกียรติ บุญเรือง, **หลักความเชื่อของชาวคริสต์คาทอลิก (คริสต์ศาสนาภาคแรก)**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด , ๒๕๒๙, น. ๔๐.)

สังเกตว่า ประมวลศีลธรรมพื้นฐานได้ใช้ เป็นบริบททาง กฎหมาย ซึ่งกฎหมายนั้นกำหนดบทลงโทษในลักษณะต่างตอบแทน (Retribution) หรือ “ตาต่อตาฟันต่อฟัน” อาทิเช่น “ผู้ใดทุบตีคนหนึ่งให้ตาย ผู้นั้นจำต้องรับโทษถึงตายเหมือนกัน” (อพยพ ๒๑ : ๑๒.) หรือ “ กระดูกหักแทนกระดูกหัก ตาแทนตา ฟันแทนฟัน เขากระทำให้เสียโฉมอย่างไร เขาก็ต้องถูกทำให้เสียโฉมอย่างนั้น ” (เลวีนิติ ๒๔ : ๒๐) โปรดดู **พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาคพันธสัญญาเดิม ฉบับ ๑๙๗๑**, อ้างแล้ว, น. ๑๔๐-๑๔๓ , น. ๒๓๑.

^{๑๓} *The Encyclopedia of Religion Volume 13* , Ibid, p. 395.

^{๑๔} **พระคริสตธรรมใหม่ ฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ**, กรุงเทพฯ : องค์การกิตติคุณอินเตอร์เนชันแนลแห่งประเทศไทย, ๑๙๘๐, น. ๘๑-๘๒.

(มัทธิว ๕ : ๑๗) ^{๑๕} กล่าวคือ ธรรมบัญญัติต่างๆ ได้รับการกล่าวซ้ำอีกครั้งมิใช่ในฐานะข้อห้ามการละเมิดกันในทางกายเท่านั้น หากรวมถึงการละเมิดผู้อื่นทางความคิด เพราะบาปไม่ใช่กำหนดโดยเพียงการแสดงออกว่าได้ละเมิดผู้อื่นแล้ว แต่เมื่อเริ่มคิดชั่วก็ถือเป็นบาปแล้ว ดังที่พระเยซูตรัสว่า “ท่านทั้งหลายได้ยินคำซึ่งกล่าวไว้ว่า “อย่าล่วงประเวณีมีเมียเขา” ฝ่ายเราบอกท่านทั้งหลายว่า ผู้ใดมองผู้หญิงเพื่อให้เกิดใจกำหนดในหญิงนั้น ผู้นั้นได้ล่วงประเวณีในใจกับหญิงนั้นแล้ว” (มัทธิว ๕ : ๒๗-๒๘.) ^{๑๖} ความสมบูรณ์ของการกระทำจึงปรากฏขึ้นได้ เมื่อผู้กระทำความผิดคิดและจิตใจมีในมโนเพียงไปในทางชั่ว ทั้งนี้เพราะว่า “มิใช่สิ่งซึ่งเข้าไปในปากจะทำให้มนุษย์เป็นมลทิน แต่สิ่งซึ่งออกมาจากปากนั้นแหละทำให้มนุษย์เป็นมลทิน” (มัทธิว ๑๕ : ๑๑) ^{๑๗} รวมทั้ง “ความคิดชั่วร้าย การฆ่าคน การผิดผิดเมีย การล่วงประเวณี การลักขโมย การเป็นพยานเท็จ การใส่ร้าย ก็ออกมาจากใจ” (มัทธิว ๑๕ : ๑๙.) ^{๑๘}

อาจกล่าวได้ว่า การเน้นให้ตระหนักถึงบาปซึ่งหมายถึงการละเมิดผู้อื่นตั้งแต่ทางความคิด หรือจิตใจ ถือเป็นนิยามของการกระทำอย่างสมบูรณ์ และนอกจากควบคุมตนเองไม่ให้ละเมิดผู้อื่นแม้แต่ทางความคิดแล้ว พันธสัญญาใหม่ยังแสดงให้เห็นว่า บรรดาธรรมบัญญัติทั้งหมด แท้จริงแล้วก็อยู่บนข้อปฏิบัติในเรื่อง ความรัก ดังที่พระเยซูตรัสว่า “ท่านทั้งหลายได้ยินคำซึ่งกล่าวไว้ว่า *ตาแทนตา และฟันแทนฟัน* ฝ่ายเราบอกท่านว่า อย่าต่อสู้คนชั่ว ถ้าผู้ใดตบแก้มขวาของท่าน ก็จงหันแก้มซ้ายให้เขาด้วย” (มัทธิว ๕ : ๓๘-๓๙.) ^{๑๙} และ “จงปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างที่ท่านปรารถนาให้เขาปฏิบัติต่อท่าน...” (มัทธิว ๗ : ๑๒.) ^{๒๐} เมื่อมีผู้ถามพระเยซูว่า ในบรรดาธรรมบัญญัตินั้นข้อใดสำคัญที่สุด พระเยซูตรัสตอบว่า “จงรักพระองค์ผู้เป็นเจ้าของเจ้าด้วยสุดใจสุดจิตของเจ้า และด้วยสิ้นสุดความคิดของเจ้า นั่นแหละ เป็นพระธรรมบัญญัติข้อใหญ่และข้อต้น ข้อที่สองก็เหมือนกัน คือ จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง ธรรมบัญญัติและคำของผู้เผยพระวจนะทั้งสิ้นก็ขึ้นอยู่กับพระบัญญัติสองข้อนี้” (มัทธิว ๒๒ : ๓๗-๔๐.) ^{๒๑} กล่าวคือ ธรรมบัญญัติสามประการแรกนั้นเกี่ยวกับความรัก

^{๑๕} **เพ็งอ้าง**, น. ๑๔. มีบางตอนในพระคัมภีร์ระบุว่า “เพราะว่าพระเจ้าทรงประทานธรรมบัญญัติผ่านทางโมเสส ส่วนพระคุณและความจริงมาทางพระเยซูคริสต์ (For the law was given through Moses, but grace and truth came through Jesus Christ.) (ยอห์น ๑ : ๑๗.) **เพ็งอ้าง**, น. ๓๖๐.

^{๑๖} **เพ็งอ้าง**, น. ๑๖.

^{๑๗} **เพ็งอ้าง**, น. ๖๕.

^{๑๘} **เพ็งอ้าง**, น. ๖๕.

^{๑๙} **เพ็งอ้าง**, น. ๑๗.

^{๒๐} **เพ็งอ้าง**, น. ๒๕.

^{๒๑} **เพ็งอ้าง**, น. ๙๗. สังเกตได้ว่า ธรรมบัญญัติและศีลห้า มีความคล้ายคลึงกันในส่วนที่ประกอบด้วยส่วนที่เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานทางสังคม นอกจากนี้ทั้งสองศาสนาต่างมีมโนทัศน์ตรงกันในเรื่องการกระทำบาปว่า ความชั่วไม่ใช่เพียงสิ่งที่แสดงออกหรือสิ่งที่ปรากฏเท่านั้น แต่จุดเริ่มต้นของการกระทำชั่วคือ จิตใจ ในพันธสัญญาใหม่ยังได้ขยายความถึงข้อควรปฏิบัติกำกับไว้ด้วย ซึ่งอาจเทียบได้กับเบญจธรรม หรือหลักธรรมอันควรปฏิบัติในพุทธศาสนา อันประกอบด้วย ๑. เมตตากรุณา ๒. สัมมาอาชีวะ ๓. สวรรวมในกาม ๔. สติสัมปชัญญะ ๕. ความไม่ประมาท โปรดดู **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, อ่างแล้ว, น. ๑๔๐-๑๔๑.

ต่อพระเจ้า และธรรมเนียมปฏิบัติอีกเจ็ดประการนั้น เกี่ยวกับความรักต่อเพื่อนมนุษย์^{๒๒}

ความรักในพระเจ้าถือเป็นพื้นฐานของธรรมเนียมปฏิบัติ ขณะที่การละเมิดธรรมเนียมปฏิบัติ ซึ่งหมายถึงการกระทำบาป ในที่สุดแล้วหมายถึงการกระทำผิดต่อพระเจ้า ทั้งนี้เพราะธรรมเนียมปฏิบัติคือ เจตจำนงของพระเจ้า ซึ่งเผยแสดงผ่านธรรมเนียมปฏิบัตินั่นเอง^{๒๓} ขณะเดียวกันการละเมิดต่อเพื่อนมนุษย์ในแง่หนึ่งก็คือ เป็นการละเมิดต่อพระเจ้าเช่นกัน ในฐานะมนุษย์เป็นฉายาของพระเจ้า^{๒๔} และในเมื่อพระเจ้าเป็นผู้ประทานธรรมเนียมปฏิบัติ ความชอบธรรมในการตัดสินการกระทำทั้งปวง รวมทั้งอำนาจในการลงโทษนั้นจึงขึ้นอยู่กับพระเจ้าองค์พระองค์ผู้สามารถช่วยให้เรารอดได้ และทรงสามารถทำลายเราได้...” (ยากอบ ๔ : ๑๒.)^{๒๕}

การให้อภัยเป็นผลพวงแห่งความรัก ซึ่งพระเจ้าทรงมอบให้มนุษย์ถึงแม้มนุษย์ได้กระทำบาปโดยไม่ตั้งใจเจตจำนงของพระองค์ การให้อภัยซึ่งแสดงถึงความรักที่พระเจ้ามอบต่อมนุษย์เป็นอย่างดีคือ การกำเนิดรวมรวมชาติเดียวกับมนุษย์ในฐานะพระเจ้าผู้ไถ่เพื่อช่วยให้มนุษย์รอดพ้นจากบาป (salvation) ขณะที่คุณลักษณะแห่งความรักและการให้อภัยของพระเจ้าได้รับการถ่ายทอดเป็นรูปธรรมจากพระเยซู โดยผ่านนิทานเปรียบเทียบเรื่องบุตรหายไป (Prodigal Son)^{๒๖} ขณะเดียวกันการให้อภัยถือเป็นสิ่งที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกันดังเช่นพระเจ้า

^{๒๒} โปรดดู **คำสอนพระศาสนาจักรคาทอลิก ภาค ๓ ชีวิตในพระคริสตเจ้า**, กรุงเทพฯ : แผนกคำสอนอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, ๒๕๔๑, น.๔๙๒.

^{๒๓} โปรดดู Herbert Lockyer, *All the Doctrines of the Bible*, London : Pickering & Inglis LTD., 1974. อธิบายถึงจริยศาสตร์แนวคริสเตียน (Christian Ethics) ว่า “ทางจริยศาสตร์แนวคริสเตียน เราหมายความว่าความดีที่ยิ่งใหญ่และศีลธรรมอันสูงสุดสามารถเพียงแต่มาจากการถือตามเจตจำนงของพระเจ้าอันเผยแสดงในคัมภีร์ไบเบิล” . *Ibid*, p.221.

^{๒๔} โปรดดู **พระคริสตธรรมใหม่** ระบุว่า “เราบอกความจริงแก่ท่านทั้งหลายว่า ซึ่งท่านได้กระทำแก่คนใดคนหนึ่ง ในพวกพี่น้องของเรานี้ถึงแม้จะต่ำต้อยเพียงไร ก็เหมือนได้กระทำแก่เราด้วย” (มัทธิว ๒๕ : ๔๐.) อ้างแล้ว, น.๑๑๒ -๑๑๓.

^{๒๕} **เพ็งอ่าง**, น.๙๑๕. ขณะที่คริสต์ศาสนาให้คำอธิบายถึงอำนาจทางสังคมหรือรัฐว่า ถูกต้องและชอบธรรมได้ เพราะพระเจ้าทรงแต่งตั้งกล่าวคือ ไม่มีอำนาจใดเลยที่มีได้มาจากพระเจ้า (โรม ๑๓ : ๑) ในแง่นี้หากเราได้กระทำผิดย่อมต้องรับการลงโทษจากรัฐด้วย “เพราะว่าผู้ครอบครองนั้นเป็นผู้รับใช้ของพระเจ้าเพื่อให้ประโยชน์แก่ท่าน แต่ถ้าท่านทำความชั่วก็จงกลัวเถิด เพราะว่าผู้ครอบครองนั้นหาได้ถือดาบไว้เฉยๆ ไม่ ท่านจะเป็นผู้ลงอาญาแทนพระเจ้าแก่ทุกคนที่ประพฤติชั่ว” (โรม ๑๓ : ๔) โปรดดู **พระคริสตธรรมใหม่**, อ้างแล้ว, น.๖๓๗.

^{๒๖} โปรดดู **พระคริสตธรรมใหม่**, อ้างแล้ว, น.๓๐๗-๓๐๙. เป็นเรื่องของเศรษฐีผู้แบ่งสมบัติให้แก่บุตรชายทั้งสอง บุตรคนเล็กได้ผลาญสมบัติจนหมดสิ้น ภายหลังลำบากตนได้ จึงกลับไปหาบิดา เมื่อบิดาแลเห็นเขา กลับยินดีและเลี้ยงต้อนรับอย่างยิ่งใหญ่

ทรงอภัยให้มนุษย์ การให้อภัยนั้นไร้ขีดจำกัดโดยอยู่บนพื้นฐานของความรักอันปราศจากขีดจำกัด ดังที่พระเยซูคริสต์ตอบเปโตรในเรื่องขีดจำกัดของการให้อภัย ซึ่ง“ขณะนั้น เปโตรมาทูลพระองค์ว่า “พระองค์เจ้าข้า หากพี่น้องของข้าพระองค์จะกระทำผิดต่อข้าพระองค์เรื่อยไป ข้าพระองค์ควรจะยกความผิดของเขาสักกี่ครั้ง ถึงเจ็ดครั้งหรือ” พระเยซูคริสต์ตอบว่า “เรามีได้ว่าเพียงเจ็ดครั้งเท่านั้น แต่เจ็ดครั้งคูณด้วยเจ็ดสิบ” (มัทธิว ๑๘ : ๒๑-๒๒.)^{๒๗}

สังเกตได้ว่า คำถามของเปโตรสะท้อนให้เห็นพื้นฐานความเข้าใจในแบบมนุษย์กล่าวคือ ปฏิกริยาตอบสนองต่อการกระทำผิดในแง่การให้อภัยนั้นมีขีดจำกัด ดังนั้น ลักษณะการถามถึงจำนวนครั้งของการให้อภัยแสดงนัยว่า การให้อภัยถึงเจ็ดครั้งนับว่าเกินกว่ามาตรฐานแล้วสำหรับเปโตร หากแต่พระเยซูทรงเรียกร้องให้มนุษย์ยกภัยต่อกันอย่างไม่มีขีดจำกัด ขณะที่ปฏิกริยาตอบสนองความผิดในแบบตาต่อตา ฟันต่อฟันอย่างที่แล้วๆ มากี่ได้รับการปฏิเสธจากพระเยซู ทั้งนี้เพราะ “การทำให้ศัตรูเจ็บปวด, มนุษย์ยังคงความชั่วร้ายสืบไป; โดยการให้อภัย, มนุษย์ได้เริ่มต้นความดี”^{๒๘}

การเข้าใจที่มาและลักษณะบาปในคริสต์ศาสนายังสามารถวิเคราะห์ผ่านประเด็นต่างๆ อันได้แก่ นิยามของมนุษย์ ธรรมชาติมนุษย์และขอบเขตแห่งความรู้ของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับการกระทำบาปเพื่อให้มนุษย์นั้นดังกล่าวชัดเจนขึ้น

ในประเด็นเรื่องนิยามของมนุษย์ สภาวะของมนุษย์ต้องผ่านการดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ในฐานะสิ่งสร้างอันพิเศษของพระเจ้ากล่าวคือ ถึงแม้ทางกายมาจากผงคลีดิน แต่กระแสน้ำชีวิตมาจากลมปราณจากพระเจ้า ความสัมพันธ์ดังกล่าวนำไปสู่ตรรกะที่ว่า “จากข้อเท็จจริงที่ว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ ผลสืบเนื่องทางตรรกะคือ มนุษย์ต้องยอมอุทิศตนต่อพระเจ้าโดยสมบูรณ์ บาปคือการละเมิดเจตจำนงของพระเจ้าในทางใดก็ตาม ในกฎธรรมชาติ หรือในข้อบัญญัติซึ่งพระเจ้าทรงเผย หรือผ่านผู้ได้รับอำนาจจากพระเจ้า”^{๒๙} อาจกล่าวได้ว่าในบรรดาสีงสร้างทั้งปวง มนุษย์นั้นสำคัญ และสัมพันธ์กับพระเจ้าอย่างที่สุด พระเจ้าจึงทรงสร้างสิ่งต่างๆ แล้วให้มนุษย์ครอบครอง หากในอีกด้านหนึ่งของความสัมพันธ์ยอมแสดงถึงนัยของการต้องยอมรับทางพันธะต่อผู้สร้างในฐานะพระเจ้าผู้นิยามความเป็นมนุษย์และเป็นนายเหนือมนุษย์ ดังนั้น การที่มนุษย์กระทำบาปคือ ละเมิดความสัมพันธ์ต่อพระเจ้า โดยถือตนเป็นใหญ่และต้องการปกครองตนเอง จึงถือได้ว่าผิดนิยามของความเป็นมนุษย์เอง

ขณะที่ด้านธรรมชาติของมนุษย์นั้น พระเจ้าไม่ได้ทรงประทานเพียงลมปราณเท่านั้น แต่ทรงสร้างมนุษย์ตามฉายาของพระองค์ และ “เพราะได้รับการสร้างขึ้นมาจากพระฉายาลักษณ์ของพระเจ้า มนุษย์แต่ละคนจึงมีศักดิ์ศรีในฐานะเป็น “บุคคล” มนุษย์ไม่ได้เป็นอะไรสักอย่าง แต่เป็นคนๆ หนึ่ง มนุษย์สามารถรู้จักตนเอง

^{๒๗} เพ็งอ้าง, น.๗๘.

^{๒๘} Henry Koestline, *What Jesus Said About It*, New York : The New American Library, Inc.,1970, p.55.

^{๒๙} George Brantl ed., *Catholicism*, New York : Washington Square Press.Inc.,1961, p. 56.

ควบคุมตนเองและอุทิศตนเองได้อย่างอิสระ”^{๓๐} สิ่งที่ได้ว่า แม้พระเจ้าประทานอิสรภาพให้มนุษย์ หากแต่ความเป็นอิสระนั้นมีพื้นที่จำกัดกล่าวคือ พระเจ้าทรงบัญชาให้มนุษย์กินผลไม้ใดๆ ก็ได้ในสวนเอเดน ยกเว้นต้นไม้แห่งสำนึกในความดีและความชั่ว และในแง่มุมนี้เสรีภาพของมนุษย์จึงมิใช่ ศักยภาพในการกระทำใดๆ อย่างไร้ขีดจำกัด หากแต่มีขอบเขตจำกัดซึ่งมนุษย์จะก้าวล่วงไปไม่ได้ ขอบเขตนั้นน่าจะหมายถึงการใช้เสรีภาพในการกำหนดศีลธรรมด้วยตัวมนุษย์เองคือ กำหนดดี -ชั่วด้วยตัวเอง ซึ่งถึงแม้ว่าการเป็นอภายาของพระเจ้านั้นเองทำให้มนุษย์มีศักยภาพในการตระหนักถึงขอบเขตทางศีลธรรมของตนเองคือ รู้ดีรู้ชั่ว หากแต่ด้วยความที่มนุษย์เป็นเพียงอภายาของพระเจ้าย่อมแสดงนัยว่า มนุษย์ไม่สมบูรณ์เท่าพระเจ้า มีเพียงศักยภาพในการพัฒนาสู่ความสมบูรณ์ ดังนั้น การเลือกใช้เสรีภาพของมนุษย์ในฐานะสิ่งสร้างที่ไม่สมบูรณ์ต้องไม่ขัดต่อเจตจำนงของพระเจ้าผู้ทรงคุณความดีโดยสมบูรณ์ด้วย^{๓๑} ขณะที่การใช้เสรีภาพอย่างไร้ขีดจำกัดราวกับว่ามีความรู้ในเรื่องความดีความชั่วโดยสมบูรณ์ จะถือว่าขัดต่อเจตจำนงของพระเจ้า ย่อมนำไปสู่บาป

นอกจากนิยามและธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งสัมพันธ์กับพระเจ้าในฐานะสิ่งสร้างและเป็นอภายาของพระเจ้าแล้ว ขอบเขตในความรู้ของมนุษย์ต้องนิยามผ่านพระเจ้าเช่นกัน เพราะมนุษย์มีข้อจำกัดในความรู้ ซึ่ง “ต้นไม้แห่งความสำนึกในความดีและความชั่ว คือสัญลักษณ์ชวนให้ระลึกถึงขอบเขตจำกัดที่จะเข้าไปมิได้ ซึ่งมนุษย์ในฐานะสิ่งสร้าง จักต้องยอมรับอย่างอิสระและให้ความเคารพด้วยความไวใจ”^{๓๒} พระเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นผู้ทรงความดีและทรงความรู้โดยสมบูรณ์ ดังนั้น ระบบศีลธรรมของมนุษย์จึงขึ้นอยู่กับเจตจำนงของพระเจ้ากล่าวคือ “สิ่งใดที่ดำเนินตามเจตจำนงของพระเจ้าคือ ความถูกต้อง; และสิ่งใดที่ขัดแย้งต่อเจตจำนงของพระเจ้าคือ ความผิด”^{๓๓} ขณะที่ผู้วิจัยเห็นว่า การฝ่าฝืนบัญชาพระเจ้าด้วยการกินผลไม้แห่งสำนึกในความดีและความช่วนั้นได้แสดงถึงธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ที่ว่า แท้จริงแล้วมนุษย์มีข้อจำกัดในความรู้ หากสามารถตระหนักถึงผลร้ายแรงที่จะเกิดขึ้นตามมา มนุษย์อาจไม่กระทำสิ่งดังกล่าวก็เป็นได้ ในทางกลับกันอาจวิเคราะห์ได้อีกว่า ด้วยความรู้ตน ว่าตนไม่รู้ จึงอยากรู้ ผลก็คือ การกินผลไม้ต้องห้ามนั้น ซึ่งขณะเดียวกันก็พิจารณาได้ว่าโดยแท้จริงแล้วมนุษย์มี “ความอหังการ” อยากเป็น “ใหญ่” เยี่ยงพระเจ้า จึงพร้อมกระทำตามคำเชิญชวนของงู

^{๓๐} คำสอนพระศาสนจักรคาทอลิก ภาค ๑ การประกาศยืนยันความเชื่อ, กรุงเทพฯ : แผนกคำสอนอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, ๒๕๔๑, น.๗๙. โปรดเทียบกับ *Catechism of The Catholic Church*, Great Britain : The Bath Press., 1994, p.89.

^{๓๑} ในทัศนะของคริสต์ศาสนาถือว่า เสรีภาพอันแท้จริงของมนุษย์มิใช่ความเป็นไปได้ที่จะเลือกระหว่างความดีและความชั่ว หากแต่ถือว่า “เสรีภาพบรรลุถึงความสมบูรณ์เมื่อมุ่งสู่พระเจ้า... ยิ่งทำความดีมากเท่าไร ยิ่งเป็นอิสระมากขึ้นเท่านั้น ไม่มีเสรีภาพแท้จริงถ้าไม่บริการรับใช้สิ่งที่ดีและยุติธรรม การเลือกไม่เชื่อฟังและทำความช่วนั้นเป็นการใช้เสรีภาพในทางที่ผิดและนำไปสู่ความเป็นทาสของบาป” โปรดดู คำสอนพระศาสนจักรคาทอลิก ภาค ๓ ชีวิตในพระคริสตเจ้า, อ้างแล้ว, น.๔๑๗.

^{๓๒} คำสอนพระศาสนจักรคาทอลิก ภาค ๑ การประกาศยืนยันความเชื่อ, อ้างแล้ว, น.๘๙.

^{๓๓} *Catholicism*, p. 223.

ผู้วิจัยเห็นว่า การฝ่าฝืนคำสั่งของพระเจ้านั้นนอกจากแสดงถึงความอยากเป็นใหญ่เยี่ยงพระเจ้าแล้ว ยังแสดงถึงการท้าทายอำนาจพระเจ้ากล่าวคือ ไม่เชื่อว่าตนจะตายจริง จึงทำให้ เชื่อว่า พระวอจะเป็นเพียงแค่ว่า

นิยามของมนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งสร้างของพระเจ้า และฉายาของพระเจ้า มีธรรมชาติคือ เสรีภาพอันมีขีดจำกัด และมีข้อจำกัดทางความรู้ บัญญัติเหล่านี้มีความสำคัญต่อระบบศีลธรรมของมนุษย์ เพราะข้อจำกัดทางธรรมชาติและทางความรู้ รวมทั้งพันธะในฐานะสิ่งสร้างทำให้มนุษย์ต้องศรัทธาต่อพระเจ้า ขณะเดียวกันการมีฉายาของพระเจ้า ทำให้มนุษย์รู้จักและสามารถตระหนักในเจตจำนงของพระเจ้าได้ ดังนั้น การละเมิดข้อบัญญัติ หรือ ขัดต่อเจตจำนงของพระเจ้าจึงจัดว่าเป็นบาป ในทางกลับกันอาจพิจารณาได้ว่า พระเจ้าในฐานะผู้เนรมิตสร้างมนุษย์น่าจะทรงตระหนักถึงข้อจำกัดในความรู้ของมนุษย์ รวมทั้งความไม่สมบูรณ์ในสิ่งสร้างของพระองค์ และน่าจะทรงเข้าใจได้ว่า การละเมิดเจตจำนงของพระเจ้าอาจเกิดขึ้นได้จากความไม่รู้และความไม่สมบูรณ์ของมนุษย์นั้น ซึ่งถึงแม้การละเมิดเจตจำนงของพระเจ้าจัดเป็นบาป ต้องถูกลงโทษ หากแต่การลงโทษด้วยนรกอันเป็นนิรันดร์น่าจะทำให้สามารถโต้แย้งจากระบบของความสัมพันธ์ของพระเจ้าและมนุษย์ได้เช่นกัน เพราะพระเจ้าในฐานะผู้สร้างก็น่าจะมีส่วนรับผิดชอบต่อสิ่งสร้างของพระองค์ด้วย พระองค์ไม่น่าทรงปล่อยให้มนุษย์ในฐานะสิ่งสร้างของพระองค์ ต้องทนทุกข์ทรมานจากการถูกลงโทษอย่างรุนแรงและตลอดกาล

๓.๒ แนวคิดพื้นฐานเรื่องการลงโทษในคริสต์ศาสนา

มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในคริสต์ศาสนาปรากฏชัดเจนว่า มีผู้ลงโทษคือ พระเจ้า และการลงโทษครั้งแรกปรากฏเมื่อมนุษย์คู่แรกไม่เชื่อฟังพระองค์ ทำให้ถูกขับออกจากสวรรค์ นอกจากนี้ยังมีการลงโทษในรูปแบบอื่น อาทิ “ในพันธสัญญาเดิมให้คำอธิบายภัยพิบัติทางธรรมชาติว่าเป็น ส่วนหนึ่งของการลงโทษอันพระเจ้าทรงบันดาลด้วยเหตุที่ประชากรของพระองค์ทรยศต่อพระองค์”^{๓๔} เช่นว่าเมื่อพระองค์ทรงเห็นว่าโลกเต็มไปด้วยความเลื่อมเพราะมนุษย์ประพฤติตนชั่วร้าย จึงทรงตัดสินใจบันดาลให้น้ำท่วมโลก โดยตรัสกับโนอาห์ผู้ชอบธรรมว่า “เราตัดสินใจแล้วว่า จะให้บรรดามนุษย์ถึงความพินาศเสียที ด้วยเหตุว่าโลกเต็มไปด้วยความทารุณและการกระทำของมนุษย์ ดูเถิดเราจะทำลายเขาพร้อมกับแผ่นดินโลก” (ปฐมกาล ๖ : ๑๓)^{๓๕}

ภัยพิบัติที่ถือกันว่าเป็นการลงโทษของพระเจ้าปรากฏอีกครั้งในยุคของอับราฮัม เมื่อทรงเห็นว่าในเมืองโสโดมและเมืองโกโมราห์เต็มไปด้วยความชั่ว “แล้วพระเจ้าทรงให้กัมะถันและไฟจากพระเจ้าตกจากฟ้าลงมาบนเมืองโสโดมและเมืองโกโมราห์ ลุ่มน้ำทั้งหมด ชาวเมืองทั้งสิ้นและพืชต่างๆ” (ปฐมกาล ๓๐ : ๒๔-๒๕.)^{๓๖}

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในพันธสัญญาเดิมมโนทัศน์เรื่องการลงโทษได้รับการเชื่อมโยงกับชีวิตนี้กล่าวคือ ความชั่วร้ายสามารถทำให้เกิดผลทันตาเห็น ส่วนการได้รางวัลด้วยการรักษาพันธสัญญายอมทำให้ประชากรของพระองค์มีชีวิตที่ดี เป็นไทและไร้การกดขี่^{๓๗} ขณะที่พันธสัญญาใหม่นั้นมีบางส่วนแสดงให้เห็นว่า

^{๓๔} *New Catholic Encyclopedia 11*, the United States of America : The Catholic University of America, Washington D.C., 1967, p.1025.

^{๓๕} *พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาค พันธสัญญาเดิม ๑, อ่างแล้ว*, น.๑๐.

^{๓๖} *เพ็งอ้ง*, น.๓๐.

^{๓๗} พระเจ้าทรงสัญญากับชาวอิสราเอล ขณะที่พวกเขาถูกทารุณในอียิปต์ว่า “เราสัญญาไว้แล้วว่า

ความชั่วร้ายต่างๆ ในชีวิตนี้ไม่ได้แสดงถึงมิติของการลงโทษ ดังเช่นสาวกถามพระเยซูว่า เหตุที่ชายผู้หนึ่งมีตามืดบอดแต่กำเนิด ถือเป็นความผิดของชายคนนั้น หรือบิดาหรือมารดาของเขา พระเยซูทรงตอบว่า “มิใช่ว่าชายคนนั้นหรือบิดามารดาของเขา ได้กระทำความบาป แต่เขาเกิดมาตามอบเพื่อให้พระราชกิจของพระเจ้าปรากฏในตัวเขา” (ยอห์น ๙ : ๓) ^{๓๘} ในทางกลับกันพระเยซูคือ ผู้ทรงเยียวสายที่ถูกลมองว่าเป็นบาป หรือความชั่วร้าย อาทิ รักษาตาของชายผู้หนึ่ง (ยอห์น ๙ : ๖-๗) หรือรักษาหญิงผู้ตกโลหิต (มัทธิว ๙ : ๒๐-๒๒.)

คำตอบของพระเยซูอาจแสดงนัยว่า ได้แบ่งแยกระหว่างบาปที่ไม่ได้ทำเอง และบาปที่ตนเองได้กระทำความบาปที่ไม่ได้ทำเอง อาทิ บาปกำเนิด ^{๓๙} ซึ่งถึงแม้เป็นบาปส่วนตัวของมนุษย์ผู้แรก แต่ได้มีผลกระทบต่อมนุษยชาติ โดยเป็นภาวะที่ติดตัวมนุษย์ เป็นการแสดงถึงอำนาจฝ่ายต่ำภายในเพื่อให้มนุษย์ตระหนักว่า ตนต้องดิ้นรนเพื่อหลุดพ้นอำนาจดังกล่าว ขณะที่การเลือกที่จะกระทำความบาปด้วยตนเองนั้นเป็นเรื่องของความรับผิดชอบเฉพาะบุคคลที่ผู้นั้นต้องรับผลการกระทำนั้นในชีวิตหน้า

การที่พระเยซูรักษาตาให้ชายผู้หนึ่ง รักษาหญิงผู้ตกโลหิต ฯลฯ จึงเป็นการบำบัดสิ่งที่ถูกลมองว่าเป็นความชั่วร้ายซึ่งมิใช่ผู้นั้นได้กระทำ ขณะเดียวกันทรงตักเตือนชายผู้หนึ่งซึ่งพระองค์ทรงรักษาให้หายจากโรคว่า “นี่แน่ะ เจ้าหายโรคแล้ว อย่าทำบาปอีก มิฉะนั้นเหตุร้ายกว่านั้นจะเกิดกับเจ้า ” (ยอห์น ๕ : ๑๔) ^{๔๐} ในแง่นี้เป็นที่ยืนยันว่า บาปที่ตนกระทำนั้นอาจได้รับผลรุนแรงกว่าความทุกข์เดิม

พันธสัญญาใหม่ให้ความสำคัญต่อมิติของชีวิตหน้า ด้วยการย้ำว่าการมีชีวิตที่เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมานในชีวิตนี้ยังดีกว่าการต้องได้รับโทษในชีวิตหน้า “ถ้ามือหรือเท้าของท่านทำท่านให้หลงผิดจงตัดทิ้งเสียซึ่งจะเข้าในชีวิตนิรันดร์ด้วยมือและเท้าด้วนหรือพิการยังดีกว่า มีสองมือสองเท้า และต้องถูกทิ้งในไฟซึ่งไหม้อยู่เป็นนิรันดร์”(มัทธิว ๑๘ : ๘.) ^{๔๑} เพราะในวันพิพากษานั้น “บรรดาประชาชาติต่างๆ จะประชุมพร้อมกันต่อพระพักตร์พระองค์ และพระองค์จะทรงแยกมนุษย์ทั้งหลายออกเป็นสองพวกเหมือนอย่างผู้เลี้ยงแกะ จะแยกแกะออกจากแพะ ส่วนฝูงแกะนั้นจะทรงจัดให้อยู่เบื้องขวาพระหัตถ์พระองค์ แต่ฝูงแพะนั้นจะทรงจัดให้อยู่เบื้อง

เราจะพาเจ้าทั้งหลายไปให้พ้นจากความทุกข์ในอียิปต์ ไปยังแผ่นดินของชาวคานาอัน คนฮิตไทต์...ไปยังแผ่นดินซึ่งมีน้ำนมและน้ำผึ้งบริบูรณ์” (อพยพ ๓ : ๑๙.) อ้างจาก **พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาคพันธสัญญาเดิม ๗, อ่างแล้ว**, น. ๑๐๓.

^{๓๘} **พระคริสตธรรมใหม่ ๗, อ่างแล้ว**, ๔๐๔.

^{๓๙} พระศาสนจักรให้คำอธิบายว่า “ แม้ว่าบาปกำเนิดจะเป็นของเฉพาะแต่ละคน....แต่ก็มีได้มีลักษณะเป็นความผิดส่วนตัวแต่อย่างไรในบรรดาลูกหลานของอาดัม เป็นการหมดสิทธิ์ในศักดิ์สิทธิ์ภาพและความชอบแต่ดั้งเดิม แต่ธรรมชาติความเป็นมนุษย์ยังมิได้เสื่อมสลายไปจนหมดสิ้น เพียงแต่ถูกทำร้ายให้บาดเจ็บในส่วนที่เป็นพลังโดยธรรมชาติ ต้องตกอยู่ในอวิชชา ความทุกข์ทรมานและอยู่ใต้อำนาจแห่งความตาย และมีใจโน้มเอียงไปข้างบาป ” โปรดดู **คำสอนพระศาสนจักรคาทอลิก ภาค ๑ การประกาศยืนยันความเชื่อ**, อ่างแล้ว, น. ๙๐.

^{๔๐} **พระคริสตธรรมใหม่ ๗, อ่างแล้ว**, ๓๗๙.

^{๔๑} **เพ็งอ่าง**, น. ๗๖.

ซ้าย” (มัทธิว ๒๕ : ๓๓.)^{๔๒} และผู้กระทำความดีจะได้รับรางวัลคือชีวิตอันเป็นนิรันดร์ ขณะที่ผู้ประพฤติชั่วจะได้รับการลงโทษเป็นนิรันดร์เช่นกัน (มัทธิว ๒๕ : ๔๖.)^{๔๓}

ลักษณะของการลงโทษด้วยการตกนรกอันเป็นนิรันดร์ได้รับการตีความใน ๒ ลักษณะคือ นรกเป็นสถานที่ลงโทษผู้กระทำชั่ว เป็นดินแดนที่มีซาตานและสมุนครอบครอง^{๔๔} ทำให้เกิดความทุกข์ทรมานทางผัสสะแก่ผู้ถูกลงโทษ (the pain of sense) นักบุญไอควินัสมีแนวคิดที่ว่าเช่นกันโดย “ปฏิเสธข้อพิจารณาว่า ไพนรอกและความทรมานเจ็บปวดเป็นแค่การอุปมา และยืนยันว่าในความจริงที่ผู้ชั่วร้ายต้องทนทุกข์ทรมานอย่างไรไม่รู้จบ”^{๔๕} และนรกเป็นสภาวะความเจ็บปวดแห่งการสูญเสียที่ต้องแปลกแยกจากพระเจ้าตลอดกาล (the pain of loss)^{๔๖}

การลงโทษในลักษณะแรกคือ ทำให้เกิดความทุกข์ทรมานทางกายแก่ผู้กระทำบาปโดยพื้นฐานการลงโทษเกิดจากผู้บันดาลเมตตากรุณาหรือบัญญัติของพระเจ้าจึงต้องได้รับผลตอบแทนด้วยนรกอันเป็นนิรันดร์ พันธสัญญาใหม่ระบุถึงคนบาปหลังสิ้นชีวิตว่า “และจะทิ้งลงในเตาไฟอันลุกโพล่ง ที่นั่นจะมีการร้องไห้ขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน” (มัทธิว ๑๓ : ๔๒.)^{๔๗} นรกในลักษณะที่เป็นสถานที่ลงโทษผู้กระทำผิดจึงเป็นการยืนยันความยุติธรรมระบบศีลธรรมทางศาสนา กล่าวคือ คนบาปแม้ไม่ได้รับการตอบแทนความผิดในชีวิตนี้ย่อมต้องถูกลงโทษแม้จบชีวิตลง ขณะเดียวกัน ลักษณะการลงโทษอย่างเป็นนิรันดร์ ทำให้เกิดข้อโต้แย้งเรื่องความยุติธรรมเกิดขึ้น เพราะการกระทำของมนุษย์บนโลกใบนี้มีขีดจำกัดเสมอในแง่ความรุนแรง ในขณะที่มนุษย์กลับถูกลงโทษอย่างไร้ขีดจำกัด นอกจากข้อโต้แย้งเรื่องความยุติธรรมในสัดส่วนของการลงโทษกับการกระทำผิด ลักษณะการลง

^{๔๒} เพิ่งอ้าง, น. ๑๑๒.

^{๔๓} เพิ่งอ้าง, น. ๑๑๓.

^{๔๔} Mircea Eliade, *The Encyclopedia of Religion* V.6 , New York : Macmillan Publishing Company, 1987, p.238. ในพันธสัญญาใหม่พรรณนาถึงนรกว่า “ พระองค์จะตรัสกับบรรดาผู้ที่อยู่เบื้องซ้าย พระหัตถ์ของพระองค์ว่า “ท่านทั้งหลายผู้ต้องแช่งสาปจงถอยไปจากเรา เข้าไปอยู่ในไฟซึ่งไหม้อยู่เป็นนิตย์ซึ่งเตรียมไว้สำหรับมารร้ายและสมุนของมันนั้น” (มัทธิว ๒๕:๔๑.) อ้างจาก *พระคริสตธรรมใหม่ ๗* , อ้างแล้ว, น. ๑๑๓.

การพรรณนาภาพของนรกว่า เป็นสถานที่ลงโทษผู้กระทำผิดปรากฏอย่างพิสดารในงานของดั่งเด่ กวีผู้มีชื่อเสียงชาวอิตาลีในนิพนธ์ชิ้นเอก *La Divina Commedia* พรรณนาถึง นรกที่มีหลายขุม เป็นที่ลงโทษผู้กระทำผิด ตั้งอยู่ใต้พิภพ มีซาตานเป็นผู้ครอบครอง มีแดนชำระ(Purgatory) เพื่อชำระจิตวิญญาณให้บริสุทธิ์เป็นแดนที่ทนทุกข์ทรมาน แต่เปี่ยมด้วยสำนึก ศรัทธาและความหวัง ในสวรรค์อันเป็นนิรันดร์ ไบรอนดิวมิศาสตร์ของนรกซึ่งอธิบายตำแหน่งแห่งที่ของนรกในจักรวาล ใน *Lucifer The Devil In Middle Ages*, Ibid, pp.216-233.

^{๔๕} John Macquarrie, *Dictionary of Christian Ethics*, Philadelphia : The Westminster Press., 1967, p.147.

^{๔๖} นักปรัชญาร่วมสมัย อาทิ ไจนานัน ควันวิก ซี.เอส. ลิวอิส. พิจารณาความหมายของนรกในลักษณะดังกล่าว ไบรอนดิว *Hell , justice, and freedom* Ibid, p.76.

^{๔๗} *พระคริสตธรรมใหม่ ๗* , อ้างแล้ว, น. ๕๗.

โทษดังกล่าวยังขัดแย้งกับมโนทัศน์เรื่อง พระเจ้า อาทิ ทรงมีพระเมตตาสูงสุดแต่กลับพิพากษามนุษย์ด้วยโทษอันไม่รู้จบ ทรงมีพละนาภาพ แล้วเหตุใดไม่ทรงสร้าง แต่มนุษย์ผู้ยอมได้รับความรอดเท่านั้น ฯลฯ มีผู้แสดงทัศนะว่านรกอันเป็นนิรันดร์ยังทำให้สวรรค์อันเป็น นิรันดร์ เป็นไปไม่ได้ เพราะคนในสวรรค์เปี่ยมด้วยเมตตาอย่างที่สุดย่อมเศร้าใจเมื่อรู้ว่ามีความทนทุกข์ทรมานแสนสาหัสในนรก^{๔๔} ขณะเดียวกันมีความพยายามนับแต่อดีตในการสร้างความชอบธรรมให้นรกอันเป็นนิรันดร์ ดังที่จะวิเคราะห์ต่อไป

นรกในอีกลักษณะเป็นสภาวะของความสูญเสียจากการแยกแอกจากพระเจ้า แนวคิดลักษณะดังกล่าวได้รับการจัดเป็นกลุ่ม “Separationist” โดยเห็นถึงปัญหาของนรกในลักษณะสถานที่ลงโทษอันเป็นนิรันดร์ อาทิ ความยุติธรรมของการลงโทษจากชีวิตในโลกนี้ด้วยบทลงโทษอันไม่รู้จบในชีวิตหน้า รวมทั้งลักษณะของการลงโทษดังกล่าวยังขัดแย้งกับมโนทัศน์เรื่องพระเจ้า นิยามนรกในแนวคิดนี้จึงไม่ใช่บทลงโทษทางกายภาพด้วยนรกนิรันดร์ซึ่งถูกกำหนดโดยพระเจ้า แต่นรกเป็นสภาวะแห่งการสูญเสียความสุขจากการแยกแอกจากพระเจ้า ซึ่งเป็นสภาวะจากการกำหนดเลือกของมนุษย์เอง พื้นฐานของแนวคิดนี้สัมพันธ์กับความศรัทธาของชาวคริสต์ผู้เชื่อว่าการปราศจากพระเจ้าทำให้ความสุขเป็นไปไม่ได้ โดยนักคิดแนว Separationist เชื่อว่า บาปเป็นเหตุให้บุคคลแยกแอกจากพระเจ้าผู้เป็นความสุขของมนุษย์ ความเจ็บปวดในนรกจึงเป็นความทรมานที่ต้องแยกขาดจากพระเจ้า แม้แนวคิดเช่นนี้ทำให้สามารถเลี่ยงปัญหาบทลงโทษที่ดูเหมือนไม่ยุติธรรม และทำให้มโนทัศน์เรื่องสภาวะของนรกนิรันดร์กับคุณลักษณะพระเจ้าไม่ขัดแย้งกัน เพราะการกระทำบาปเกิดจากการเลือกกระทำเองคือ เลือกที่จะแยกแอกจากพระเจ้าซึ่งเป็นผลให้มนุษย์ปราศจากความสุขโดยสิ้นเชิง

อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องนรกในลักษณะดังกล่าวอาจสมเหตุสมผลได้ภายในบริบทของเทวนิยม เช่น คริสต์ศาสนา ขณะที่อาจโต้แย้งจากมุมมองของอเทวนิยมได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าและพวกเขาไม่ปรากฏแม้ในชีวิตนี้ ดังนั้น ในชีวิตหลังความตายการแยกแอกจากเจ้าย่อมไม่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับแนวคิดเรื่องนรกได้ว่า เป็นสภาวะที่ปราศจากความสุข เพราะในมุมมองของอเทวนิยมความสุข และความทุกข์ไม่ได้เชื่อมโยงกับมโนทัศน์เรื่องพระเจ้า และยังอาจเกิดคำถามได้ว่า การบังคับให้เลือกพระเจ้าเท่านั้นจึงเป็นสุข การเลือกปฏิเสธพระเจ้าเป็นผลให้ทุกข์ ถือเป็นเสรีภาพในการเลือกอย่างแท้จริงหรือไม่

การใช้ข้อโต้แย้งจากกรอบแนวคิดแบบอเทวนิยมกับกรอบแนวคิดแบบเทวนิยมของผู้วิจัยนั้นไม่ประสบปัญหา เพราะในประเด็นเดียวกันนี้เทวนิยมจำเป็นต้องตอบอเทวนิยมเช่นกัน เพราะระบบศีลธรรมที่วางอยู่บนมโนทัศน์เรื่องพระเจ้า ซึ่งได้ให้คำอธิบายการได้รับรางวัลแห่งความดี ว่าเป็นสภาวะความสุขที่ได้อยู่กับพระเจ้า และการถูกลงโทษจากความชั่ว ว่าเป็นสภาวะแห่งความทุกข์ ซึ่งหมายถึงการแยกแอกจากพระเจ้า คำอธิบายดังกล่าวนั้นเป็นการจำกัดบริบททางศีลธรรมให้เกิดขึ้นได้ในบริบทของเทวนิยมเท่านั้น และทำให้การตอบคำถามทางศีลธรรมในกรอบแนวคิดอื่นเป็นสิ่งที่ไร้ความหมายกล่าวคือ ระบบการให้รางวัลและการลงโทษทางศีลธรรมนอกเหนือจากบริบททางศีลธรรมของคริสต์ศาสนาอาจจะไม่มีความหมาย เพราะการให้ความหมายนั้นได้เชื่อมโยงกับมโนทัศน์เรื่องพระเจ้าเท่านั้น จนดูเหมือนว่าความยุติธรรมของระบบการให้รางวัลในกรอบเทวนิยมในลักษณะดังกล่าวกลับไม่ได้ให้ความยุติธรรมกับกรอบความคิดอื่นๆ ขณะที่แนวคิดแบบอเทวนิยมซึ่งปราศจากมโนทัศน์เรื่องพระเจ้าทั้งในชีวิตนี้และในชีวิตหน้ายังสามารถตอบประเด็นความยุติธรรมของการให้รางวัลและการลงโทษทางศีลธรรมได้

^{๔๔} *Hell , justice, and freedom* , p.69.

สำหรับการวิเคราะห์ว่า แนวคิดพื้นฐานเรื่องการลงโทษในคริสต์ศาสนาเข้าข่ายทฤษฎีการลงโทษในรูปแบบใด ดังที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์กฎแห่งกรรมกับทฤษฎีการลงโทษรูปแบบต่างๆ เพื่อแสดงความชัดเจนของกฎแห่งกรรมในฐานะบทลงโทษนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การวิเคราะห์ในลักษณะดังกล่าวไม่น่าจะใช้เชื่อมโยงกับลักษณะการลงโทษในคริสต์ศาสนาได้โดยตรงนัก ทั้งนี้ด้วยเหตุผลพื้นฐาน ๒ ประการด้วยกัน ประการแรกคือ ทฤษฎีการลงโทษในรูปแบบต่างๆ อาทิ การลงโทษตามทฤษฎีที่ต่างตอบแทน (Retribution) ตามทฤษฎีป้องกันความผิด (Deterrence) และทฤษฎีผลสืบเนื่อง (Consequentialism) เป็นการลงโทษที่อยู่บนพื้นฐานของการละเมิดกฎ ขณะที่ในคริสต์ศาสนาความผิดมิได้เป็นการละเมิดกฎ หากแต่เป็นการละเมิดความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ อีกทั้งลักษณะของการลงโทษมิได้ดำเนินไปตามกฎ หากแต่มีผู้ลงโทษคือ พระเจ้า ประการที่สอง การลงโทษตามทฤษฎีต่างๆ นั้นเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ล่วงละเมิดต่อกัน ขณะที่การลงโทษในทางคริสต์ศาสนาเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ล่วงละเมิดต่อเจตจำนงของพระเจ้า การละเมิดระหว่างมนุษย์จึงถูกจัดให้เข้าใจในระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าด้วย และด้วยเหตุดังกล่าวนี้นี้แนวคิดพื้นฐานเรื่องการลงโทษในคริสต์ศาสนาจึงกินความหมายครอบคลุมกว้างกว่าขอบข่ายทฤษฎีการลงโทษในรูปแบบต่างๆ ที่ได้พิจารณาข้างต้น

การศึกษามนุษย์ในทัศนะของคริสต์ศาสนาทำให้สังเกตเห็นได้ว่า นิยามของมนุษย์ ธรรมชาติของมนุษย์ และสำนักทางศีลธรรมของมนุษย์ล้วนอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสร้างของพระเจ้า หากแต่เป็นสิ่งสร้างอันพิเศษเพราะมีชีวิตจากลมปราณและเป็นฉายาของพระเจ้า มนุษย์จึงสามารถรู้จักพระเจ้าได้ แต่การเป็นฉายาของพระเจ้าแสดงนัยของศักยภาพในการพัฒนาไปสู่สิ่งสร้างแต่ไม่สามารถสมบูรณ์ได้เท่าพระเจ้า และถึงแม้พระเจ้าทรงมอบเสรีภาพให้มนุษย์ ซึ่งเป็นเสรีภาพอันจำกัด มนุษย์ในฐานะฉายาของพระเจ้า จึงมีเพียงแต่มีศักยภาพในการรู้ดี - ชั่ว แต่ไม่มีเสรีภาพในการกำหนดความดี - ความชั่วด้วยตนเอง เพราะมนุษย์เองนั้นมีข้อจำกัดในความรู้ ศรัทธาต่อพระเจ้าจึงเป็นสิ่งสำคัญและถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การไม่เชื่อฟังพระเจ้าซึ่งหมายถึงการล่วงละเมิดธรรมบัญญัติ ถือเป็น การขัดต่อเจตจำนงของพระเจ้า นำไปสู่บาป ทำให้ต้องได้รับการลงโทษด้วยนรกอันเป็นนิรันดร์ ซึ่งมีการตีความใน ๒ ลักษณะกล่าวคือ การลงโทษทางกายอย่างเป็นทางการเป็นนิรันดร์ และนรกในสภาวะแปลกแยกจากพระเจ้าตลอดกาล ซึ่งการลงโทษในลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดข้อโต้แย้งจากหลายมุมมองโดยจะได้อธิบายต่อไป

๓.๓ บทลงโทษกับการกระทำผิด

มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในคริสต์ศาสนาด้วยนรก อันเป็นนิรันดร์^{๕๙} มาจากความเชื่อที่ว่า “ไม่มีใครสักคนที่อาจรอดพ้นจากการพิพากษาอันเป็นนิรันดร์ และไม่มีคำพิพากษาใด ยกเว้นชีวิตและความตาย”^{๕๐} ประเด็นดังกล่าวนำไปสู่ข้อโต้แย้งในประเด็นของความยุติธรรมนับแต่อดีต รวมถึงข้อโต้แย้งที่สร้างความชอบธรรมให้นรกอันเป็นนิรันดร์ ขณะเดียวกันมีความพยายามสร้างความชอบธรรมให้นรกอันเป็นนิรันดร์เป็น

^{๕๙} นรกอันเป็นนิรันดร์ได้รับการประกาศอย่างเป็นทางการจากศาสนจักรใน ค.ศ.543 อ้างจาก *New Catholic Encyclopedia* 6, p.1005.

^{๕๐} *Dictionary of Christian Ethics*, p.297.

ไปได้ด้วยการใช้มนต์อื่น ๆ ร่วมกับมนต์เรื่องการลงโทษ อาทิ การใช้มนต์เรื่องแดนชำระ (Purgatory) และมนต์เรื่องการชำระตนไปสู่ความศักดิ์สิทธิ์ในชีวิตหลังความตาย (Progressive Sanctification) หรือมีการพิจารณาความหมายของนรก ซึ่งเป็นสภาวะแปลกแยกจากพระเจ้า รวมทั้งการเสนอ แนวคิดเรื่องเสรีภาพในนรกเพื่อตอบปัญหาเรื่องความยุติธรรมของการลงโทษในลักษณะดังกล่าว

การใช้มนต์อื่นร่วมกับมนต์เรื่องการลงโทษ

มนต์เรื่องแดนชำระ^{๕๑} ได้รับการยอมรับจากคริสต ศาสนจักรโดยมีการพัฒนาความคิดจากการตีความพันธสัญญาเดิมและพันธสัญญาใหม่ ซึ่งมีคำอธิบายว่า

“ตามคำสอนแห่งพระศาสนจักร เป็นสภาวะ สถานะ หรือสถานการณ์ในโลกหน้า ซึ่งยังคงสืบเนื่องจวบจนกระทั่งการพิพากษาครั้งสุดท้าย เป็นที่ซึ่งวิญญาณทั้งหลายผู้ตายด้วยสภาวะหรรษทาน (state of grace) แต่ยังคงติดข้องอยู่ในความไม่สมบูรณ์ที่พึงระวังได้สำนึกสำหรับบาปเบา(venial sins) ซึ่งยังไม่ได้รับการอภัย หรือสำหรับการลงโทษชั่วคราวเนื่องจากบาปเบาและบาปหนัก (mortal sins) ซึ่งได้รับการอภัยแล้ว ทั้งหมดนี้จะทำให้วิญญาณบริสุทธิ์ก่อนไปสวรรค์ ดังนั้นแดนชำระจึงไม่ใช่สถานที่ของความทรมานในมิติเชิงลบซึ่งเป็นเพียงที่ลงโทษดวงวิญญาณ หากแต่เป็นสภาวะของการพัฒนาตนในมิติเชิงบวก ซึ่งบุคคลสามารถเข้าถึงพระเจ้า โดยประการแรกต้องเข้าถึงตนเองก่อน”^{๕๒}

มนต์เรื่องแดนชำระ เป็นความพยายามยืนยันพระเมตตาของพระเจ้า ซึ่งให้อภัยคนบาปผู้สำนึกหรือกลับใจ ขณะเดียวกันได้ยืนยันความภาคภูมิใจของมนุษย์ในการพัฒนาตนได้แม้หลังความตาย กล่าวคือ ตราบใดที่การพิพากษาครั้งสุดท้ายยังไม่มาถึง เขายังมีโอกาสเข้าสู่อาณาจักรของพระเจ้า แม้มีการยืนยันถึงการลงโทษที่ไม่เป็นนิรันดร์ แต่ในขณะเดียวกันยังยอมรับว่า มีนรกอันนิรันดร์ซึ่งในแง่นี้เป็นสถานที่ลงโทษผู้กระทำความบาปหนักและไม่สำนึกในบาป

สังเกตได้ว่า แนวคิดเรื่องโอกาสในชีวิตหลังความตายของพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาต่างกันอย่างน่าสนใจกล่าวคือ ตามทัศนะพุทธศาสนาแนวคิดเรื่องการลงโทษในชีวิตหลังความตายซึ่งได้แก่ การตกนรก เป็นเปรต เป็นดิรัจฉาน ซึ่งสภาวะต่างๆ เหล่านี้ปราศจากมิติของโอกาสในการพัฒนาตน เพราะสภาวะที่เอื้อหรือเหมาะสมที่สุดในการพัฒนาตนเพื่อบรรลุดุธรรมปรากฏขึ้นอีกครั้งในสภาวะของมนุษย์ ขณะเดียวกันมิติ

^{๕๑} มนต์เรื่องแดนชำระได้รับการพัฒนาอย่างเด่นชัดในคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก ขณะที่แนวคิดนี้ไม่ได้รับการพัฒนาในคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ โปรดดูรายละเอียดใน กิริติ บุญเจือ, **คริสต์ศาสนาเชิงวิชาการ**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๙, น.๕๗-๕๘.

^{๕๒} *New Catholic Encyclopedia* 11, pp.1034-1037.

หรรษทาน(state of grace) เป็นสภาวะที่สืบเนื่องของผู้ได้รับพระเมตตาสู่ความศักดิ์สิทธิ์หรือมีพระเมตตาสถิตอยู่กับเขา (the abiding disposition of one who possesses sanctifying or habitual grace.) ตรงข้ามกับสภาวะบาป(state of sin) โปรดดู Paul Kevin Meagher ed., *Encyclopedic Dictionary of Religion Volumn F-N*, U.S.A.: the Sisters of St.Joseph of Philadelphia, 1979, pp.1540-1541.

แห่งโอกาสในการพัฒนาตนในชีวิตหลังความตายกลับได้รับการพัฒนาอย่างเด่นชัดในประวัติศาสตร์แห่งคริสต์ศาสนาซึ่งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเรื่องการเดินทางของชีวิตเพียงครั้งเดียว นำไปสู่นรก หรือสวรรค์อันนิรันดร์

ขณะที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ศาสนจักรพยายามแยกแยะหรือสร้างเส้นแบ่งระหว่างบาปเบาและบาปหนักเพื่อให้เกิดความชัดเจนว่า มีสถานที่ลงโทษสำหรับบาปอย่างเบาซึ่งไม่ต้องตกนรกนิรันดร์ แต่ในขณะเดียวกันศาสนจักรไม่ได้ให้คำตอบซึ่งวางอยู่บนแนวคิดที่ว่า มีบาปใดในชีวิตนี้ซึ่งรุนแรงถึงขั้นต้องได้รับการลงโทษอย่างไม่รู้จัก และดูเหมือนยังไม่ได้ให้คำตอบที่ยุติธรรมในการตัดสินการเดินทางของชีวิตเพียงครั้งเดียว ด้วยการลงโทษต่อเนื่องอย่างไม่รู้จัก ขณะที่พุทธศาสนานั้นแม้มีมโนทัศน์เรื่องอนันตริยกรรม แต่ถือว่าการใช้กรรมของบาปที่หนักที่สุดนั้นย่อมมีที่สิ้นสุดของมันซึ่งสอดคล้องกับพุทธปรัชญาที่ว่า ทุกสิ่งเป็นอนิจจัง

มโนทัศน์เรื่องการชำระตนสู่ความศักดิ์สิทธิ์ในชีวิตหลังความตาย (Progressive Sanctification)
เสนอแนวคิดในการตีความพันธสัญญาใหม่ว่า เพื่อเลี่ยงปัญหาที่นรกอันเป็นนิรันดร์กล่าวคือ การตีความหนทางแห่งความรอดแบบเดิมนั้นในที่สุดแล้วสะท้อนการแบ่งมนุษย์เป็นสองประเภทโดยสิ้นเชิงคือ ผู้ชอบธรรม (the saved) และคนบาป (the lost) ขณะที่แนวคิดเรื่องการชำระตนสู่ความศักดิ์สิทธิ์ในชีวิตหลังความตายเกิดจากทัศนะที่ว่า

“...แทนที่จะพยายามแบ่งมนุษย์เป็น ๒ ประเภท เราควรคิดถึงกระบวนการของกิจกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีสาระเชิงบวกที่ได้พัฒนาและลดทอนเชิงลบ ....ชีวิตอันเป็นนิรันดร์เป็นการพัฒนาของสาระเชิงบวกในชีวิต และเนื่องจากความคลุมเครือของชีวิต ทำให้บ่อยครั้งมีการพัฒนาในเชิงบวกอยู่เพียงเล็กน้อย แต่ไม่มีมนุษย์คนไหนที่ชั่วร้ายได้ทั้งหมดมากไปกว่ามีคนที่ดีได้ทั้งหมด ความคิดเรื่องชะตาชีวิตแบบสองขั้วนั้นขัดแย้งกับการเผยแสดงของพระเจ้าและธรรมชาติของมนุษย์” ^{๕๓}

แนวคิดที่ว่านี้ได้รับคำอธิบายว่า มีพื้นฐานการคิดมาจากพันธสัญญาใหม่ ซึ่งมีนัยแฝงของ “สภาวะระหว่างการสำนึกผิดกับการชำระวิญญูณเพื่อความบริสุทธิ์” (intermediate state) และปรากฏหลายแห่งในพันธสัญญาใหม่ อาทิ

“ด้วยว่าพระคริสต์ก็ได้สิ้นพระชนม์ครั้งเดียวเท่านั้น เพราะความผิดบาปคือพระองค์ผู้ชอบธรรมเพื่อผู้ไม่ชอบธรรม เพื่อจะได้ทรงนำเราทั้งหลายไปถึงพระเจ้า ฝ่ายกายพระองค์จึงสิ้นพระชนม์แต่ฝ่ายวิญญูณทรงคืนพระชนม์ และโดยทางวิญญูณพระองค์ได้เสด็จไปประกาศพระวจนะแก่วิญญูณที่ตึกคุกอยู่
(๑ เปโตร ๓ : ๑๘-๑๙)...

คนเหล่านั้นจะต้องให้การแก่พระองค์ผู้พร้อมแล้วที่จะทรงพิพากษาทั้งคนเป็นและคนตาย ด้วยเหตุนี้เอง ข้าพเจ้าจึงได้ประกาศแก่คนทั้งหลายที่ตายไปแล้ว เพื่อเขาจะมีชีวิตทางจิตวิญญูณเช่น พระเจ้า แม้ว่าเมื่อเขายังอยู่ในโลกนี้เขาถูกพิพากษาลงโทษเหมือนอย่างมนุษย์ทั่วไป” (๑ เปโตร ๔ : ๕-๖.) ^{๕๔}

^{๕๓} The Problem of the Self in Buddhism and Christianity, p.116.

^{๕๔} พระคริสตธรรมใหม่ ๗, อ่างแก้ว, น. ๙๒๙-๙๓๐.

การตีความจึงไม่ได้ให้ความสำคัญของแนวคิดการลงโทษที่ว่ายอมเกิดขึ้นขณะมีชีวิตอยู่และจบชีวิตลง หากแต่ต้องการเน้นถึงนัยสำคัญที่ว่า แม้ในสภาวะแห่งความตายยังมีมิติของความสามารถในการเข้าถึงพระวาระ ซึ่งนำสู่การพัฒนาทางจิตวิญญาณเพื่อฟื้นฟูความรอดอีกครั้ง (Salvation) จอห์น ฮิค ได้ให้ความเห็นต่อทัศนะนี้ว่า ในที่สุดแล้วถือว่าใกล้เคียงกับแนวคิดไฟชำระของโรมันคาทอลิก ^{๕๕}

“ความคิดเบื้องหลังวลีนี้ (การชำระตนสู่ความศักดิ์สิทธิ์ในชีวิตหลังความตาย)คือ ความศักดิ์สิทธิ์ หรือ (ความสมบูรณ์) ในชีวิตนี้บางส่วนพัฒนาจากความทุกข์ทรมาน และบางที่ความจริงของ **สภาวะระหว่าง** ที่อยู่ในกระบวนการพัฒนาไปสู่ความศักดิ์สิทธิ์อาจมีลักษณะเดียวกันนี้ได้เริ่มต้นบนโลก ความสมบูรณ์ บางส่วนในกระบวนการนี้ยังคงอยู่ ซึ่งช่วงเวลาขึ้นอยู่กับระดับของส่วนที่ยังไม่ได้พัฒนาอย่างสมบูรณ์ จะยังคงพัฒนาต่อไปในช่วงเวลาแห่งความตาย” ^{๕๖}

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ฮิคพยายามเทียบเคียงสภาวะของชีวิตในโลกนี้แล้วเชื่อมโยงสู่สภาวะในโลกหน้า ซึ่งสามารถโต้แย้งได้ใน ๒ ประเด็น คือ

ประเด็นแรก ไม่อาจปฏิเสธว่าความทุกข์ทรมานในชีวิตนี้ส่วนหนึ่งได้นำไปสู่การพัฒนาตน แต่ลักษณะที่ว่านี้อาจเกิดขึ้นกับบางกรณี หรือกับบางคน ซึ่งอาจจะไม่เกิดขึ้นในทุกกรณี หรือกับทุกคน ในทำนองเดียวกัน ความทุกข์ทรมานในชีวิตหลังความตายเพื่อนำไปสู่ภาวะสมบูรณ์อาจเกิดขึ้นได้ในบางกรณี อาจไม่ใช่ในทุกกรณี ในมุขกลับกันความทุกข์ทรมานอาจเป็นเหตุให้เรายอมห่างจากความสมบูรณ์ก็เป็นได้ ไม่เช่นนั้นเรายอมถึงความสมบูรณ์ ตั้งแต่ในโลกที่เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมานนี้ ไม่จำเป็นต้องรอถึงในโลกหน้า แม้ว่าสภาวะระหว่างเพื่อชำระตนสู่ความศักดิ์สิทธิ์หลังความตายต้องอาศัยความศรัทธาในพระเจ้าเป็นสิ่งสำคัญกล่าวคือ การผจญกับความทุกข์ทรมานนั้นมนุษย์มีศรัทธาในพระเจ้าเป็นเครื่องชี้นำ หากแต่เมื่อเปรียบเทียบกับวิธีคิดนี้กับทัศนะเรื่องความทุกข์ของ พุทธศาสนา ซึ่งถือว่าความทุกข์ไม่ได้นำไปสู่การบรรลุลิขิต เพราะพระพุทธเจ้าทรงทดลองรับความทุกข์ทรมานด้วยวิธีการต่างๆ ก็ไม่อาจบรรลุลิขิตได้ ทรงละความเชื่อที่ว่าความทุกข์ทรมานนำไปสู่การหลุดพ้น หากแต่ใช้ปัญญาในการพิจารณาธรรมชาติแห่งทุกข์ที่ทั้งปวงเป็นเครื่องมือจึงนำไปสู่การบรรลุลิขิต

ข้อโต้แย้งต่อมา แม้ยังยืนยันว่า บริบทหรือเหตุการณ์ที่เป็นทุกข์กลับทำให้เข้าใจชีวิตขึ้น เช่น การสูญเสียหรือการจากไปของคนที่เรารักทำให้ได้ข้อคิดว่า ชีวิตนั้นแสนสั้นนัก ซึ่งหมายความว่าความถึงการเรียนรู้ในมิติของความสัมพันธ์ต่อผู้อื่น หรือสังเกตจากความเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ แต่ในโลกแห่งความตายของคริสต

^{๕๕} *The Problem of the Self in Buddhism and Christianity*, pp.118-119.

^{๕๖} อ้างจาก John Hick ใน *The Problem of the Self in Buddhism and Christianity*, p.118.

ข้อความในวงเล็บแรก และการเน้นโดยผู้วิจัย

การตีความการลงโทษในนรกอันเป็นนิรันดร์ด้วยคำอธิบายแบบใหม่นั้น ปรากฏนับแต่ในอดีต อาทิ ในคริสต์ศตวรรษที่ 3 นักบุญ Origen พยายามตีความความทุกข์ทรมานทางกายสู่ความทรมานทางจิตใจ การลงโทษจึงมีมิติของการแปลกแยกจากพระเจ้าและเข้าใจการลงโทษว่าเป็นการบำบัดทางจิตใจ โปรดดู *New Catholic Encyclopedia* 6, p.1006. ขณะที่ศาสนจักรปฏิเสธแนวคิดนี้และยืนยันว่า นรกคือการลงโทษเป็นนิรันดร์

ศาสนาชนวนให้ตั้งคำถามได้ว่า มีบริบทใดหรือสภาวะใดที่จะเอื้อให้เข้าใจชีวิตเท่ากับสภาวะของการมีชีวิตอยู่ เพราะโลกแห่งความตายน่าจะแตกต่างจากโลกปัจจุบันโดยสิ้นเชิง ดังที่มีผู้ถามพระเยซูว่าหญิงผู้เป็นภรรยาของพี่น้องทั้งเจ็ดคน ในชีวิตหลังความตายนางเป็นภรรยาของผู้ใด ทรงชี้แจงว่า “พวกท่านผิดแล้ว เพราะท่านไม่รู้พระคัมภีร์หรือฤทธิเดชของพระเจ้า เมื่อมนุษย์ฟื้นขึ้นมาจากความตายนั้น จะไม่มีการสมรสหรือยกให้เป็นสามีภรรยาอีก แต่จะเป็นเหมือนทูตในฟ้าสวรรค์” (มัทธิว ๒๒ : ๒๙-๓๐.)^{๕๗}

ผู้มีแนวคิดเรื่อง การชำระตนสู่ความศักดิ์สิทธิ์ในชีวิตหลังความตายอาจโต้แย้งว่า สภาวะแห่งความรอดย่อมเกิดขึ้นในทุกๆ คน กล่าวคือ “ถ้าพระเยซูทรงลงไปสู่แดนมรณา และทรงประกาศพระวาระแล้ว ย่อมไม่มีส่วนใดในจักรวาลที่ซึ่งพระวาระจะไปไม่ถึง... ความเชื่อเรื่องการเสด็จลงสู่แดนมรณาได้สงวนความจริงอันทรงคุณค่าที่ว่า ไม่มีผู้ใดผู้เคยมีชีวิตอยู่ได้ถูกละทิ้งโดยปราศจากสายตาของพระคริสต์และปราศจากการให้หนทางแห่งความรอดของพระเจ้า”^{๕๘}

การขยายโอกาสในการเข้าถึงอาณาจักรพระเจ้าสู่ทุกๆ ดวงวิญญาณ คือ ความพยายามทำให้หนทางรอดเป็นสากล แนวคิดนี้สามารถแก้ปัญหของหนทางแห่งความรอดสำหรับผู้เกิดก่อนการปรากฏของพระเยซู ผู้ไร้สมรรถภาพ ไร้โอกาสในการรับฟังพระวาระ หรือผู้ที่มีข้อจำกัดทางศีลธรรมในชีวิตนี้ต้องเป็นคนบาป ฯลฯ ทุกคนสามารถเข้าสู่อาณาจักรพระเจ้าได้ด้วยการพัฒนาทางศีลธรรมที่ยังมีอยู่อย่างต่อเนื่องแม้จบชีวิตลง^{๕๙} ตามแนวคิดนี้ในที่สุดแล้วย่อมไม่มีใครตกนรกอันเป็นนิรันดร์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการพยายามสลายเส้นแบ่งของสวรรค์ แดนชำระและนรกโดยเชื่อมโยงให้เป็นกระบวนการเดียวกัน ถือได้ว่าเป็นข้อแตกต่างอย่างชัดเจนกับโมโนทัศน์เรื่องแดนชำระในคาทอลิกซึ่งยังคงมีเส้นแบ่งระหว่างอาณาจักรสวรรค์ แดนชำระและนรกอย่างชัดเจน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การใช้ แนวคิดเรื่องการชำระตนสู่ความศักดิ์สิทธิ์ในชีวิตหลังความตายเพื่อเลี่ยงปัญหาของนรกอันเป็นนิรันดร์สามารถโต้แย้งได้ใน ๒ ประเด็นหลัก

ในประเด็นการตีความกล่าวคือ การตีความบางส่วนของพันธสัญญาใหม่โดยแสดงนัยว่า พระเยซูทรงแสดงพระวาระแก่ดวงวิญญาณในแดนมรณาย่อมแสดงถึงโอกาสแห่งความรอดและความรอดนี้เป็นสภาวะสากล นำไปสู่ข้อสรุปว่าทุกคนย่อมรอด จึงไม่มีใครตกนรกนิรันดร์ แนวคิดเรื่องความรอดอันเป็นสากลคือ ความพยายามที่จะสร้างกรอบให้ทุกคนเห็นความจริงสูงสุดตรงกันว่าเป็นพระเจ้า ถึงแม้ไม่ตระหนักในความมีอยู่ของพระเจ้าขณะมีชีวิตอยู่ ย่อมเข้าถึงความจริงนี้ได้ขณะสิ้นชีวิต ถ้าจุดหมายแห่งชีวิตอยู่บนพื้นฐานว่า ทุกคนต้องเชื่อในพระวาระเพื่อความรอด นั่นหมายถึงการบังคับให้เชื่อในพระเจ้า เพราะการไม่เชื่อย่อมไม่มีหนทางรอด

^{๕๗} พระคัมภีร์ใหม่ ฯ , อ้างแล้ว, น. ๙๖.

^{๕๘} *The Problem of the Self in Buddhism and Christianity*, p.121.

^{๕๙} แนวคิดเรื่อง การชำระตนสู่ความศักดิ์สิทธิ์ในชีวิตหลังความตาย (progressive sanctification) พยายามเสนอความคิดที่ว่า เราอาจเข้าถึงพระเจ้าในชื่อที่ต่างกันอย่างแท้จริงคือ พระเจ้า (God) นั่นเอง โปรดดู *The Problem of the Self in Buddhism and Christianity*, p.122. ขณะนี้เนื้อความในพันธสัญญาใหม่ระบุว่าพระเมตตาของพระเจ้าทรงครอบคลุมถึงมนุษย์ทุกคนผู้ประพฤติดีทั้งพวกยิวและต่างชาติ ขณะที่ผู้ประพฤติชั่วทั้งยิวและต่างชาติจะได้รับพระพิโรธและพระอาชญา(โรม ๖ : ๑๖.) และ “ฝ่ายเปโตรจึงกล่าวว่า “ข้าพเจ้าเห็นจริงแล้วว่า พระเจ้าไม่ทรงเลือกหน้าผู้ใด แต่คนใดๆ ในทุกชาติที่เกรงกลัวพระองค์และประพฤติตามทางชอบธรรม ก็เป็นที่ชอบพระทัยพระองค์” (กิจการของอัครทูต ๑๐ : ๓๔-๓๕.)

แสดงให้เห็นว่าชีวิตหลังความตายปราศจากเสรีภาพ ซึ่งขัดแย้งกับการตีความของแนวคิดเรื่อง การชำระตนสู่ความศักดิ์สิทธิ์ในชีวิตหลังความตาย ซึ่งเน้นให้ตระหนักถึง “สภาวะระหว่าง” กล่าวคือ เปิดโอกาสให้มนุษย์ได้สำนึกและพัฒนาตนในชีวิตหลังความตาย ซึ่งการพัฒนาจะเกิดขึ้นได้เมื่อมนุษย์มีเสรีภาพ ขณะที่ความมีเสรีภาพของมนุษย์อย่างแท้จริงน่าจะหมายถึงการเลือกโดยปราศจากการถูกบังคับให้เลือก

ในประเด็นความยุติธรรมทางศีลธรรม อาจกล่าวได้ว่า มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในคริสต์ศาสนาในแง่หนึ่งอาจได้รับการพิจารณาว่ายุติธรรมกล่าวคือ “การได้รับการตัดสินจากพระเจ้า จากรากฐานความดี - ชั่วของมนุษย์ ซึ่งในที่สุดแล้วคือ ความยุติธรรม(ทางศีลธรรม) ของพระเจ้า แต่จากมุมมองของนักวิชาการจำนวนไม่น้อยในปัจจุบัน นรก-สวรรค์กลับเป็นเครื่องแสดง “ความไม่ยุติธรรม” ของพระเจ้า”^{๖๐}

ความยุติธรรมปรากฏขึ้นได้ เมื่อผู้กระทำบาปแม้ไม่ได้รับผลในชีวิตนี้ย่อมถูกลงโทษในชีวิตหลังความตายอย่างแน่นอน(ซึ่งข้อโต้แย้งในประเด็นการลงโทษของคริสต์ศาสนายอมรับว่าการลงโทษในชีวิตหลังความตายนั้นยุติธรรม แต่ความไม่ยุติธรรมเกิดจากการลงโทษอย่างเป็นนิรันดร์) ขณะที่เมื่อพิจารณาแนวคิดของการชำระตนสู่ความศักดิ์สิทธิ์ในชีวิตหลังความตาย^{๖๑} ก่อให้เกิดคำถามในประเด็นของความยุติธรรมทางศีลธรรม เพราะว่าแนวคิดนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญของนรกในแง่เป็นสถานที่ลงโทษแก่ผู้กระทำผิด ซึ่ง“นรกมิใช่สถานที่ที่ตั้งอยู่ได้โลก และไม่ใช้ความจริงทางภาวะวิทยา แต่เป็นประสบการณ์ทางจิตวิทยาซึ่งบุคคลหนึ่งๆ สามารถมีทั้งในชีวิตนี้เท่าๆ กับในชีวิตหน้า”^{๖๒} ลักษณะดังกล่าวนำไปสู่ข้อโต้แย้งในเรื่องความยุติธรรมทางศาสนากล่าวคือ การไม่เน้นมิติของการรับโทษทางกายภาพในชีวิตหลังความตายเพื่อตอบสนองความผิด ทำให้ยุติธรรมทางศีลธรรมของศาสนาสูญหายไปหรือไม่ และสภาวะแห่งความทุกข์ทรมานทางจิตใจในนรกเป็นบทลงโทษที่มีสัดส่วนยุติธรรมเพียงพอต่อการกระทำผิดหรือไม่ เพราะในโลกเชิงประจักษ์บ่อยครั้งที่เราเห็นว่า บางคนกระทำผิดอย่างรุนแรงโดยปราศจากการสำนึกตน และถ้าในชีวิตหลังความตายเขายังไม่สำนึกในความดีและความชั่วและไม่ทุกข์ทรมานทางจิตใจ แสดงว่าเขาไม่ได้อยู่ในสภาวะของการได้รับโทษทัณฑ์ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาเรื่องความยุติ

^{๖๐} ศรัทธาและปัญญา, อังแล้ว, น. ๑๙๐.

^{๖๑} สภาวะ “progressive sanctification เป็นสภาวะแห่งความสุข (state of blissful expectancy) ที่ซึ่งผู้ชอบธรรมรอคอยการรับรางวัล ” *Ibid*, pp.119-120.

ส่วนสภาวะระหว่าง หรือ the intermediate state ได้รับการนิยามว่า “ เป็นสภาวะซึ่งสัมพันธ์กับความทุกข์ใจ (anguish) และความรู้สึกผิด (remorse) สภาวะที่ยังต้องดำรงอยู่ด้วยความเจ็บปวดใจเมื่อรู้ว่าได้พลาดจากจุดมุ่งหมายซึ่งผู้หนึ่งมีสำนึกอย่างรุนแรงเมื่อความตาย่างกายเข้ามา ระดับของความทุกข์ใจและทรมานสัมพันธ์กับระดับการแปลกแยกจากความจริง ” *Ibid*, pp.121-122.

สภาวะทั้งสองนี้คือ ไม่ได้แยกขาดจากกัน แต่ “สภาวะระหว่าง” นำไปสู่ “สภาวะของการชำระตนสู่ความศักดิ์สิทธิ์” ซึ่งเกิดจากการตีความธรรมบัญญัติ เรื่อง เศรษฐี กับ ลาซารัส (ลูคา ๑๖ : ๒๒-๒๖.) กล่าวคือ เมื่อเศรษฐีผู้ไม่โอบอ้อมอารีต่อลาซารัส รัสตายไป เขาไปอยู่ในแดนมรณา(Hades) ประกอบกับข้อเท็จจริงที่ว่าพระเยซูลงไปตรัสเทศนาวิญญานผู้ถูกคุมขังแสดงนัยว่า แดนมรณาย่อมแสดงว่านี่ไม่ใช่สภาวะอันเป็นที่สุด ส่วนลาซารัสนั้นทูตสวรรค์นำเขาไปยังอ้อมอกของอับราฮัมซึ่งเป็นที่พักของวิญญานบริสุทธิ์ รอคอยก่อนเข้าสู่สวรรค์

^{๖๒} *The Problem of the Self in Buddhism and Christianity*, p.122.

ธรรมได้ นอกจากนี้การลงโทษในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นในบริบทของเทวนิยมอย่างคริสต์ศาสนานั้น เพราะจุดหมายในชีวิตของ คริสต์ศาสนิกชนคือ การดำรงอยู่กับพระเจ้า การพลัดจากจุดหมายจึงสามารถเชื่อมโยงกับมิติของการลงโทษ

นรกในสภาวะแปลกแยกจากพระเจ้า

นรกอันเป็นนิรันดร์นั้นอาจกล่าวได้ว่า ชัดแย้งกับความมีอยู่และคุณลักษณะของพระเจ้าซึ่งเป็นเบื้องต้นและจุดหมายสูงสุดของคริสต์ศาสนาก็คือ “ถ้าพระเจ้าคือ ผู้ทรงเมตตาอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด (all-loving) พระองค์ย่อมมีพระประสงค์ไม่ให้ผู้ใดอยู่ในนรกอย่างแน่นอน และถ้าพระเจ้าทรงพลานุภาพเหนือสิ่งอื่นใดทั้งปวง (all-powerful) พระองค์ย่อมทรงสามารถทำให้ไม่มีผู้ใดต้องชดใช้ความทรمانอย่างเป็นทางการเป็นนิรันดร์ในนรกอย่างแน่นอน”^{๖๓} ด้วยเหตุนี้จึงมีแนวคิดที่ปฏิเสธการพิพากษาลงโทษด้วยนรกในมิติของความทรมานทุกข์ทรมานทางกายเพื่อตอบสนองโทษในอดีต โดยพิจารณาว่านรกเป็นการลงโทษซึ่งมนุษย์ได้เลือกด้วยตนเองที่จะแปลกแยกจากพระเจ้า แนวคิดดังกล่าวจัดอยู่ในกลุ่ม seperationist ซึ่งนักปรัชญาที่ได้รับการจัดให้อยู่ในกลุ่มนี้ อาทิ ซี.เอส. ลิวอิส (C.S. Lewis) โจนาธาน ควันวิก (Jonathan L. Kvanvig)

ลิวอิสเสนอให้มองนรกในแง่ที่มนุษย์เลือกที่จะเห็นแก่ตัว การอยู่ในนรกนิรันดร์จึงหมายถึงมนุษย์ซึ่งตัวเองในความเห็นแก่ตัวนั้น ไม่ใช่พระเจ้าลงโทษเขา ทั้งนี้เพราะ

“...มนุษย์ชอบความมืดมากกว่าความสว่าง และไม่ใช่พระองค์ แต่เป็นพระวาทะที่ตัดสินมนุษย์ ดังนั้นเราคือเสรีภาพ ...ที่จะคิดถึงการลงโทษคนบาป ไม่ใช่แค่การตัดสินโทษคนบาป แต่ทว่าในแง่มันเป็นเพียงสภาวะของคนๆ นั้นตามความเป็นจริง ลักษณะการสูญเสียทางจิตวิญญาณคือ การที่เขาปฏิเสธทุกสิ่ง ยกเว้นตัวเขาเอง จิตนาการถึงคนเห็นแก่ตัวพยายามนำทุกสิ่งทีประสบบมาสู่อาณาจักรของตัวเอง ...

ความตายได้ขจัดการเกี่ยวข้องพื้นฐานกับโลกภายนอกลง ทำให้เขาอยู่กับตัวเองอย่างสมบูรณ์ และนั่นคือนรกที่แท้จริงสำหรับเขา ”^{๖๔}

^{๖๓} Michael Peterson, *Reason & Religious Belief*, New York : Oxford University Press, 1998, p.313.

^{๖๔} C.S. Lewis, *The Problem of Pain*, Glasgow : Harper Collins Publishers, 2002, pp.124-125.

ลิวอิสอ้างพันธสัญญาที่มีนัยระบุว่า มนุษย์เลือกที่จะชังตัวเองในความเลวร้าย “หลักการพิพากษามีอย่างนี้ คือความสว่างได้เข้ามาในโลกแล้ว แต่มนุษย์ได้รักความมืดมากกว่าความสว่าง เพราะกิจการของเขาเลวทราม” (ยอห์น ๓:๑๙.) ขณะที่บางแห่งในพันธสัญญาซึ่งลิวอิสได้อ้างถึงว่า ไม่ใช่พระเจ้าที่ตัดสินมนุษย์ แต่เป็นพระวาทะของพระองค์ อาจแสดงถึงธรรมบัญญัติที่ห้ามมนุษย์ถือปฏิบัติและเป็นบทลงโทษผู้ฝ่าฝืน ซึ่งผู้นั้นเลือกกระทำผิดเอง เขาจึงเลือกบทลงโทษให้ตนเอง กล่าวคือ “ถ้าผู้ใดไม่ยอมรับเราและไม่รับคำของเรา ผู้นั้นจะมีสิ่งหนึ่งพิพากษาเขา คำที่เราได้กล่าวแล้วนั้นแหละ จะพิพากษาเขาในวันสุดท้าย” (ยอห์น ๑๒:๔๘.) โปรดดู *พระคริสตธรรมใหม่ ๗*, อ้างแล้ว, น. ๓๗๐, ๔๒๕.

ในทัศนะของลิวอิส นรกเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดเลือกเอง โดย “ประตูของนรกถูกล็อกจากข้างใน... แต่แน่นอนว่าพวกคนบาปเหล่านี้ไม่ยากที่จะละทิ้งตนเอง แม้แต่เพียงผิวเผินก็ไม่อยากทำ แต่การละทิ้งตนเอง เป็นเพียงทางเดียวที่จะนำไปสู่ความดีใดๆ ได้ ฉะนั้นพวกนี้ก็จะมีความสุขตลอดไปกับเสรีภาพที่น่าสะพรึงกลัวที่พวกเขาเรียกร้องอยากจะได้ และพวกเขาจึงทำให้ตนเองตกเป็นทาส ในทำนองเดียวกันผู้คนที่ในสวรรค์ย่อมรับที่จะเชื่อฟังในพระเจ้าตลอดกาล จะมีเสรีภาพมากขึ้นชั่ว นิรันดร์” ^{๖๕}

การอยู่ในนรกอันเป็นนิรันดร์ในแง่หนึ่งจึงไม่ใช่เป็นพระประสงค์ของพระเจ้า หากแต่เป็นความต้องการของมนุษย์ที่ยึดโยงตัวเองกับความเห็นแก่ตัว จนกลายเป็นทาสของตัวเองตลอดกาล ผู้คนที่ในนรกตามทัศนะของลิวอิสไม่ใช่มนุษย์ หากแต่เป็นซากเดนของมนุษย์ (remains) ที่ถูกความเห็นแก่ตัวกัดกิน ^{๖๖} อาจกล่าวได้ว่าลิวอิสสามารถแย้งข้อโต้แย้งในประเด็นความโหดร้ายของพระเจ้าในการพิพากษาสิ่งสร้างของพระองค์ด้วยโทษอันไม่รู้จบและถือว่านรกคือ การเลือกด้านที่มีมิติด้วยตัวของมนุษย์เอง แต่ข้อเสนอของลิวอิสสามารถโต้แย้งได้ในประเด็นเรื่องเสรีภาพในการเลือกของมนุษย์ กล่าวคือ การที่ลิวอิสถือว่า ในนรกมีการเลือกจมปลักกับความเห็นแก่ตัวตลอดไป ทำให้ถูกล็อกในนรกตลอดกาล ดูเหมือนเป็นการตัดสินใจแล้วว่าคุณคนนั้นต้องอยู่ในภavnั้นตลอดไป โดยเขาใช้เสรีภาพในการเลือกที่จะเห็นแก่ตัว ขณะเดียวกันน่าจะคำนึงถึงศักยภาพในการใช้เสรีภาพ เพื่อพัฒนาตนเองได้ด้วย

ควินวิก เป็นอีกผู้หนึ่งที่กล่าวถึงปัญหาของนรก (problem of hell) โดยมองว่านรกเป็นคำตอบที่ไม่ยุติธรรมเลยสำหรับบาปบนโลก และมโนทัศน์ดังกล่าวดูเหมือนขัดแย้งกับการมีอยู่ของพระเจ้า โดยสรุปว่า “...ความคิดเรื่องนรกที่ ซึ่งมีบางคนถูกผลักไสอย่างมิอาจเลี่ยงได้ให้ดำรงอยู่ในนรกตลอดกาล เพื่อตอบแทนความผิดที่ได้กระทำต่อพระเจ้า ย่อมต้องถูกปฏิเสธ” ^{๖๗} ขณะเดียวกัน ควินวิกพยายามเสนอข้อโต้แย้งซึ่งสร้างความชอบธรรมให้นรกด้วยการยืนยันจากความเข้าใจมโนทัศน์เรื่องพระเจ้า โดยทั้งนี้ต้องเข้าใจก่อนว่า

“พระเจ้าเป็นสิ่งประเสริฐโดยสาร์ตอะ และพระองค์นอกจากทรงปกป้องรักษาการมีอยู่ของเราแล้ว และยังรวมถึงเสรีภาพในการเลือกของเราด้วย (ศักยภาพของเราที่จะตัดสินใจได้อย่างอิสระท่ามกลางทางเลือกอื่นๆ ที่เปิดสำหรับเรา) อย่างไรก็ตาม เมื่อเราขึ้นอยู่กับพระเจ้า ผู้โอบอุ้มการดำรงอยู่ของเรา ในที่สุดแล้วเรามีเพียง ๒ ทางเลือก ได้แก่ การยอมรับอย่างเต็มที่ว่าจะขึ้นอยู่กับพระเจ้า (ซึ่งหมายถึงการเลือกการดำรงอยู่ต่อไป) หรือการปฏิเสธที่จะขึ้นอยู่กับพระเจ้า (ซึ่งหมายถึงการเลือกที่จะไม่ดำรงอยู่) พระเจ้าโอบอุ้มมนุษย์ทุกคน (อนุญาตให้เขาดำรงอยู่) นานเพียงพอเท่าที่มาถึงจุดที่เขาสามารถเลือกอย่างมีเหตุผลระหว่างพระเจ้ากับการไม่ดำรงอยู่ ผู้ซึ่งเลือกพระเจ้าจะดำรงอยู่กับพระเจ้าในอาณาจักรสวรรค์ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้พระเจ้าทรงโอบอุ้มการดำรงอยู่ของเรา เสรีภาพในการเลือกของเราเป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงโอบอุ้มมากกว่า ดังนั้น ผู้ซึ่งในที่สุดแล้วเลือกที่จะเป็น

^{๖๕} *Ibid*, p.130.

^{๖๖} *Ibid*, p.128.

^{๖๗} *Reason & Religious Belief*, p. 313. โปรดดู Jonathan L. Kvanvig, *The Problem of Hell*, New York : Oxford University Press, 1993.

อิสระจากพระเจ้า (และดังนั้นเลือกที่จะไม่ดำรงอยู่) จะได้รับอนุญาตจากพระเจ้าในการทำลายตนเองในลักษณะนี้”^{๖๘}

การเข้าใจธรรมชาติของพระเจ้าในลักษณะดังกล่าวนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า มนุษย์เลือกที่จะใช้เสรีภาพทำลายตนเองคือ เลือกที่จะปฏิเสธพระเจ้า แต่การใช้เสรีภาพในการเลือกไปสู่จุดหมายของมนุษย์ดูเหมือนได้ถูกกำหนดคุณค่าไว้แล้วกล่าวคือ เลือกพระเจ้าคือสิ่งที่ดี เลือกที่จะปฏิเสธพระเจ้าได้สิ่งเลวร้าย ถ้าเป็นเช่นนั้นก็น่าจะโต้แย้งได้ว่า พระเจ้าได้ให้เสรีภาพแก่มนุษย์อย่างแท้จริงในการเลือกหรือไม่ และจะนิยามสิ่งเลวร้ายในนรกคือ การไม่คงอยู่หรือการแยกแยกจากพระเจ้า ว่าเป็นการลงโทษได้อย่างไรในกรอบความเชื่ออื่น อาทิ ในทัศนะของอเทวนิยมซึ่งปฏิเสธในทัศนเรื่องพระเจ้าทั้งในชีวิตนี้และในชีวิตหน้า

อย่างไรก็ตาม แม้นรกในทัศนะของลิวอิสและควินวิกไม่ใช่บทลงโทษอันโหดร้ายจากพระเจ้า แต่ทั้งลิวอิสและควินวิกต่างมีทัศนะต่างกันในเรื่องปลายทางของนรกกล่าวคือ สำหรับลิวอิสผู้คนในนรกไม่ใช่มนุษย์ แต่เป็นซากเดนของมนุษย์ ขณะที่ปลายทางนรกสำหรับควินวิกคือ การไม่ดำรงอยู่ (annihilation) ซึ่งถือเป็นภาวะที่แปลกแยกจากพระเจ้าตลอดกาลซึ่งถือว่าเลวร้ายที่สุด

ความยุติธรรมของนรกนิรันดร์

การสร้างความชอบธรรมให้นรกอันเป็นนิรันดร์ปรากฏนับแต่อดีตเป็นต้นมา อาทิ ข้อโต้แย้งของนักบุญออกัสติน นักบุญอโควนัส จนถึงในปัจจุบัน อาทิ ข้อโต้แย้งของโจนธาน เอ็ดเวิร์ดและข้อโต้แย้งของศาสตราจารย์ชาร์ลส์ ซีมอร์ นับเป็นความพยายามให้เหตุผลจากแง่มุมต่างๆ เพื่อยืนยันความยุติธรรมของการลงโทษในลักษณะดังกล่าว

ข้อโต้แย้งของนักบุญออกัสติน

นักบุญออกัสตินเชื่อว่า ในที่สุดแล้วชีวิตหลังความตายย่อมไปสู่จุดหมายหนึ่งในสองแห่ง คือ อาณาจักรพระเจ้า (the city of God) และอาณาจักรของซาตาน (the city of devil)^{๖๙} โดยพยายามหาเหตุผลสนับสนุนการลงโทษในลักษณะดังกล่าวเพื่อโต้แย้งแนวคิดที่เห็นว่า “มันไม่ยุติธรรมที่ใครก็ตามถูกตัดสินด้วยการลงโทษอันเป็นนิรันดร์สำหรับบาปซึ่งไม่ว่าจะรุนแรงเพียงใดได้ถูกก่อกำขึ้นในช่วงเวลาอันสั้น”^{๗๐} กล่าวคือ มันไม่ยุติธรรมที่การกระทำผิดที่จำกัดในช่วงเวลาที่จำกัด แต่ต้องรับโทษที่ไม่จำกัด นักบุญออกัสตินแสดงเหตุผลด้วยการเปรียบเทียบกับบรรทัดฐานการลงโทษตามกฎหมาย ซึ่งสาระไม่ได้อยู่ที่การกำหนดบทลงโทษให้ยาวนานเท่าระยะเวลาที่อาชญากรก่ออาชญากรรม แต่ตอบแทนความผิดโดยพิจารณาจากความรุนแรงของการกระทำ ดังนั้น “มันย่อมมีได้ที่อาชญากรจะถูกลงโทษจากความเดือดดาลของกฎต่างตอบแทนด้วยการควักลูกตาซึ่งเกิดในช่วงเวลาอันสั้น เมื่อผู้นี้ได้กระทำสิ่งเดียวกันต่อผู้อื่นอย่างป่าเถื่อน แต่ถ้าการโอบยเป็นการลงทัณฑ์ที่สมเหตุ

^{๖๘} *Ibid*, p.314.

^{๖๙} โปรดดู Saint Augustine, *The City of God*, trans.Marcus Dods,D.D., New York : The Modern Library, 1950, p. 763.

^{๗๐} *Ibid*, p.781.

สมผล สำหรับการจบภรรยาของชายอื่น ไม่ใช่ความผิดของการกระทำในระยะเวลาเพียงชั่วขณะด้วยการสำนึกโทษด้วยเวลายาวนาน และความพอใจเพียงชั่วครู่ถูกลงโทษด้วยความเจ็บปวดอันยาวนานหรือทรมานหรือ^{๑๑} ในแง่นี้ การลงโทษที่ยาวนานกว่าการกระทำจึงเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ เฉกเช่นเดียวกับที่การก่ออาชญากรรมในช่วงเวลาอันสั้น (ในชีวิตนี้) ย่อมสมควรได้รับการลงโทษอย่างยาวนานอย่างไม่สิ้นสุด (ในชีวิตหน้า)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การถูกลงโทษด้วยระยะเวลาที่ยาวนานกว่าระยะเวลาในการก่ออาชญากรรมเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ แต่สิ่งไม่อาจปฏิเสธได้เช่นกัน คือ “มันชัดเจนเท่าๆ กันว่า ไม่มีบาปที่จำกัดใดๆ สมควรได้รับการลงโทษอย่างไม่สิ้นสุด ถึงแม้ว่ามันสมควรได้รับการลงโทษด้วยระยะเวลาที่แสนนานก็ตาม”^{๑๒} ดังนั้น การใช้ข้อเปรียบเทียบระหว่างการลงโทษของพระเจ้ากับการลงโทษของรัฐย่อมเป็นสิ่งที่ไม่สมเหตุสมผล เพราะทั้งสองต่างกันโดยสิ้นเชิงทั้งในแง่จุดหมายและในแง่คุณลักษณะ รัฐจัดระเบียบสังคมด้วยการลงโทษที่ยาวนานกว่าการกระทำผิดเพื่อตอบแทนความผิดและปรามไม่ให้ผู้อื่นถือเป็นเรื่องง่าย สืบเกิดได้จากการประหารชีวิตในสมัยก่อนมักเกิดขึ้นใจกลางชุมชน หรือการเนรเทศมักเกิดควบคู่กับการประกาศให้สาธารณชนรับรู้ ขณะที่พระเจ้าจัดระเบียบให้มนุษย์ การลงโทษที่ยาวนานย่อมยอมรับได้ แต่การลงโทษอย่างเป็นทางการเป็นนินทรเท่ากับได้ตัดโอกาสในการพัฒนาตนลงทั้งหมด นอกจากนี้พระเจ้ามีความรัก ความเมตตา ฯลฯ ซึ่งมีระดับเหนือกว่ารัฐอย่างไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้เลย นักบุญออกัสตินคงไม่ปฏิเสธว่าหลายครั้งที่เดียวที่รัฐยินยอมให้มีการนิโทษกรรมเพื่อให้โอกาสในการกลับตัวแก่ผู้กระทำผิด แต่เหตุใดพระเจ้าไม่ประทานโอกาสให้คนบาปได้กลับตัว แม้แต่น้อย กลับทรงตัดโอกาสพวกเขาด้วยโทษอันเป็นนินทร

การใช้ข้ออ้างในความไม่ได้สัดส่วนของระยะเวลาในการลงโทษกับระยะเวลาในการทำผิดของออกัสตินเอื้อให้ตีความได้ว่า การลงโทษนั้นนอกจากใช้เวลามากกว่าเวลาของการกระทำผิด ก็อาจใช้เวลาในการลงโทษที่น้อยกว่าเวลาของการกระทำผิด หากการลงโทษนั้นเป็นไปในลักษณะของการตอบแทนความผิดด้วยระดับความรุนแรงซึ่งมากกว่าหรือเท่ากับความผิดที่ได้กระทำ อาทิ ลงโทษด้วยการควักลูกนัยน์ตา ทำให้ได้แย้งได้ว่า ข้ออ้างโดยการเปรียบเทียบการลงโทษของรัฐกับพระเจ้ายิ่งเท่ากับว่ายืนยันความไม่ยุติธรรมของนรกอันเป็นนินทร เพราะขณะที่การลงโทษตามกฎหมายนั้นมักเกิดขึ้นในลักษณะใดลักษณะหนึ่งคือ ตอบแทนด้วยระดับความรุนแรง เช่น ทำผู้อื่นตาบอดก็ต้องถูกควักลูกนัยน์ตา ซึ่งเป็นการลงโทษที่รุนแรง แต่ในระยะเวลาอันจำกัดหรือตอบแทนด้วยระยะเวลาอันยาวนานในการลงโทษ เช่น ถูกจำคุกตลอดชีวิต แต่การลงโทษในนรกนั้นมีทั้งความรุนแรงอย่างไม่รู้จบและทั้งในระยะเวลาแสนนานอย่างไม่รู้จบ

นอกจากนี้การลงโทษประหารชีวิตและการเนรเทศโดยรัฐเป็นอีกข้ออ้างหนึ่ง ซึ่งนักบุญออกัสตินให้ความชอบธรรมแก่การลงโทษอย่างตลอดกาล กล่าวคือ “แน่นอนว่าการลงโทษให้ตายในครั้งแรก (เนรเทศและประหารชีวิต) คือได้กำจัดมนุษย์ออกจากอาณาจักรซึ่งไม่เป็นนินทรในปัจจุบัน ดังนั้นการลงโทษในการตายครั้งที่สอง (อยู่ในนรก) คือ การกำจัดมนุษย์ออกจากอาณาจักรอันเป็นนินทรในกาลข้างหน้า”^{๑๓} ขณะที่

^{๑๑} *Ibid*, pp.781- 782.

^{๑๒} Charles Seymour, “Hell , justice, and freedom”, *International Journal For Philosophy or Religion* Vol.436 (April 1998),p.71.

^{๑๓} *The City of God*,p.782. ข้อความในวงเล็บโดยผู้วิจัย

ศาสตราจารย์ซีมอร์โต้แย้งว่า โทษของการประหารชีวิตนั้นถือว่าไม่ยุติธรรมเช่นกัน กล่าวคือ ถ้าอาชญากรอายุยังน้อยเท่ากับตัดโอกาสในการกลับตัวกลับใจของเขา “ ในกรณีนี้ การประหารชีวิตสามารถถูกพิจารณาได้ว่าเป็นการลงโทษที่ไม่รู้จบ เพราะได้นำเหยื่อไปสู่ประสบการณ์ของการลงโทษอันเป็นนิรันดร์แทนที่ชีวิตอันเป็นนิรันดร์ ” ^{๗๔}

การใช้ข้อเปรียบเทียบลักษณะการลงโทษของพระเจ้ากับรัฐเพื่อเป็นข้ออ้างในความชอบธรรมให้ฆราวาสของนักบุญออกัสตินจึงไม่สามารถนำไปสู่ข้อสรุปในประเด็นความยุติธรรมของนรกอันเป็นนิรันดร์ได้

ข้อโต้แย้งของนักบุญอไควนัส

นักบุญอไควนัสยืนยันความยุติธรรมของการลงโทษอันเป็นนิรันดร์ด้วยใช้การอ้างเหตุผลเปรียบเทียบกับการมีสวรรค์อันเป็นนิรันดร์ใน ๒ ประเด็น กล่าวคือ ประเด็นแรก “ความยุติธรรมในชีวิตหน้า รางวัลอันเป็นนิรันดร์เนื่องมาจากศีลธรรมในช่วงชีวิตหนึ่ง (กล่าวคือมีเวลาอันจำกัด) : ทุกๆ คนผู้เห็นและเชื่อฟังพระบุตรย่อมมีชีวิตนิรันดร์ : ดังนั้นตามความยุติธรรมการลงโทษอันเป็นนิรันดร์ก็เนื่องมาจากความผิดในช่วงชีวิตหนึ่งนั้น” ^{๗๕}

ประเด็นต่อมาคือ การนำข้ออ้างเรื่องความเหมาะสมในการได้รับรางวัลของเทวดาและการถูกลงโทษของสมุนซาตานปรับใช้ในชะตามนุษย์ “ ในทางเดียวกัน มันดูเหมือนสมเหตุสมผลสำหรับเทวดาที่ๆ ที่ยังคงเป็นสุขอย่างนิรันดร์ และสำหรับสมุนซาตานที่จะได้รับโทษตลอดกาล ” ^{๗๖}

การที่บาปอันจำกัดสมควรได้รับการลงโทษอย่างไม่จำกัด (ตลอดกาล) ถือว่าชอบธรรมในมุมมองของนักบุญอไควนัส เพราะสอดคล้องกับลักษณะของการได้รับรางวัลซึ่งเป็นไปในแนวทางนั้นด้วย กล่าวคือ ผู้กระทำดีในช่วงขณะของชีวิตหนึ่งสมควรที่จะได้สวรรค์นิรันดร์เป็นรางวัล การอ้างเหตุผลในลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดข้อโต้แย้งในประเด็นของเกณฑ์ความเคร่งครัดในการให้รางวัล และการลงโทษ กล่าวคือ

“ความยุติธรรมในแง่การให้รางวัลนั้น ไม่จำเป็นต้อง “เคร่งครัด” เท่ากับ

ความยุติธรรมในแง่การให้บทลงโทษ หมายความว่า แม้คนทำดีไม่มากนัก แต่ได้รับรางวัลมากหน่อย ความสำนึกในความยุติธรรมตรงนี้จะไม่ถูกกระทบกระเทือนมากนัก แต่ถ้าได้โทษหนักกว่าที่พึงควร ความสำนึกในความยุติธรรมตรงนี้จะได้รับผลกระทบกระเทือนมากกว่า กล่าวคือ เกณฑ์ความเคร่งครัดของการให้รางวัลที่ต้องได้สัดส่วนกับความดี ไม่น่าจะเป็นเกณฑ์เดียวกันกับที่ใช้ในกรณีการลงโทษ ” ^{๗๗}

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สามารถโต้แย้งนักบุญอไควนัสในประเด็นข้อจำกัดของมนุษย์ กล่าวคือ ไม่มีใครที่สมควรได้รับรางวัลหรือโทษอันเป็นนิรันดร์จากการตัดสินการเดินทางชีวิตเพียงคนเดียว ดังที่พันธสัญญาใหม่ระบุว่า เมื่อมีผู้ทดลองให้พระเยซูตัดสินเอาผิดกับหญิงหม้ายที่ผิดประเวณีโดยให้ยึดตามธรรมเนียมบัญญัติโมเสส คือ ให้ผู้ชนขว้างด้วยก้อนหินจนตาย พระเยซูได้ตรัสว่า

^{๗๔} Hell , justice, and freedom , p.72.

^{๗๕} Hell , justice, and freedom, p.72. ข้อความในวงเล็บโดยผู้วิจัย

^{๗๖} Ibid, p.72.

^{๗๗} ศรัทธาและปัญญา, อ้างแล้ว, น.๑๕๔.

“ผู้ใดในพวกท่านที่ไม่มีผิด ก็ให้ผู้นั้นเอาหินขว้างเขาก่อน...แต่เมื่อเขาทั้งหลายได้ยืนดังนั้น เขาทั้งหลาย จึงออกออกไปทีละคนๆ เริ่มจากคนเฒ่าคนแก่ เหลือแต่พระเยซูตามลำพังกับหญิงคนนั้นที่อยู่ต่อพระพักตร์ พระองค์” (ยอห์น ๘ : ๗-๙.)^{๗๘}

สังเกตได้ว่า ผู้ก้าวออกมาจากวงล้อมแห่งการตัดสินโทษคนแรกๆ คือ คนเฒ่าคนแก่ผู้ใกล้ปลายทางชีวิตซึ่งยังตระหนักรู้ว่า มนุษย์แต่ละคนย่อมมีข้อบกพร่องด้วยกันแทบทั้งสิ้น แม้แต่มนุษย์เองผู้มีข้อจำกัดในความรู้ยังสามารถตระหนักถึงคุณลักษณะดังกล่าวได้ ขณะที่พระเจ้าย่อมทรงรับรู้เรื่องราวบนโลกใบนี้แน่นอน ไม่อาจเปรียบเทียบได้ เมื่อเทียบกับช่วงชีวิตหนึ่งของมนุษย์ และพระองค์ผู้ทรงรอบรู้ยิ่งที่สุดย่อมทรงรับรู้ข้อจำกัดของมนุษย์อย่างลึกซึ้งกว่ามนุษย์หลายเท่าตัว แล้วเหตุใดจึงประทานระบบการให้รางวัลและการลงโทษอันเป็นนิรันดร์ให้มนุษย์โดยพระองค์ทรงตัดสินจากการเดินทางแห่งชีวิตเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ซึ่งนอกจากการลงโทษ แล้วระบบการให้รางวัลในลักษณะดังกล่าวยังได้แย้งได้ว่า ความดีในช่วงระยะเวลาอันจำกัดได้กับรางวัลอันเป็นนิรันดร์ ก็ดูเหมือนไม่สมเหตุสมผลเช่นกัน^{๗๙}

ในข้อเท็จจริงแล้วต้องยอมรับว่า ช่วงชีวิตของแต่ละคนนั้นสั้นหรือยืนยาวไม่เท่ากัน มิได้หมายความว่าจำนวนปีของอายุที่มากขึ้นเป็นตัวกำหนดคุณความดีกล่าวคือ ยิ่งมีอายุมากขึ้นยิ่งเป็น ยิ่งเป็นคนดี แต่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า มีกรณีของผู้ถูกบีบบังคับจากสภาพการณ์รอบด้านจนกลายเป็นคนเลวและไม่มีโอกาสกลับตัวเพราะเสียชีวิตตั้งแต่อายุน้อย กรณีดังกล่าวดูเหมือนการเดินทางแห่งชีวิตของเขาจะมีระยะเวลาแสนสั้นกว่าผู้อื่น ทำให้โอกาสในการได้รับรางวัลด้วยสวรรค์อันเป็นนิรันดร์มีน้อยกว่าผู้อื่น และโอกาสของการได้รับรางวัลนั้นถือได้ว่าได้ยุติลงอย่างสิ้นเชิงด้วยการเดินทางแห่งชีวิตที่มีเพียงครั้งเดียวนี้ ในเมื่อทุกคนมีจุดเริ่มต้น(สภาพแวดล้อมที่เลือกให้หรือเลว) และระยะเวลาของชีวิตไม่เท่ากัน แต่ต้องได้รับการตัดสินเพียงในชีวิตหนึ่งที่มีจุดเริ่มและระยะเวลาอันไม่เท่ากันนี้ว่าสมควรได้รับรางวัลหรือโทษอันเป็นนิรันดร์ ประเด็นดังกล่าวอาจนำไปสู่ข้อโต้แย้งในมุมมองของความยุติธรรมได้เช่นกัน

การยืนยันความยุติธรรมของการลงโทษอย่างไม่รู้จบด้วยการยืนยันความชอบธรรมของเกณฑ์การรับรางวัลด้วยสวรรค์อันเป็นนิรันดร์ของนักบุญอโควนัสนั้น สามารถโต้แย้งได้ว่า ถ้ายืนยันว่านรกอันเป็นนิรันดร์ดำรงอยู่อย่างยุติธรรมได้ ข้ออ้างนี้เองย่อมทำให้สวรรค์อันเป็นนิรันดร์ดำรงอยู่อย่างแท้จริงไม่ได้^{๘๐} ทั้งนี้ เพราะผู้อยู่ในสวรรค์ย่อมเปี่ยมด้วยความรักต่อเพื่อนมนุษย์อย่างเป็นที่สุด (ซึ่ง“ความรักต่อเพื่อนมนุษย์” ถือเป็นธรรมบัญญัติข้อหลักในในคริสต์ศาสนาดังที่ได้กล่าวไว้) ย่อมเป็นทุกขใจเหลือเกินที่ต้องรับรู้ว่ามีผู้คนจำนวนมหาศาลต้องทนทุกข์ทรมานในนรก ดังนั้น สวรรค์จะเป็นจริงอย่างสมบูรณ์ได้อย่างไร แสดงว่าระบบการลงโทษในคริสต์ศาสนา ทั้งระบบการให้รางวัลและการลงโทษไม่ยุติธรรม เพราะนอกเหนือจากการลงโทษอย่างไม่รู้จบซึ่งถือว่าไม่ได้สัดส่วนกับความผิดทำให้เกิดข้อโต้แย้งในประเด็นความยุติธรรมแล้ว ระบบการให้รางวัล

^{๗๘} พระคริสตธรรมใหม่ฯ, อ้างแล้ว, น.๓๙๙๘.

^{๗๙} สังเกตได้ว่า ต่างจากมโนทัศน์เรื่องจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนา (แนวจารีต) อย่างชัดเจนเพราะการได้มาซึ่งการบรรลุธรรมนั้นต้องใช้ระยะเวลาในการสั่งสมบารมีด้วยความเพียรในหลายร้อยชาติ จนดูเหมือนการเข้าถึงจุดหมายเป็นไปได้ยากยิ่ง แต่พุทธศาสนายืนยันว่ามนุษย์แต่ละคนมีศักยภาพในการบรรลุธรรมได้ซึ่งอาจช้าเร็วต่างกัน

^{๘๐} ผู้วิจัยได้แนวคิดนี้จากข้อโต้แย้งในการดำรงอยู่ของนรกอันเป็นนิรันดร์จาก Thomas Talbott ใน *Providence, freedom, and human destiny* ซึ่งอ้างจาก *Hell, justice, and freedom*, p.69.

ด้วยสวรรค์อันเป็นนิรันดร์กลับไม่ได้ทำให้ผู้คนในสวรรค์ได้รับความสุขอย่างแท้จริงได้ ดังนั้นการได้รับรางวัลด้วยสวรรค์น่าจะไม่มียุติธรรมเช่นกัน

ข้อโต้แย้งของนักบุญออคคาเวนส์จากข้ออ้างเรื่องความยุติธรรมของการได้รางวัลด้วยสวรรค์อันเป็นนิรันดร์นำไปสู่ข้อสรุปของการลงโทษด้วยนรกอันเป็นนิรันดร์จึงไม่อาจสมเหตุสมผล ไม่ว่าจะพิจารณาจากเกณฑ์ความเคร่งครัดในการให้รางวัล และการลงโทษซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้เกณฑ์เดียวกัน จากระบบการได้รางวัลหรือโทษอันเป็นนิรันดร์ด้วยการตัดสินใจการเดินทางแห่งชีวิตที่มีเพียงหนเดียวซึ่งไม่มียุติธรรมเพราะมนุษย์แต่ละคนล้วนมีข้อจำกัด หรือไม่จากมุมมองของการมีนรกอันเป็นนิรันดร์ทำให้สวรรค์อันเป็นนิรันดร์ไม่น่าจะเกิดขึ้นอย่างแท้จริงไม่ได้

ข้อโต้แย้งของเอ็ดเวิร์ด

โจนาธาน เอ็ดเวิร์ด เป็นผู้หนึ่งซึ่งแสดงเหตุผลเพื่อยืนยันความยุติธรรมของการลงโทษอันเป็นนิรันดร์ด้วยมุมมองที่แตกต่างจากนักบุญออคคาเวนส์และนักบุญออคคาเวนส์กล่าวคือ ไม่ได้เริ่มด้วยมุมมองของการให้เหตุผลสนับสนุนบาปอันจำกัดว่าสมควรต่อการลงโทษอันไม่จำกัด แต่แสดงเหตุผลว่า แม้บาปของมนุษย์นั้นมีมิติซึ่งไม่จำกัดเช่นกัน เพราะบาปนั้นได้กระทำต่อพระเจ้าเป็นสำคัญ แนวคิดของเอ็ดเวิร์ดอยู่บนสมมุติฐานของความเชื่อที่ว่า พันธสัญญาของความรัก การยกย่องและและการเชื่อฟังของเราที่มีต่อผู้หนึ่งผู้ใดสัมพันธ์กับความงาม ความน่ายกย่องและอำนาจของเขานั้นนั่นก็คือ สิ่งซึ่งงามสมควรจะได้รับความรักตอบ สิ่งที่น่ายกย่องสมควรได้รับการยกย่อง ผู้มีอำนาจสมควรได้รับการเชื่อฟัง ดังนั้น “พระเจ้าทรงงามสมควรได้รับการยกย่องและทรงพละทานภาพอย่างไม่จำกัด พันธะของความรัก ยกย่องและเชื่อฟังต่อพระองค์จึงไร้ขีดจำกัด ... เพราะฉะนั้นพันธะของเราในความรัก ยกย่อง และเชื่อฟังพระเจ้านั้นไร้ขีดจำกัด และบาปคือความล้มเหลวในการแสดงความรัก ยกย่องและเชื่อฟังพระเจ้า บาปจึงเป็นความชั่วร้ายซึ่งไร้ขีดจำกัด และดังนั้นสมควรกับการลงโทษซึ่งเลวร้ายอย่างไม่มีที่สิ้นสุด”^{๙๐}

การให้เหตุผลในลักษณะดังกล่าวทำให้ถูกโต้แย้งในหลายประเด็น ศาสตราจารย์ ซีมอร์ได้ตั้งประเด็นที่ชวนให้สงสัยได้ว่า คุณลักษณะทั้งปวงของพระเจ้านั้นปราศจากขีดจำกัดจริงหรือ กล่าวคือ “มีบางสิ่งสามารถสวยงามได้อย่างไร้ขีดจำกัดหรือ มันอาจสวย สวยเท่าที่สิ่งหนึ่งสิ่งหนึ่งจะสวยได้ แต่มันยากที่จะรับรู้ได้ในสิ่งที่สวยที่สุด ความพึงพอใจเป็นในทางเดียวกัน สำหรับความพึงพอใจหนึ่งเรายังสามารถคิดถึงความพึงใจมากไปกว่านี้

^{๙๐} *Hell, justice, and freedom*, Ibid, pp.74-75.

คุณลักษณะต่างๆ ของพระเจ้านั้นสมควรที่เราจะรัก ยกย่อง และเคารพพระองค์อย่างไร้ขีดจำกัดทั้งสิ้น อาทิ พระองค์ทรงประเสริฐอย่างปราศจากขีดจำกัด ทำให้เราต้องรับพระองค์อย่างไม่มีขีดจำกัด พระองค์ทรงยิ่งใหญ่ สูงส่งและศักดิ์สิทธิ์อย่างปราศจากขีดจำกัด ทรงอยู่ในสถานะเหนือกว่าผู้ใดทั้งในโลกและในสวรรค์ เราจึงต้องยกย่องพระองค์ และทรงมีพละทานภาพอย่างปราศจากขีดจำกัด ทรงเป็นสิ่งสมบูรณ์และสากล เราจึงต้องขึ้นอยู่กับพระองค์อย่างไม่มีขีดจำกัด *Ibid*, p.75.

ได้อีก บางทีในทางตรงข้ามเราไม่สามารถคิดถึงความพึงพอใจมากไปกว่านี้ได้อีก แต่ความพึงใจที่ไร้ขีดจำกัด เป็นอย่างไร ความยิ่งใหญ่ ความสูงส่ง และความศักดิ์สิทธิ์ ที่สัมพันธ์กับความมั่งคั่งและความพึงพอใจ คุณลักษณะเหล่านี้ไม่สามารถไร้ขีดจำกัด ไม่เว้นแต่ในพระเจ้า”^{๖๒} นอกจากนั้นศาสตราจารย์ซีมอร์ได้ให้ความเห็นว่า ในมิติหนึ่งมนุษย์เองยังไร้ขีดจำกัด เช่น ในช่วงชีวิตหนึ่งเราสามารถทำอะไรได้ตั้งหลายอย่างๆ ไม่จำกัด แต่บาปของมนุษย์ในมิติอื่นไม่จำกัดดูเหมือนมีขีดจำกัดในด้านความรุนแรงเสมอ^{๖๓}

ขณะที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า แม้แนวคิดที่ว่าบาปของมนุษย์ปราศจากข้อจำกัด (ในความรุนแรง) เพราะบาปนั้นกระทำต่อพระเจ้าผู้ทรงคุณลักษณะประเสริฐที่ปราศจากข้อจำกัดทั้งปวง จึงสมควรได้รับโทษอย่างไม่จำกัด(หรืออย่างไม่รู้จบ) นับเป็นสิ่งที่ขาดความสมเหตุสมผลทั้งในเชิงข้อเท็จจริงและเชิงเหตุผล ในเชิงข้อเท็จจริงนั้นการละเมิดเกิดขึ้นต่อมนุษย์มิใช่ต่อพระเจ้า และเมื่อเราปฏิบัติต่อหนึ่งผู้ใดล้วนอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่าต่างมีธรรมชาติเหมือนกันกล่าวคือ แม้มีความเชื่อที่ว่า มนุษย์เป็นสิ่งสร้างของพระเจ้า แต่ก็เพียงสิ่งสร้างและไม่ใช่อุปสรรคอย่างพระเจ้า การละเมิดต่อนาย ก. เท่ากับการละเมิดต่อมนุษย์ผู้หนึ่ง มิใช่การละเมิดต่อพระเจ้า บาปที่กระทำต่อนาย ก. หรือต่อมนุษย์อื่นๆ(ผู้มีคุณสมบัติต่างๆ อันจำกัด) จึงเป็นบาปที่มีความรุนแรงอย่างจำกัด การได้รับโทษอย่างไม่จำกัดจึงถือว่าไม่ยุติธรรม

ผู้วิจัยอาจได้รับการโต้กลับแย้งว่า การกระทำบาปคือ การละเมิดธรรมบัญญัติ ในที่สุดแล้วหมายถึงการไม่เชื่อฟังและการกระทำผิดต่อพระเจ้าผู้ทรงประทานธรรมบัญญัตินั้นด้วย ผู้วิจัยเห็นว่า ในแง่มุมหนึ่งธรรมบัญญัติเป็นพันธสัญญา แต่ในอีกมุมหนึ่งธรรมบัญญัติเป็นกติกาของข้อปฏิบัติในสังคมเพื่อให้ประชากรของพระเจ้าอยู่กันอย่างสันติสุข ดังนั้น พระเจ้าจึงทรงดำรงฐานะเป็นผู้ตัดสิน และเฝ้าดูเกมแห่งชีวิตของมนุษย์ดำเนินไปตามหนทางของมัน การผิดกติกาย่อมเกิดขึ้นได้ในระหว่างผู้เล่นเกมด้วยกัน แต่พระองค์มิใช่ผู้เล่นเกมการละเมิดพันธสัญญาจึงเป็นการละเมิดต่อมนุษย์ผู้อื่นโดยตรง บาปจึงเกิดจากการกระทำระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มิใช่บาปที่กระทำต่อพระเจ้า

ในเชิงเหตุผลถึงแม้ยืนยันสมมุติฐานที่ว่า บาปนั้นได้กระทำต่อพระเจ้าผู้ทรงเปี่ยมด้วยคุณลักษณะทั้งปวงอย่างปราศจากข้อจำกัด ทำให้บาปนั้นไร้ขีดจำกัดด้วย การลงโทษอันเป็นนิรันดร์จึงไม่สามารถปฏิเสธความชอบธรรมได้ แต่สิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้เช่นกันคือ คุณลักษณะทั้งปวงของพระเจ้าคือ งดงาม น่ายกย่อง และทรงพลานุภาพอย่างปราศจากขีดจำกัด ในทางกลับกันทำให้คิดในเชิงเหตุผลได้ว่าพระองค์ย่อมทรงไม่ปรารถนาและปล่อยให้ผู้ใดได้รับการลงโทษอันเป็นนิรันดร์และต้องทรงช่วยให้รอดพ้นโทษในลักษณะนั้น เพราะในเมื่อพระองค์ทรงงดงามและเมตตาอย่างสูงสุดพระองค์ย่อมต้องเห็นใจ และสงสารมนุษย์ผู้มิใช่ข้อจำกัดและมีขีดจำกัดหรือช่วงชีวิตหนึ่งซึ่งแสนสั้น ในเมื่อพระองค์ควรแก่การเคารพและยกย่องทำให้คิดได้ว่าทรงประเสริฐและยุติธรรมพอที่จะไม่ประทานการลงโทษอันเป็นนิรันดร์ให้มนุษย์ และในเมื่อพระองค์ทรงพลานุภาพอย่างปราศจากขีดจำกัดทำให้คิดได้ว่า พระองค์สามารถช่วยเหลือให้มนุษย์ทุกคนพ้นจากโทษอันไม่รู้จบได้อย่างแน่นอน

^{๖๒} Ibid, p.75.

^{๖๓} Ibid, p.76.

ในทัศนะของศาสตราจารย์ซีมอร์ มนุษย์มีมิติที่ไร้ขีดจำกัดเช่นกัน อาทิ มนุษย์รู้ถึงจำนวนอันไม่รู้จบ มนุษย์สามารถพูด เดิน หรือยกแขนขึ้นได้อย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุดแม้ในระหว่างชั่วระยะเวลาหนึ่ง Ibid, p.76.

ขณะที่หากพิจารณาในแง่มุมมองของการลงโทษแบบทฤษฎีต่างตอบแทนคือ ขดีใช้การกระทำในอดีต โดยมีจุดยืนของการพิจารณาสัดสวนของบทลงโทษซึ่งขึ้นอยู่กับผู้ถูกกระทำนั้น ไม่อาจกล่าวได้ว่ายุติธรรมเช่นกัน เพราะข้ออ้างของโจนาธาน เอ็ดเวิร์ดมีสมมติฐานอยู่บนพื้นฐานของการกระทำผิดต่อผู้เหนือกว่าคือ พระเจ้าย่อมได้รับโทษอย่างไม่รู้จบ ขณะที่การลงโทษตามแนวทฤษฎีต่างตอบแทนนั้นให้น้ำหนักในความรุนแรงของการกระทำผิดมากกว่าให้น้ำหนัก ว่าความผิดนั้นกระทำต่อผู้ใด

ข้อโต้แย้งของศาสตราจารย์ชาร์ลส์ ซีมอร์

ศาสตราจารย์ชาร์ลส์ ซีมอร์ เป็นอีกผู้หนึ่งซึ่งยังคงนิยามนรกในฐานะสถานที่ลงโทษผู้กระทำผิด แต่เขาตระหนักถึงข้อจำกัดในการพยายามหาเหตุผลเพื่อยืนยันความยุติธรรมของการลงโทษบาปอันจำกัดด้วยโทษอันเป็นนิรันดร์ทั้งจากแนวคิดของนักบุญออกัสติน และทั้งแนวคิดของนักบุญไอควินัส และตระหนักถึงข้อจำกัดในการพยายามหาเหตุผลยืนยันความยุติธรรมของนรกจากสมมติฐานว่า บาปของมนุษย์มีมิติที่ไม่จำกัดเช่นกันซึ่งเป็นแนวคิดของโจนาธาน เอ็ดเวิร์ด ข้อโต้แย้งจากความยุติธรรมในมุมมองของศาสตราจารย์ซีมอร์คือ การนำเสนอแนวคิดเรื่อง “เสรีภาพในนรก” (the freedom version of hell)

“แนวคิดที่ผ่านมานี้เจตจำนงเสรี(free choice) สิ้นสุดลงเมื่อใครก็ตามก้าว

ลงนรก ผู้นั้นกลายเป็นเพียงแต่ผู้รับผลแห่งความทรมานทุกขุทรมาน (เป็นเพียงแต่ผู้ถูกกระทำ) สมมติฐานนี้ซึ่งให้ข้อโต้แย้งจากความยุติธรรมเป็นรากฐาน เมื่อบาปในชีวิตนี้มีข้อจำกัดทั้งในเชิงความรุนแรงและในเชิงปริมาณ มันจึงดูเหมือนไม่ยุติธรรมที่จะรักษาการลงโทษอันเป็นนิรันดร์ไว้

เราสามารถแก้ปัญหานี้ได้โดยสมมติฐานที่ว่า คนบาปมีอิสรภาพที่จะกระทำบาปในชีวิตหลังความตาย ถ้าเขาเลือกที่จะกระทำบาปอย่างต่อเนื่อง มันย่อมยุติธรรมที่เขาทรมานต่อไปอีก...”^{๕๔}

ข้อโต้แย้งจากความยุติธรรมจึงดูเหมือนสมเหตุสมผล เพราะคนบาปในนรกไม่ใช่เป็นเพียงผู้ถูกกระทำเท่านั้น แต่ยังมีฐานะเป็นผู้กระทำคือ มีเจตจำนงเสรีที่จะกระทำบาปได้ต่อไป และเลือกที่จะกระทำบาปอย่างต่อเนื่อง^{๕๕} จึงสมควรได้รับการลงโทษต่อไปเรื่อยๆ และการลงโทษไม่ได้ตอบแทนบาปในอดีตเท่านั้น แต่หมายรวมถึงความผิดที่ได้กระทำในนรก ดังนั้น หากพิจารณาในแง่การลงโทษอย่างไม่รู้จบจึงยุติธรรม

การให้คำอธิบายความยุติธรรมในนรกด้วยเหตุผลในลักษณะดังกล่าว ถึงแม้เป็นข้อเสนอนที่น่าสนใจยิ่ง แต่ยังมีจุดอ่อนที่ทำให้โต้แย้งได้ในหลายประเด็น ดังที่มีนักวิชาการบางท่านวิจารณ์แนวคิดเรื่องเสรีภาพในนรกว่า

^{๕๔} Hell , justice, and freedom ,p. 78. ข้อความในวงเล็บเป็นของผู้วิจัย

^{๕๕} ศาสตราจารย์ซีมอร์ยืนยันว่า การก่ออาชญากรรมซ้ำ แล้วซ้ำ เล่า หรือ “Criminal recidivism” หรือ การเข้าออกคุกเป็นว่าเล่น แสดงให้เห็นได้ว่า มีบางคนเลือกกระทำสิ่งเลวร้ายต่างๆ รู้ว่าต้องถูกลงโทษ และกรณีดังกล่าวเปรียบได้กับคนบาปในนรกเช่นกัน โปรดดู Hell , justice, and freedom, p.80.

“แต่การให้เสรีภาพที่ว่านี้ ถึงแม้จะเป็นเพียงความเป็นไปได้ ในทางทฤษฎีก็ยังคงต้องครอบคลุมความเป็นไปได้ที่คนที่ตกนรกจะใช้เสรีภาพหรือเจตจำนงเสรี เพื่อทำความดีด้วย ความเป็นไปได้ประการหลังนี้ มิใช่ประเด็นที่จะบดทิ้งไปโดยง่าย โดยอ้างอิทธิพลของนิสัย (ซึ่งชั่วช้ามาก่อน ย่อมเป็นยากที่จะ “กลับใจ” ในนรก) แต่ถ้าเจตจำนงเสรีเป็น “ความเป็นจริง” ของชีวิตที่ทนทุกข์ทรมานอยู่ในนรกได้ ความทรมานนั่นเองน่าจะช่วยให้คนอยาก “กลับใจ” ได้ง่ายขึ้นหรือไม่” นอกจากนี้แม้แต่เพียงเสรีภาพที่จะทำความดีในนรกได้ ก็ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับนรกในฐานะบทลงโทษอันเป็นนิรันดร์อ่อนลงไปถนัดใจ ทั้งนี้ การเปิดโอกาสให้มีเสรีภาพที่จะทำความดีได้ในตัวของมันเอง ก็เป็นเหตุผลเพียงพอที่จะเห็นความไม่ยุติธรรมที่จะปิดโอกาสให้ชีวิตที่มีเสรีภาพที่จะทำความดีนั้นสามารถพ้นจากสภาพนรกนิรันดร์” ^{๘๖}

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สมมติฐานซึ่งยืนยันว่า ในนรกมีเสรีภาพที่ผู้คนเลือกที่จะกระทำบาปต่อไปเรื่อยๆ จึงสมควรได้รับการลงโทษอย่างไม่รู้จักจบเป็นสิ่งที่ชวนให้สงสัยได้หลายประการ อาทิ ศาสตราจารย์ซิมอร์กำลังสับสนกับความพยายามเชื่อมโยงระหว่างการใช้เจตจำนงเสรีในนรกและการลงโทษหรือไม่ ขณะที่เขาพิจารณาว่า การด่าทอ ตบตี ทำร้ายของผู้คนในนรกเองเป็นผลของการใช้เจตจำนงเสรีที่จะกระทำชั่วต่อไป แต่ในแง่หนึ่งนั้นเขายืนยันด้วยว่ามันเป็นการลงโทษ

“มโนทัศน์ดั้งเดิมของข้าพเจ้า บาปของคนบาปย่อมถูกลงโทษโดยบาปของคนบาปอื่นๆ ด้วยวิธีนั้นมันสมมูล บุคคลผู้กระทำบาปเลวร้ายอย่างรุนแรงในนรกถูกกระทำด้วยการกระทำที่ความเลวร้ายของคนอื่นๆ ในระดับที่จำเป็นสำหรับเป็นบทลงโทษที่เหมาะสม” ^{๘๗}

เป็นที่น่าสังเกตว่า การอ้างสถานการณ์ในนรกว่า มีแต่เจตนาที่มีแนวโน้มจะกระทำแต่ความรุนแรง แต่ในขณะเดียวกันกลับยืนยันว่า การทำร้ายระหว่างคนบาปด้วยกันนั้นจัดเป็นภาวะของการลงโทษ ทำให้เกิดคำถามได้ว่า ถ้าเช่นนั้นมันเป็นภาวะของการลงโทษซ้อนการลงโทษหรือไม่ กล่าวคือ นิยามให้การทำร้ายต่อกันในนรกเป็นการลงโทษ แต่ยืนยันว่าภาวะนั้นได้ใช้เสรีภาพในการกระทำ จึงต้องรับผิดชอบโดยถูกลงโทษต่อไปเรื่อยๆ อย่างไม่รู้จักจบ ถ้าเช่นนั้นมันยุติธรรมต่อผู้ถูกลงโทษหรือไม่ สามารถยกตัวอย่างเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนคือ การลงโทษลักษณะหนึ่งซึ่งมีเกณฑ์ว่า นายก.และนายข. ต่างกระทำผิดทั้งคู่ จึงต้องถูกลงโทษ โดยให้ผลัดกันโทษคนละร้อยที เมื่อได้รับบทลงโทษตามที่กำหนดแล้ว ผู้คุมก็กลับอ้างว่า นายก. กับนายข. ทำร้ายกันเอง ดังนั้น ต้องถูกลงโทษอีกคนละร้อยทีโดยการผลัดกันโทษเช่นเดิม ดำเนินอย่างนี้ต่อไปเรื่อยๆ ไม่จบสิ้นคำถามซึ่งผุดจากสามัญสำนึกของเราคือ มันยุติธรรมแล้วหรือต่อผู้ถูกลงโทษ ที่นิยามสถานการณ์ของการลงโทษว่าเป็นการเลือกใช้เสรีภาพในการกระทำผิด ทั้งๆ ที่การกระทำนั้นเป็นผลพวงแห่งการลงโทษ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกต

^{๘๖} ศรัทธาและปัญญา, อ้างแล้ว, น. ๑๕๕-๑๕๖.

^{๘๗} Hell , justice , and freedom , p.80.

“ On my original conception the sins of the damned were punished by the sins of other damned. In this way there was a balance; a person who committed seriously wicked sins in hell was subjected to wicked actions of others to just the extent necessary for appropriate punishment.”

ว่าสภาวะของผู้คนในนรกในมิติของ “ผู้กระทำ” ปรากฏในมโนทัศน์เรื่องนรกของพุทธศาสนาเช่นกัน^{๔๔} แต่ถือเป็นสภาวะแห่งการชดใช้กรรม ไม่ได้เข้าข่ายการเลือกใช้เจตจำนงเสรีแต่ประการใด ขณะที่นิยามของเจตจำนงเสรีคือ การเลือกกระทำอย่างเสรี มิใช่ถูกกำหนดว่าต้องใช้ แต่ความรุนแรงด้วยการอ้างอิทธิพลของนิสัยที่เลวมาก่อนดังที่ศาสตราจารย์ซิมอร์พยายามยึดเยียดให้ผู้คนในนรกเพื่อสร้างความชอบธรรมให้การลงโทษอย่างไม่รู้จักสามารถเป็นไปได้

ผู้วิจัยยังมีความเห็นว่า แม้นยืนยันว่า “เสรีภาพในนรก” มีได้ เพราะผู้คนในนรกไม่ใช่เป็นผู้ถูกระทำเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้กระทำและเลือกที่จะกระทำต่อไป(ตามนิสัยดั้งเดิม) แนวคิดดังกล่าวไม่อาจยืนยันความยุติธรรมของนรกอันไม่รู้จักได้ ถึงแม้ว่าพระเจ้าทรงจำแนกให้สังคมคนบาปในนรกมีหลายประเภทโดยใช้บาปเป็นเกณฑ์การแบ่ง กล่าวคือ จำแนกให้คนบาปหนาที่สอดอยู่ร่วมกันซึ่งเมื่อมารวมกันแล้วยอมทำร้ายกันหรือเข้าห้ำหั่นกันอย่างรุนแรงที่สุด และนำคนบาปอย่างรุนแรงพอประมาณมารวมกันซึ่งอาจทำร้ายกันอย่างไม่รุนแรงเท่าพวกแรก ทั้งนี้เพื่อความเป็นธรรมของการลงโทษ หากแต่เมื่อจินตนาการนรกในลักษณะนี้ยอมทำให้จินตนาการต่อไปได้ว่า สภาวะเช่นนี้ไม่ต่างอะไรกับสถานการณ์ที่ฮอบส์เรียกว่า สภาวะสงคราม กล่าวคือต่างฝ่ายต่างมีเสรีภาพที่จะกระทำต่อผู้หนึ่งผู้ใดก่อนเพื่อป้องกันไม่ให้ตนถูกระทำในลักษณะเดียวกัน และในนรกย่อมต้องมีผู้เห็นแก่ตัว โหดร้าย และฉลาดแกมโกงอย่างมากที่สุดซึ่งแน่นอนว่า ย่อมลงมือกระทำต่อผู้อื่นก่อนหรือช่วงชิงอาหาร เสื้อผ้า ฯลฯ จากผู้อื่น ในที่สุดแล้วเขาย่อมเป็นฝ่ายได้ปัจจัยในการดำรงชีวิตในนรก รวมทั้งข่มผู้อื่น ซึ่งถึงแม้เพียงพลาไปบ้างแต่คงเจ็บตัวน้อยที่สุด ขณะที่อาจมีฝ่ายเสียเปรียบและถูกทำร้ายตลอดเวลา ทำให้จินตนาการได้ว่า ย่อมมีผู้คนในนรกจำนวนหนึ่งซึ่งถึงแม้เป็นส่วนน้อยไม่ถูกลงโทษเลยก็เป็นได้ เพราะเขามีเจตจำนงที่จะทำร้ายผู้อื่นก่อนตนเองถูกระทำ หรือสามารถแย่งชิงปัจจัยต่างๆ ในการดำรงชีวิตในนรกก่อนตัวเองถูกแย่งชิง ดังนั้นเขาอาจหลีกเลี่ยงผลแห่งการลงโทษ ขณะเดียวกันก็เป็นผู้ได้ครอบครองปัจจัยต่างๆ กรณีดังกล่าวสามารถทำให้นรกประสบปัญหาเรื่องความยุติธรรมเช่นกัน เพราะสัดส่วนของบทลงโทษในนรกที่มีต่อผู้กระทำความผิดเป็นไปอย่างไม่เท่าเทียมกัน

ดูเหมือนว่า มีข้อโต้แย้งนับแต่อดีตที่พยายามสร้างความชอบธรรมให้การลงโทษอันเป็นนิรันดร์ในแง่มุมมองต่างๆ อาทิ การใช้มโนทัศน์เรื่องไฟชำระ และการชำระตนสู่ความศักดิ์สิทธิ์ในชีวิตหลังความตาย ในแง่มุมมองของการพยายามตีความนรกด้วยคำอธิบายใหม่ด้วยความเจ็บปวดแห่งการสูญเสียที่ต้องแปลกแยกจากพระเจ้าชั่วนิรันดร์ หรือในแง่มุมมองของข้อโต้แย้งจากความยุติธรรม ซึ่งนักบุญออกัสติน นักบุญอิกัวนาซ โจนาธาน เอ็ดเวิร์ด และศาสตราจารย์ซิมอร์ พยายามสร้างความชอบธรรมให้นรกจากแง่มุมต่างๆ ทั้งหมดนี้แม้เป็นการพยายามในการหาคำตอบให้นรกอันเป็นนิรันดร์ชอบธรรมได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงปัญหาของนรกอันเป็นนิรันดร์ ว่าถึงแม้ได้พิจารณาจากแง่มุมใดก็ตาม นรกอันเป็นนิรันดร์ยังเป็นเรื่องสำคัญในคริสต์ศาสนาที่ยังต้องโต้แย้งเพื่อแสดงความชอบธรรมกันต่อไป

^{๔๔} พระไตรปิฎกพรรณนาว่า นายนิรบาลมีหน้าที่ทรมานสัตว์นรกด้วยวิธีการต่างๆ โปรดดู **เนมิราชชาดก ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๒** , อ้างแล้ว, ข้อที่ ๔๕๙-๔๙๙, น.๒๕๙-๒๖๐. ขณะที่ใน **ไตรภูมิพระร่วง** ในโลกันตรนรกตัวดูจตุรัสคาวยักษต้องกัดกินกันประทังความหิว โปรดดู พระญาณลิไทย, **ไตรภูมิพระร่วง** ,กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๑๓, น.๓๒.

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า บรรดาข้อโต้แย้งในประเด็นของนรกอันเป็นนรีนตรีนั้นดูเหมือนแนวคิดที่นิยามนรกว่า เป็นสภาวะที่แปลกแยกจากพระเจ้าตลอดกาล เป็นข้อโต้แย้งที่น่าจะทำให้สามารถตอบปัญหาเรื่องความยุติธรรมของนรีนตรีได้สมเหตุสมผลที่สุด ทั้งนี้เพราะสามารถเลี่ยงลักษณะการลงโทษทางกายภาพอันเป็นนรีนตรี ซึ่งดูเหมือนไม่ยุติธรรม อีกทั้งขัดแย้งกับคุณลักษณะของพระเจ้า ขณะเดียวกันก็เสนอข้อโต้แย้งที่สร้างความยุติธรรมให้นรกเป็นนรีนตรีนั้นเป็นไปได้ จากแง่มุมที่ว่าบาปอันทำให้มนุษย์ต้องอยู่ในสภาวะดังกล่าวคือ การที่มนุษย์ผู้นั้นเลือกที่จะปฏิเสธพระเจ้าเอง ผลที่ตามมาก็คือ การแปลกแยกจากพระเจ้าไปตลอดกาล อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวสมเหตุสมผลบนพื้นฐานของเทวนิยมอย่างเช่นคริสต์ศาสนา ซึ่งมีต้นกำเนิดการดำรงชีวิตและจุดหมายปลายทางแห่งชีวิตสัมพันธ์กับพระเจ้า หากแต่ไม่สามารถให้คำตอบอย่างสมเหตุสมผลได้ในบริบทของ อเทวนิยม ซึ่งปราศจากมโนทัศน์เรื่องพระเจ้า

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๔ บทสรุป

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า แม้พุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาต่างเห็นตรงกันว่า มนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน และระบุตรงกันว่ามิติดีการลงโทษในชีวิตหลังความตาย หากแต่ธรรมชาติของศาสนาที่แตกต่างกันส่งผลให้แนวคิดพื้นฐานของการลงโทษและลักษณะการลงโทษรวมทั้งปัญหาที่ประสบต่างกันโดยสิ้นเชิง ในทัศนะของพุทธศาสนาแนวคิดพื้นฐานในการลงโทษคือ กฎแห่งกรรมซึ่งเป็นกฎธรรมชาติ ลักษณะดังกล่าวนี้เองทำให้พุทธศาสนาประสบปัญหาในความไม่ชัดเจนของมโนทัศน์เรื่องมีผู้ลงโทษ ขณะที่คริสต์ศาสนานั้นชัดเจนว่า มีพระเจ้าเป็นผู้ลงโทษหากแต่บทลงโทษด้วยนรกอันเป็นนิรันดร์นำไปสู่ข้อโต้แย้งในประเด็นของความยุติธรรมทางศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์มโนทัศน์การลงโทษของทั้งสองศาสนาโดยพิจารณาจากประเด็นทั้งสามได้แก่ ๑.ธรรมชาติของมนุษย์กับความรับผิดชอบทางศีลธรรม ๒.แนวคิดพื้นฐานของการลงโทษ และ ๓.บทลงโทษต่อการกระทำผิด สรุปได้ว่า

พุทธศาสนาถือว่ามนุษย์มีอิสรภาพในการกระทำ ซึ่งมีได้ถูกกำหนดโดยกรรมเก่าโดยสิ้นเชิง และมิได้ถูกกำหนดจากปัจจัยภายนอกได้แก่พระเจ้า ขณะเดียวกันก็ยอมรับว่ากรรมเป็นไปตามกระแสแห่งเหตุปัจจัย มิใช่ปรากฏขึ้นลอยๆ มนุษย์จึงไม่สามารถปฏิเสธกรรมของตนไปได้ นอกจากนี้ยังถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ศีลธรรมคือ มีปัญญาสามารถตระหนักถึงสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ จึงไม่ควรกระทำการที่ขัดแย้งกับหลักกรรม ซึ่งนำไปสู่อุศลกรรม อันเกิดจากแรงจูงใจ ๓ ประการ คือ โลภะ โทสะ และโมหะ เป็นต้นเหตุให้เกิดบาปซึ่งเป็นผลให้ตนเอง หรือผู้อื่นเดือดร้อน ขณะที่พุทธศาสนาระบุว่ากรรมกับการรับผลนั้นแปรผกผันตามปัจจัยต่างๆ คือ เจตนา ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนากำหนดค่าของมนุษย์แตกต่างกัน โดยถือว่าผู้มีคุณธรรมสูงย่อมตระหนักกฎแห่งกรรม จึงไม่กระทำการที่ขัดแย้งกับหลักกรรม ขณะที่ผู้ไม่รู้หรือไม่เชื่อยอมกระทำการที่ขัดแย้งกับกฎแห่งกรรมได้เสมอ ขณะเดียวกันความต่างของคุณค่ามนุษย์ในทัศนะของพุทธศาสนา ซึ่งขึ้นอยู่กับคุณธรรมของผู้นั้นนับเป็นปัจจัยสำคัญต่อการจัดสรรผลกรรมให้แตกต่างกันไปด้วยกล่าวคือ กระทำบาปกับผู้มีความดีสูงหรือผู้มีพระคุณสูง อาทิ บิดามารดา ทำให้ผู้กระทำบาปนั้นต้องได้รับผลกรรมหนักกว่าได้กระทำบาปต่อคนทั่วไป

กฎแห่งกรรมเป็นกฎธรรมชาติมีคุณลักษณะที่ให้ผลเที่ยงตรง ตอบแทนทุกการกระทำและแต่ละการกระทำไม่สามารถลบล้างได้แต่ลดทอนได้ ส่งผลให้การจัดสรรผลเป็นไปอย่างสลับซับซ้อน อาทิ ปรากฏผลสืบเนื่องในชาตินี้ ชาติภพหน้าหรือชาติภพถัดไป จึงไม่อาจกำหนดลงไปได้อย่างชัดเจน แม้กฎแห่งกรรมไม่ปรากฏว่ามีผู้ลงโทษ แต่มีบทลงโทษอย่างชัดเจน กล่าวคือ ยืนยันว่ามีนรกหรือสถานที่ลงโทษผู้กระทำบาปที่แบ่งเป็นหลายร้อยขุมสำหรับลงโทษความผิดที่มีแตกต่างกัน นอกจากนี้ผู้กระทำบาปยังอาจกลายเป็นเปรตหรือดิรัจฉานจนกว่าชดใช้กรรมหมด และยิ่งปรากฏผลสืบเนื่องในชาติภพต่อไปทำให้เกิดเป็นมนุษย์ผู้ต้องทนทุกข์ทรมานจากความบกพร่องทางกายภาพและฐานะทางสังคม บทลงโทษในลักษณะดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงกับทฤษฎีการลงโทษแบบผลสืบเนื่อง แต่ในขณะเดียวกันการประทุษร้ายผู้อื่นจนถึงแก่ชีวิตเป็นผลให้มีอายุสั้นในชาติภพต่อไป การไม่บริจาดทานมีผลให้ชาติภพต่อไปยากจน ฯลฯ การชดใช้กรรมในลักษณะดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงกับทฤษฎีการลงโทษแบบต่างตอบแทนเช่นกัน อย่างไรก็ตาม นรกหรือสถานที่ลงโทษผู้กระทำผิดในชีวิตหลัง

ความตายนั้นทั้งในแง่สถานะที่ถูกลงโทษในนรกหรือนรกในแง่สถานที่ลงโทษล้วนไม่ดำรงอยู่เป็นนิรันดร์ ต่างอยู่ภายใต้กฎอนิจจังทั้งสิ้น สำหรับกฎแห่งกรรมแบบให้ผลทันตาเห็นนั้นเน้นให้พิจารณา नियมของนรก เปรต ตีรัจฉานโดยไม่จำเป็นต้องคิดถึงแต่ผลในชาติภพอื่น ควรตระหนักถึงผลกระทบในปัจจุบันขณะเป็นสำคัญ เมื่อคิด อิจฉาผู้อื่นจิตใจย่อมร้อนเหมือนตคนรก ซึ่งสามารถเชื่อมโยงได้กับทฤษฎีการลงโทษแบบต่างตอบแทน กล่าวคือ ส่งผลต่อผู้กระทำนั้นโดยตรงและทันที ไม่ขึ้นอยู่กับผลสืบเนื่องหรือปัจจัยอื่นๆ โดยทำให้การส่งผล กรรมล่าช้า แต่กฎแห่งกรรมแบบให้ผลทันตาเห็นอาจพบข้อโต้แย้งในเรื่องความยุติธรรมของการลงโทษ เพราะไม่อาจปฏิเสธได้ว่า อาชญากรบางคนสามารถกระทำผิดได้อย่างสบายใจและไร้สำนึก จุดอ่อนในลักษณะดังกล่าวสามารถโต้แย้งกลับได้ว่า จำเป็นต้องพิจารณากฎแห่งกรรมทั้งสองรูปแบบควบคู่กันไป กฎแห่งกรรมในฐานะกฎธรรมชาติส่งผลต่อผู้กระทำทันตาเห็น และกฎแห่งกรรมในฐานะกฎศีลธรรมให้ผลสืบเนื่องต่อผู้กระทำข้ามชาติภพ ดังนั้น แม้การให้ผลแบบทันตาเห็นอาจจะไม่ได้มีผลกระทบต่อผู้นั้นได้ แต่เขาย่อมไม่สามารถหนีรอดจาก การ ชดใช้กรรมในชีวิตหลังความตายได้อย่างแน่นอน

ในแง่บทลงโทษกับการกระทำผิดนั้นกฎแห่งกรรมระบุอย่างชัดเจนว่า ความรุนแรงของการรับโทษขึ้นอยู่กับระดับขอบการกระทำ อาทิ ทำบาปมากก็ตกนรก ทำบาปน้อยก็เกิดเป็นมนุษย์ผู้ประสบแต่ความลำบาก แต่บทลงโทษยังมีความผูกพันในการรับผล กล่าวคือ เป็นไปได้ที่คนทำดีบางคนอาจตกนรก คนทำชั่วบางคนอาจขึ้นสวรรค์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิหลังทางศีลธรรมและทิวสิริยามใกล้ตายซึ่งสามารถกำหนดเส้นทางหลังความตายได้ พุทธศาสนายังระบุว่า มีความไม่เท่าเทียมกันของปัจเจกชนในการรับผลกระทบ บางคนทำบาปน้อยก็ตกนรก แต่บาปคนทำบาปน้อยเช่นเดียวกันนั้นกรรมกลับไม่ให้เกิดในชาติภพถัดไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความมีคุณธรรมของผู้กระทำเป็นสำคัญ

การพิจารณาว่า กฎแห่งกรรมเป็นการลงโทษหรือไม่ และในลักษณะใดนั้น ผู้วิจัยได้เสนอให้พิจารณา ครอบคลุมของกฎแห่งกรรมต่อการบรรลุธรรมย่อมทำให้เห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น กล่าวคือ ยิ่งทำบาปหนักเท่าใดยิ่งตกนรกขุมที่ยาวนานเท่านั้นส่งผลให้ระยะเวลาในการเกิดเป็นมนุษย์เพื่อบรรลุธรรมทอดยาวออกไป ขณะเดียวกันในแง่กฎแห่งกรรมแบบให้ผลทันตาเห็นนั้นทำให้ตีความได้ว่า ยิ่งทำบาปซึ่งมีนัยของการยึดมั่นในตัวตนมากขึ้นเท่าใด การละอึดตาเพื่อนิพพานในทุกขณะจิตย่อมไม่เกิดขึ้น

คริสต์ศาสนามีทัศนะว่า แม้มนุษย์เป็นสิ่งสร้างที่ได้ลมปราณและเป็นฉายาของพระเจ้า แต่ก็ไม่สามารถดีได้อย่างสมบูรณ์เท่าพระเจ้า มีแต่เพียงศักยภาพที่จะรู้จักพระเจ้า ขณะเดียวกันมนุษย์เป็นสิ่งสร้างที่มีข้อจำกัดทางความรู้ จึงจำเป็นต้องเชื่อฟังและศรัทธาในพระเจ้า การกระทำที่ละเมิดเจตจำนงของพระเจ้า หรือธรรมบัญญัติซึ่งส่วนหนึ่งเป็นข้อห้ามมิให้ละเมิดต่อผู้อื่นจัดว่าเป็นบาป และไม่ใช้การแสดงออกทางกายหรือทางคำพูดเท่านั้นที่จัดว่าเป็นบาป แต่บาปนั้นมีต้นกำเนิดจากเจตนาหรือทางความคิด ดังนั้นแม้คิดชั่วต่อผู้อื่น ถือเป็นบาปเช่นกัน

การลงโทษในคริสต์ศาสนาปรากฏขึ้นครั้งแรก เมื่อพระเจ้าทรงขับไล่มนุษย์คู่แรกออกจากสวรรค์ เพราะละเมิดคำสั่งของพระองค์ ธรรมบัญญัติเดิมระบุว่า ต่อจากนั้นมนุษย์ต้องเผชิญความลำบากต่างๆ นานา แต่ก็มีพระเจ้าทรงช่วยเหลือตลอดเวลา ซึ่งหลายครั้งที่เดียวพวกเขาได้ละเมิดคำสั่งของพระองค์ ทำให้ต้องถูกลงโทษด้วยภัยธรรมชาติต่างๆ นานา อาทิ น้ำท่วมโลก ขณะที่ธรรมบัญญัติใหม่เน้นให้ตระหนักถึงการลงโทษครั้งสุดท้ายคือ ในที่สุดแล้วพระเจ้าทรงพิพากษามนุษย์ ผู้กระทำความดียอมไปสู่อาณาจักรพระเจ้า ผู้กระทำ

บาปย่อมต้องตกนรกอันเป็นนิรันดร์ บทลงโทษอันเป็นนิรันดร์นี้เองนอกจากขัดแย้งกับคุณลักษณะของพระเจ้าแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าถึงการลงโทษไม่ได้สัดส่วนกับความผิดที่ได้กระทำ เพราะบาปของมนุษย์มีข้อจำกัด ทั้งในแง่ระดับความรุนแรงและในแง่ระยะเวลา แต่กลับถูกลงโทษด้วยนรกอันเป็นนิรันดร์ จึงดูเหมือนไร้ความยุติธรรมโดยสิ้นเชิง อย่างไรก็ตาม นรกอันเป็นนิรันดร์ได้รับการนิยามใน ๒ ลักษณะ คือ คงสถานะของนรกว่าเป็นสถานที่ลงโทษผู้กระทำผิดอย่างไม่รู้จบ และปฏิเสธนรกในฐานะสถานที่ลงโทษ โดยนิยามนรกว่าเป็นสภาวะที่ต้องแยกแยะจากพระเจ้าตลอดกาล

ข้อโต้แย้งในประเด็นบทลงโทษอันเป็นนิรันดร์ปรากฏสืบเนื่องมานับแต่อดีต ขณะที่ได้มีการหาเหตุผลเพื่อปกป้องแนวคิดของบทลงโทษดังกล่าวไว้ โดยจัดแบ่งได้ ๓ ประเภท คือ ๑. การใช้มโนทัศน์อื่นร่วมกับมโนทัศน์เรื่องการลงโทษ ได้แก่ แนวคิดเรื่องแดนชำระ และแนวคิดเรื่องการชำระตนไปสู่ความศักดิ์สิทธิ์ในชีวิตหลังความตาย ๒. นรกในสภาวะแปลกแยกจากพระเจ้า อาทิ ทักษะของโจนาธาน ควีนวิก และ ซี.เอส. ลิวอิส ๓. การแสดงเหตุผลเพื่อยืนยันความยุติธรรมของนรกอันเป็นนิรันดร์ แนวคิดดังกล่าวปรากฏมานับแต่อดีต อาทิ ข้อโต้แย้งที่สร้างความชอบธรรมให้บาปอันจำกัดได้รับการลงโทษอย่างไม่จำกัด หรือทักษะที่ดีความว่าบาปของมนุษย์นั้นไม่มีที่ไร้ขีดจำกัด ดังนั้นการลงโทษอย่างไร้ขีดจำกัดจึงยุติธรรม ตลอดจนข้อเสนอในปัจจุบันที่สภาวะในนรกมิใช่มีเพียงผู้ถูกกระทำ หากแต่ผู้กระทำที่ยังคงเลือกกระทำชั่วอย่างต่อเนื่อง จึงสมควรได้รับการลงโทษอย่างเป็นนิรันดร์

มีข้อสังเกตว่า ทั้งพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาสองต่างเห็นตรงกันว่า มนุษย์มีสำนึกทางศีลธรรมและมีเสรีภาพในการกระทำกล่าวคือ สามารถเลือกที่จะกระทำดีหรือชั่วได้ มนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ขณะที่ทักษะเรื่องเสรีภาพอย่างแท้จริงของทั้งสองศาสนานั้นดูเหมือนเห็นตรงกันก็คือ การบรรลุถึงจุดหมายทางศาสนานั้นแสดงถึงเสรีภาพอย่างแท้จริง ดังที่พุทธศาสนากล่าวถึงคือ ความมีอิสรภาพอย่างแท้จริงว่าอยู่ที่การควบคุมกิเลสและกรรมให้ได้อย่างสิ้นเชิง ขณะที่คริสต์ศาสนา ก็ถือว่า เสรีภาพอันแท้จริงของมนุษย์มิใช่ความเป็นไปได้ที่จะเลือกระหว่างความดีและความชั่ว หากแต่ถือว่า “เสรีภาพบรรลุถึงความสมบูรณ์เมื่อมุ่งสู่พระเจ้า” ซึ่งการเข้าถึงเสรีภาพอันแท้จริงนั้นทั้งสองศาสนาถือว่า ต้องมีกฎศีลธรรมเพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติ โดยคริสต์ศาสนาเชื่อในพระวจนะของพระเจ้า ขณะที่พุทธศาสนาเชื่อในกฎแห่งกรรม จึงอาจจะดูเหมือนเป็นการจำกัดในเสรีภาพในความเชื่อของมนุษย์ ซึ่งประเด็นนี้คริสต์ศาสนาอาจพบข้อโต้แย้งที่ว่า การบังคับให้ศรัทธาในพระเจ้าในฐานะจุดหมายสูงสุดทางศาสนานั้นถือเป็นการจำกัดเสรีภาพของมนุษย์หรือไม่ ขณะที่การเชื่อในกฎแห่งกรรมสามารถตอบข้อโต้แย้งในลักษณะดังกล่าวได้ เพราะในบริบทของกฎแห่งกรรมนั้นมนุษย์ยังมีเสรีภาพในการกำหนดตน ขณะที่คริสต์ศาสนาการกำหนดตนเองของมนุษย์ขึ้นอยู่กับพระเจ้า นอกจากนี้ทั้งสองศาสนายังเห็นตรงกันว่า การกระทำบาปเริ่มตั้งแต่การคิดซึ่งเป็นจุดกำเนิดของการกระทำ การกระทำบาปต้องถูกลงโทษในชีวิตหลังความตาย โดยการลงโทษนั้นทำให้ผู้กระทำบาปถอยห่างจุดหมายทางศาสนา หรือการมีเสรีภาพอย่างแท้จริง ซึ่งในทักษะของพุทธศาสนานั้น ยิ่งกระทำบาปหนักเท่าใดก็ยิ่งห่างไกลจากจุดหมายทางศาสนามากขึ้นเท่านั้น ขณะที่ในคริสต์ศาสนาถือว่า การกระทำบาปหนักทำให้ห่างไกลจุดหมายทางศาสนาอย่างถาวรด้วยนรกอันเป็นนิรันดร์ หรือการแปลกแยกจากพระเจ้าอย่างเป็นนิรันดร์

ข้อสังเกตในประเด็นถัดมาคือ มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในพุทธศาสนานั้น แม้อาจเหมือนไม่ประสบปัญหาเรื่องการลงโทษดังเช่นที่คริสต์ศาสนาประสบ คือ ปัญหาความยุติธรรมของนรกอันเป็นนิรันดร์ หากแต่ในที่สุดแล้วพุทธศาสนาก็ไม่ได้ให้คำตอบเรื่องความยุติธรรมของการลงโทษอย่างชัดเจนนัก เพียงแต่ระบุการกระทำที่ให้ผล ซึ่งแม้ไม่ปรากฏในชาติภพนี้ ก็อาจปรากฏในชาติภพหน้า หากแต่กลับไม่สามารถกำหนดอย่างชัดเจนได้ว่า ในวัฏฏะแห่งชีวิตอันแสนยาวนานนั้น ผลกรรมหรือบทลงโทษจะปรากฏในช่วงเวลาใด อีกทั้งการจัดสรรผลกรรมนั้น ขึ้นอยู่กับชุดแห่งกระแสเหตุปัจจัยที่สลับซับซ้อน จึงอาจนำไปสู่ความไม่แน่นอนของการจัดสรรกรรมและการรับผล ขณะเดียวกันดูเหมือนพุทธศาสนาพยายามตอบคำถามดังกล่าวด้วยการจัดให้กฎแห่งกรรมเป็นเรื่องอินทรีย์ หรือเรื่องไม่พึงคิด การคิดนั้นจะนำไปสู่ความฟุ้งซ่านได้โดยง่าย คำตอบในลักษณะ

ดังกล่าวเท่ากับเป็นการยืนยันว่า การเข้าใจเรื่องความยุติธรรมของกฎแห่งกรรมนั้นบุคคลทั่วไปไม่สามารถเข้าใจได้ ความเข้าใจเรื่องดังกล่าวต้องผ่านการอธิบายจากบุคคลผู้ตระหนักรู้ และเข้าใจถึงกฎแห่งกรรมอย่างแท้จริง

ได้แก่ การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

ขณะที่มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในคริสต์ศาสนากลับปรากฏข้อถกเถียงในประเด็นความยุติธรรมอย่างต่อเนื่องมานับแต่อดีต ทั้งนี้เพราะบทลงโทษด้วยนรกอันเป็นนิรันดร์ ถือเป็นจุดเปราะบางทางศีลธรรมกล่าวคือ ในที่สุดแล้วได้แสดงถึงบทลงโทษที่ขัดแย้งกับคุณลักษณะของพระเจ้าผู้เป็นจุดเริ่มต้นและเป็นจุดหมายของเทวนิยมเช่น คริสต์ศาสนา ผู้วิจัยเห็นว่า ข้อโต้แย้งและการปกป้องทางความคิดในประเด็นเรื่องนรกอันเป็นนิรันดร์ โดยแท้จริงแล้วเป็นการแสดงเหตุผลเพื่อสนับสนุนมโนทัศน์เรื่องพระเจ้าและการลงโทษด้วยนรกอันเป็นนิรันดร์ให้ดำเนินไปอย่างไม่ขัดแย้งกันในระบบศีลธรรมของคริสต์ศาสนา

อย่างไรก็ตาม การแสวงหาความยุติธรรมให้แนวคิดนรกอันเป็นนิรันดร์ในแง่มุมต่างๆ นั้นยังสามารถโต้แย้งเชิงเหตุผลได้ ขณะที่พุทธศาสนาเองแม้ไม่ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกัน แต่อาจพบปัญหาในแง่มุมอื่นดังที่ได้อภิปรายไว้ บทสรุปไม่อาจจะอยู่บนพื้นฐานของการตัดสินว่า มโนทัศน์เรื่องการลงโทษในศาสนาใดยุติธรรมกว่ากัน หากแต่เปรียบเทียบเพื่อศึกษาทั้งคริสต์ศาสนาซึ่งเป็นเทวนิยมและทั้งพุทธศาสนาซึ่งเป็นอเทวนิยมนิยม ประสบปัญหาหรือข้อโต้แย้งต่างกันเพื่อผู้วิจัยเข้าใจในปรัชญาศาสนาเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่น่าสนใจ หากแต่สำคัญ และลึกซึ้งเกินกว่างานวิจัยนี้จะครอบคลุมถึงคือ มโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมของการลงโทษในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนานั้นสามารถหาเกณฑ์ในการพิจารณาร่วมกันได้หรือไม่ และหากมีความเป็นไปได้ เราควรรื้อหลักเกณฑ์ใด

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กีรติ บุญเจือ. *คริสต์ศาสนา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช , ๒๕๒๙-๒๕๓๐.

คริสต์ศาสนาเชิงวิชาการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์แอนด์, ๒๕๑๙.

คำสอนพระศาสนาจักรคาทอลิก ภาค ๑ การประกาศยืนยันความเชื่อ. กรุงเทพฯ : แผนกคำสอนอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, ๒๕๔๑.

คำสอนพระศาสนาจักรคาทอลิก ภาค ๓ ชีวิตในพระคริสตเจ้า. กรุงเทพฯ : แผนกคำสอนอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, ๒๕๔๑.

นิตยา เหล่าสุนทร. *ไตรภูมิพระร่วง : การศึกษาที่มา*. กรุงเทพฯ : แม่คำฝาง, ๒๕๓๘.

พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาค พันธสัญญาเดิม ฉบับ ๑๙๗๑. กรุงเทพฯ : สมาคมพระคริสตธรรมไทย, ไม่ระบุปีที่พิมพ์.

พระคริสตธรรมใหม่ ฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ. กรุงเทพฯ : องค์การที่เดียนอินเตอร์เนชันแนลแห่งประเทศไทย, ๑๙๘๐

พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). *กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑.

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ). กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

พุทธทาสภิกขุ. *กรรมเหนือกรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

ปฏิจสงมฺพบาท. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

ภาษาคน ภาษาธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๓๗.

ไพลิน เตชะวิวัฒนาการ. “เกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเปรียบเทียบกับปรัชญาของ ค้านท์”

พุทธศาสนศึกษา. พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๓๘,

เมธังกร, พระสังฆราช. *โลกที่ปกสาร*. กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙.

รุ่งธรรม ศุภธรรมรักษ์. *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องความมุ่งหมายของการลงโทษ*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒.

ลิไทย, พญา. *ไตรภูมิพระร่วง*. กรุงเทพฯ : บรรณาการ, ๒๕๑๕.

วรรณกรรมสุโขทัย. กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, ๒๕๒๘, น. ๓๖-๓๗.

วิทย์ วิศทเวทย์. “พุทธจริยศาสตร์เถรวาท : บทวิเคราะห์ว่าด้วยจุดหมายของชีวิตและเกณฑ์วินิจฉัยความดีความชั่วในพุทธปรัชญาเถรวาท” , *พุทธศาสนศึกษา*. มกราคม- เมษายน, ๒๕๓๘.

อนันตนาในพุทธปรัชญา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิพิธวิทยา, ๒๕๒๓.

- สนั่น ไชยานุกุล (แปลและเรียบเรียงจาก *Introduction to Indian Philosophy* ของ ดร.สติสัจันทร ชัตเตออร์จี และดร.ทริเรนทร โมฮันทัตตะ). *ปรัชญาอินเดีย*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๐๔.
- สมภาร พรหมทา. *พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคมและปัญหาจริยธรรม*. กรุงเทพฯ : โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- สุนทร ณ รัชชี. *พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สุวรรณมา สถาอานันท์. *ศรัทธา กับ ปัญญา บทสนทนาทางปรัชญาว่าด้วยศาสนา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- เสฐียรโกเศศ. *เล่าเรื่องในไตรภูมิ*. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๓๑.
- เสรี พงศ์พิศ. *ศาสนาคริสต์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เอ็ดดิสัน , ๒๕๒๙.
- เสรี พงศ์พิศ และคณะ. *คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลามและคริสต์ศาสนา*. กรุงเทพฯ: สมาคมทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๒๔.
- อัญชลี จิตรสุนทร. *พระยมในวรรณคดีสันสกฤต บาลีและไทย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๒๔.
- ภาษาอังกฤษ
- Augustine, Saint. Translated by Marcus Dods, DD.. *The City of God*. New York : Modern Library, 1950.
- Bimala Charan Law. *Heaven and Hell in Buddhist perspective*. Varanasi : Bhartiya Publishing House, 1973.
- C.S. Lewis. *The Problem of Pain*. Glasgow : Harper Collins Publishers, 2002.
- Charles Seymour. "Hell, justice, and freedom", *International Journal For Philosophy or Religion*. 436 (April 1998)
- Daigan Matsunaya. *The Buddhist concept of hell*. New York : Philosophical Library ,1972.
- George Brantl ed.. *Catholicism*. New York : Washington Square Press, 1961.
- Henry H. Halley. *Halley's Bible Handbook*. USA : Halley's Bible Handbook, 1965.
- Henry Koestline. *What Jesus Said About It*. New York : The New American Library, 1970.
- Herbert Lockyer. *All the Doctrines of the Bible*. London : Pickering & Inglis, 1974.
- Jeffrey Burton Russell. *Lucifer The Devil In Middle Ages*. U.S.A.: Cornell Press, 1986.

- Jeffrie G.Murphy. *Punishment And Rehabilitation [Third Edition]*. United States of America : International Thomsom Publishing,1995.
- John Macquarrie. *Dictionary of Christian Ethics*. Philadelphia : The Westminster Press.,1967.
- Jonathan L.Kvanving. *The Problem of Hell*. New York : Oxford University Press,1993.
- Lynn A.de Silva. *The Problem of the Self in Buddhism and Christianity*. Great Britain : Lowe And Brydone Printers,1979.
- Michael Peterson. *Reason & Religious Belief* . New York : Oxford University Press, 1998.
- Mircea Eliade. *The Encyclopedia of Religion* V.6. New York : Macmillan Publishing Company,1987.
- New Catholic Encyclopedia 11*. the United States of America : The Catholic University of America,Washington D.C.,1967
- W. Graham Scroggie, D.D.. *Know Your Bible : A Brief Introduction To The Scripture*. London : Pickering & Inglis, 1965.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสุภัทรา วงสกุล เกิดเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ สำเร็จการศึกษาปริญญา
อักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเอกภาษาไทย สาขาวิชาโทปรัชญาและประวัติศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ในปีการศึกษา ๒๕๓๗ เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาที่จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๒

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย